

HELSINKI
YURTTAŞLAR
DERNEĞİ

Mülteci Savunuculuk & Destek Programı

İstenmeyen Misafirler:
Türkiye’de
“Yabancı
Misafirhaneleri”nde
Tutulan Mülteciler

RAPORLA İLGİLİ ÖN BİLGİ

Helsinki Yurttaşlar Derneği (hYd) bu raporu, rapor yayımlanmadan önce görüşlerini almak üzere 18 Ocak 2008 tarihinde Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı'na sunmuştur. Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri, rapora dair "gayri resmi" görüşlerini, 11 Mart 2008 tarihinde elektronik posta yoluyla hYd'ne iletmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri, sözkonusu değerlendirmelerinin gayri resmi nitelikte olduğunu belirtmekle birlikte, hYd'nin sözkonusu tespitleri rapora eklemek konusundaki talebi karşısında "bu kararı hYd'ne bıraktıklarını" bildirmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün rapora yönelik belli başlı itirazları özet olarak, aşağıdaki gibidir. Aşağıda parantez içinde içinde yer alan ifadeler, sözkonusu elektronik posta iletilerinden yapılan alıntılarını içermektedir.

(1) Rapor "mülteciler" değil, "yasadışı göçmenler"den alınan bilgilere dayanılarak hazırlanmıştır. ("Mültecilerle ilgili standartlardan yola çıkarak yasadışı göçmenlerle ilgili bir sonuca varılması doğru bir tespit olmayacaktır... Raporun, mülteci/sığınmacı, yasadışı göçmen ve yasa dışı konuma düşen yabancı ayrımı yapılmadan kaleme alındığı...")

(2) Rapora kaynak teşkil eden beyanatlar, görüşülen kişilerin kimlik bilgilerine yer verilmediğinden, anonim niteliktedir; ve bu nedenle herhangi bir soruşturmanın konusu olamayacağı için güvenilir değildir. ("...iddiaya konu beyanlara dair kimler tarafından ortaya atıldığı belli olmayan ve adli veya idari işleme konu olmadığından güvenilirliği ispatsız anlatımların genel bir davranış tarzı olarak raporda yer alması ve gösterilmesi")

(3) Raporda Türkiye'de gerçek manada bir "mülteci misafirhanesi" bulunmadığı dile getirilmesine rağmen, Yozgat'ta böyle bir mülteci misafirhanesi bulunmaktadır. ("...Türkiye'de "mülteci misafirhanesinin" olmadığı belirtilmesi, Türkiye'de var olan Yozgat Mülteci Misafirhanesinden bahsedilmemesi eksik araştırma yapıldığını göstermektedir.)

Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin bu itirazlarla ilgili görüş ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.

• Helsinki Yurttaşlar Derneği raporunda uluslararası hukuktaki "mülteci" tanımını esas almaktadır.

- i. Uluslararası hukuktaki "mülteci" tanımı kaynağını devletlerin mültecilerin korunmasıyla ilgili yükümlülüklerini belirleyen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin¹ ilgili maddesinden alır. Bu tanıma göre, "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"lere mülteci denmektedir.²

¹ 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

² 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, madde 1.

- ii. Türkiye devletinin “mülteci” durumunda bulunan kişilere uygulanacak haklar ve usullerle ilgili ulusal mevzuatında yapılan önemli bir ayrıma dikkat çekmek gerekir. Türkiye yukarıda sözü edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne bir “coğrafi sınırlama” ile taraf olduğundan dolayı, “mülteci” durumunda olup korunma ihtiyacı bulunan yabancıları ‘Avrupa ülkelerinden gelenler’ ve ‘Avrupa dışından ülkelere gelenler’ olarak ikiye ayırmaktadır. Bu ayrıma göre, ‘Avrupa ülkelerinden gelen’ ve mülteci durumunda bulunan kişilere Türkiye’de “iltica” hakkı tanınmakta; ‘Avrupa dışından ülkelere gelen’ mülteci durumunda kişilere ise uzun vadede Türkiye’de yerleşme imkanı tanınmamakta, bu kişiler *geçici sığınma* tabir edilen sınırlı bir korumadan yararlandırılmaktadır. Ulusal mevzuatta, durumu 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan “mülteci” tanımına uyan kişilerden, ‘Avrupa ülkelerinden gelenler’ *mülteci*, ‘Avrupa dışından ülkelere gelenler’ ise *sığınmacı* olarak tanımlanmıştır.³ Tamamen ulusal mevzuattan kaynaklanan ve uluslararası standartlara göre “mülteci” durumunda bulunan kişiler arasında geldikleri ülkenin coğrafi/politik konumuna göre keyfi bir ayırım gözetilen bu *mülteci* ve *sığınmacı* tanımları, uluslararası hukuktaki “mülteci” kavramıyla karıştırılmamalıdır. hYd - MDP, mültecilere yönelik dayanışma ve destek çalışmalarında ulusal mevzuatta yer alan bu keyfi ayırım yerine, uluslararası hukuk ve genel gündelik kullanımdaki anlamıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki “mülteci” tanımını esas almaktadır.
- iii. Mülteci hukukunun en temel ilkelerinden birine göre⁴ “mültecilik” hali, devletlerin ve karar vericilerin değerlendirmesinden bağımsız olarak, kişinin kendi ülkesinde maruz kaldığı zulüm tehlikesinden dolayı içinde bulunduğu bir durumu tarif eder. Devletler ve karar vericiler, adil bir sığınma prosedürü sonunda kişinin “mülteci” durumunda olup olmadığına dair resmi bir tespit bulur. Ancak kişi eğer 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki tanıma göre “mülteci” durumunda ise, devlet ve karar vericilerin yürütmekte olduğu sığınma prosedürüne girmeden önce de zaten “mültecilik” halini tanımlayan kriterleri taşımaktadır. “Mültecilik” iddiasında bulunan bir kişi, adil bir sığınma prosedürü sonunda “mülteci” durumunda olmadığına kanaat getirilene değin, “mülteci” olarak kabul edilmeli ve muamele görmelidir.

Mülteci hukukunun bu temel ilkesine göre, Türkiye’deki karar mercileri olan BMMYK ve/veya İçişleri Bakanlığı’na “mültecilik” ve/veya *sığınma* statüsü için başvuruda bulunmayı amaçlayan, bu başvuruyu yapan ya da başvurusu kabul edilen kişiler “mülteci” olarak nitelenmeli ve “mülteci”

---

³ 1994 Türkiye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, madde 3.

⁴ 1979 (1992) BMMYK Mülteci Statüsü Belirlemede Uygulanacak Usuller ve Kriterler Üzerine Elkitabı, paragraf 28
1979 (1992) UNHCR Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status, para 28.

durumunda bulunan kişilere uluslararası hukuk ve ulusal mevzuat nezdinde tanınmış olan hak ve korumalardan yararlandırılmalıdır. Bu rapora beyanlarıyla kaynak teşkil eden kişilerin tamamı hYd Mülteci Hukuki Yardım Ofisi'ne telefonla ya da şahsen başvurarak Türkiye'de "mültecilik" ve *sığınma* başvurusunda bulunmak istediklerini belirtmiş olan kişilerdir. Yukarıda özetlenen mülteci hukuku ilkeleri ışığında bu kişilerin her biri, "mültecilik" iddiaları adil bir sığınma prosedürü neticesinde geçersiz bulunana değin "mülteci" olarak nitelenmeli ve buna göre muamele görmelidir. Dolayısıyla görüşmelerin yapıldığı anda, sözlü ve yazılı olarak yetkililere ilettikleri sığınma taleplerinin resmen işleme konmuş olup olmaması, "mülteci" olarak nitelenmelerinin önünde bir engel değildir.

- iv. Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri yukarıda özetlenen itirazlarında, hYd'nin görüştüğü kişileri "yasadışı göçmen" olarak tanımlamaktadır. Bilindiği üzere "yasadışı göçmen" terimi genel olarak bir ülkeye geçerli seyahat belgeleri olmaksızın giriş yapan kişiler için kullanılmaktadır. Ancak ülkelerini savaş ve zulüm sebebiyle terketmek zorunda kalmış, "mülteci" durumundaki kişilerin çeşitli sebeplerden dolayı seyahat belgeleri olmadan, yasadışı yollardan kaçmak zorunda kaldıkları bilinen bir gerçektir. Bu yüzdendir ki, 1951 Cenevre Sözleşmesi, "mültecilik" başvurusunda bulunan kişilerin ülkeye yasal olmayan yollardan girmekten dolayı ceza görmeyeceklerini düzenlemektedir.⁵ Kaldı ki, Türkiye devletinin iltica alanındaki ulusal mevzuatında da, *sığınma* talebinde bulunan kişilerin, ülkeye yasal ya da yasal olmayan yollardan girmiş olmalarına bakılmaksızın, başvuruda bulunabilecekleri öngörülmüş ve ilgili müracat makamları belirtilmiştir.⁶

• **Tutulmakta olan bütün kişilerin ve özelde yabancıların, gözetim koşullarına dair ulusal ve uluslararası standartlar, kişinin "mülteci" ya da *sığınmacı* olup olmadığına bakılmaksızın alıkonan herkes için geçerlidir.**

Raporda tartışma ve değerlendirme konusu yapılan uluslararası normlar "mültecilik" durumu olsun olmasın çeşitli biçimlerde 'alınmakta', 'tutulmakta', 'kapatılmakta' olan tüm kişileri kapsamaktadır. Türkiye devleti, gerek uluslararası insan hakları hukukundan gelen yükümlülükleri, gerekse Anayasa ve ulusal mevzuatlara göre, "Yabancılar Misafirhanesi" olarak tarif edilen kapatma yerlerinde tuttuğu tüm yabancılar için raporda sözü edilen 'tutulma koşulları' ve 'muamele' standartlarını sağlamakla mükelleftir.

Dolayısıyla İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü 'yabancılar misafirhanelerinde' tutulmakta olan kişileri "yasadışı göçmen" olarak tanımlama eğiliminde olsa dahi, Türkiye devleti bu kişilerin keyfi olarak özgürlüklerinden mahrum bırakılmamalarını ve tutulma koşullarının uluslararası standartlara uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür.

⁵ 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, madde 31

⁶ 1994 Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, madde 4.

- **Görüşülen kişilerin ifadeleri güvenilirdir.**

Bilindiği üzere bütün dünyada insan hakları örgütleri, insan hakları ihlalleriyle ilgili hazırladıkları raporlarda ihlal ve mağduriyete uğradığını beyan eden kişilerin bildirimlerine dayanan anonim alıntılar kullanır. İnsan hakları örgütleri bildirimleri yapan kişilerin ya da yakınlarının hedef alınması ihtimaline karşı, bu kişilerin kimliklerini gizli tutmak konusunda son derece ciddi bir etik sorumluluk taşırlar; ve bu ilkeye olağanüstü özen gösterirler.

Bu raporda kullanılan metodoloji, İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*), Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International*), Uluslararası Mülteci Örgütü (*Refugees International*) gibi bağımsız insan hakları kuruluşlarının raporlarında benimsenen yöntemlerle aynıdır. Rapora kaynak teşkil eden beyanatlar, 40 kişi ile yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda ortaya çıkmış olan ve ayrıntılı bir şekilde tarihlenmiş ve arşivlenmiş bireysel bildirimlerden yapılan birebir alıntılardan ibarettir.

Raporda yer alan isimsiz alıntılar, “iddialara göre”, “bildirildiğine göre” gibi tarafsız durmaya özen gösteren ifadelerle desteklenmiştir. Sözkonusu bildirimlerde konu edilen olaylarla ilgili yapılacak her türlü resmi incelemeyi memnuniyetle karşılayacağız. Raporu yayımlamadan önce İçişleri Bakanlığı’na göndermemizdeki maksatlardan biri de bu iddiaların rapor açıklanmadan önce araştırılabilmesine olanak sağlamaktır.

- **Yozgat’taki Mülteci Misafirhanesi, Türkiye’de geçici sığınma başvurusunda bulunmuş kişilerden “güvenlik” kaygısı taşıyanların, kendi talepleri üzerine yerleştirildikleri, bu işlevdeki yegane tesisidir. Yozgat’taki Mülteci Misafirhanesi bir kapatılma yeri değildir.**

İki yüzden az kişinin barınabildiği Yozgat “Mülteci Misafirhanesi” bu raporun konusu değildir. Bu rapor uluslararası standartlara göre ‘kapatılma yeri’ statüsünde olan “Yabancılar Misafirhaneleri”ndeki koşullar ve sorunları konu etmektedir.⁷ Yozgat “Mülteci Misafirhanesi”nde barınan kişiler, “yabancılar misafirhanesi” tabir edilen tutulma yerlerinde kendi rızaları dışında alıkonmakta olan “mülteci” durumundaki kişilerin aksine, kendi istekleriyle Türkiye devletinin sağladığı bir barınma ve korunma olanağından istifade etmektedir.

---

⁷ Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi - Keyfi Alıkonma Çalışma Grubu, Türkiye Raporu A/HRC/4/40/Add.5 (7 Şubat 2007), sf.22: “Sınırdışı edilmek üzere tutulmakta olan yabancıların durumu” UN Human Rights Council - Working Group on Arbitrary Detention, Report on the Mission to Turkey, A/HRC/4/40/Add.5 (7 February 2007)

HELSINKİ YURTTAŞLAR DERNEĞİ

MÜLTECİ SAVUNUCULUK VE DESTEK PROGRAMI

1990'da çalışmalarına başlayan Helsinki Yurttaşlar Derneği, temel hak ve özgürlükler, barış, demokrasi, çoğulculuk alanlarında çalışmalar yapan bir sivil toplum kuruluşudur ve Avrupa çapında diğer "Helsinki" örgütleri ağıyla ilişkilidir. hYd, 1995 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Boğaziçi Üniversitesi Dış İlişkiler Uygulama ve Araştırma Merkezi işbirliğiyle düzenlediği "Hoşgörü Yılında Mülteciler" adlı sempozyumla başlayan ve 10 yılı aşkın bir süredir yürüttüğü mülteci hakları savunuculuğu deneyimiyle, 2004 yılında Türkiye'ye mülteci statüsü alabilmek için gelen bir çok insanı desteklemek ve hukuki olarak temsil etmek amacıyla Mültecilere Hukuki Destek Projesini kurdu. 2006 yılının sonbaharında, hYd mülteci savunuculuk alanındaki çalışmalarını genişleterek, Mülteci Destek ve Savunuculuk Programı'nı (MDP) oluşturdu.

MDP, mültecilere doğrudan hukuki ve psikososyal destek hizmeti sunmanın yanı sıra yerel sivil toplum kuruluşlarının mülteci haklarının savunulması konusunda kapasitelerini geliştirmeyi, iç hukuk ve politikaların mültecilerin temel insan haklarını gözetmesini sağlamayı amaçlayan savunuculuk çalışmalarıyla da uğraşan, Türkiye'deki yegane sivil girişimdir. Programın genel amaçları şunlardır:

- (1) Mültecilere kendi haklarını savunma yetkinliği kazandıracak şekilde hukuki ve psikososyal hizmetler sunmak;
- (2) Türkiye'deki mültecilerin durumu ve haklarıyla ilgili olarak toplumda bilinç ve duyarlılığı artırmak;
- (3) Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve profesyonellere dayalı bir kapasite oluşturarak mültecilerin korunmasında iyileşme sağlamak;
- (4) Uluslararası mülteci ve insan hakları hukukunun en yüksek standartlarını yansıtan yasalar, politikalar ve uygulamaların geliştirilmesi ve hayata geçirilmesini savunmak.

MDP şu alanlarda faaliyet gösterir:

- Mültecilere (gözetimdeki de dahil) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin mülteci statüsü belirleme prosedürü ve Türkiye'de uyulması gereken idari koşullarla ilgili kapsamlı ve ücretsiz **hukuki tavsiyeler** sunmak;
- İşkence ve travmanın psikolojik etkilerine maruz kalmış mültecilere bireysel terapi ve aile terapisi, ilaç kullanımı, ayrıca ilaç kullanımı ve tıbbi tedavinin izlenmesi yoluyla **psikolojik danışmanlık ve rehabilitasyon** sunmak;
- **Mülteci topluluklarına** hukuki ve idari konularda ve çevirmenlik eğitimi gibi **eğitimler vermek** ve mültecilerin anladıkları dillerde **bilgilendirme materyalleri hazırlamak**;
- Uydu kentlerdeki sivil toplum kuruluşları, mülteciler ve devlet kurumlarına yönelik yoğun atölye çalışmaları, koordinasyon toplantıları ve eğitimlerle Türkiye'deki sivil **toplum kuruluşları ve profesyonellerin mültecilere sunduğu hizmetlerin koordinasyonunu ve kapsamlarının genişletilmesine katkıda bulunmak**;
- "Geçici sığınma" prosedürünün işleyişini, uydu kentlerdeki mültecilerin hayat koşullarını ve gözetiminde bulunan kişiler ile transit bölgelerde bulunan kişilerin iltica prosedürüne erişimini **Türkiye devletinin uygulamalarını izlemek ve raporlaştırmak**;
- **BMMYK Ankara Temsilciliğinin mülteci statüsü belirleme uygulamalarını izleyip raporlaştırmak**, BMMYK Ankara'nın BMMYK'nın koyduğu hukuki gereklere ve prosedürel standartlara uyumunu değerlendirmek;

- Mültecilerin korunmasıyla ilgili olarak en yüksek uluslararası standartları gözeterek yasal düzenlemeler ve uygulamaların benimsenip uygulanması konusunda **devlet yetkilileri ve kurumları nezdinde lobi faaliyetleri yürütmek;**
- Ulusal ve uluslararası medyaya erişim, mültecilerle ilgili kritik meselelerde basın bültenleri çıkarıp kampanyalar yürütme, mültecilerin yazdığı makalelerin yayınlandığı 3 ayda bir çıkan Mültecilerin Sesi bülteni, saha araştırmaları ve konferans sunumları ile **Türkiye'deki mültecilerin hayat koşullarına dair farkındalık yaratmak.**

İçindekiler

ÖZET -----	1
1. Giriş -----	1
2. Bulguların Özeti-----	2
3. Tavsiyeler: -----	4
Genel Tavsiyeler-----	4
Prosedürel Haklar -----	4
Gözetim Koşulları -----	5
METODOLOJİ -----	7
TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERİN KORUNMASINA DAİR HUKUKİ BAĞLAM -----	10
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERİN ALIKONMASIYLA İLGİLİ HUKUKİ ÇERÇEVE -----	13
1 “Yabancılar Misafirhanesi” Nedir? -----	13
2 Prosedürel Haklar ve Uygulama -----	14
2.1 Mültecilerin Gözetim Altına Alınma Gerekçeleri -----	14
2.2 İltica Prosedürlerine Erişim Hakkı-----	15
2.3 Alıkonan Mültecilerle İlgili Prosedürel Koruyucu Tedbirler-----	15
2.4 Mültecilerin Gözetim Süresi-----	18
3 Gözetim Koşulları -----	19
3.1 Ayrı Tutma-----	20
3.2 Koşullar ve Yataklar -----	21
3.3 Işık ve Havalandırma-----	21
3.4 Hijyen ve Sağlık Koşulları-----	21
3.5 Beslenme-----	22
3.6 Dinlenme-----	22
3.7 Tıbbi Hizmetler -----	23
3.8 Dış Dünyayla Temas -----	23
3.9 Personelin Muamelesi -----	24
4 Hassas Konumdaki Mültecilerin Korunması-----	24
2. BÖLÜM: GÖZETİM ALTINA ALINMIŞ MÜLTECİLERLE YAPILAN GÖRÜŞMELERE DAYALI BULGULAR -----	27
1 İltica Prosedürlerine Erişim-----	28
1.1 Bilgi Eksikliği -----	28
1.2 Polisin İltica Başvurularını Almayı Reddetmesi -----	29
1.3 Transit Bölgeleri -----	29
1.4 Refoulement – Geri Göndermeme -----	30
2 Prosedürel Koruma Tedbirleri-----	30
2.1 Gözetim Altına Alınma Gerekçeleri ve Süresinin İletilmesi -----	31
2.2 Yargı Denetimi-----	31
2.3 Hukuki Danışma Alma Hakkı -----	32
3 Gözetim Süresi -----	32
4 Koşullar -----	33
4.1 Ayrı Tutulma -----	34
4.2 Koşullar ve Yataklar -----	35
4.3 Işık ve Havalandırma-----	35
4.4 Hijyen ve Sağlık -----	36
4.5 Beslenme-----	36
4.6 Dinlenme-----	37
4.7 Tıbbi Hizmetler -----	37

4.8 Dış Dünyayla Temas	39
4.9 Personelin Tutumu	40
<i>5 Hassas Konumdaki Mültecilerin Korunması: Çocuklar .....</i>	<i>41</i>
5.1 Prosedürel Standartlar	41
5.2 Çocukların Tutulduğu Gözetim Tesislerinde Koşullar	42
STANDARTLAR, BULGULAR & TAVSİYELER	43
EKLER	49
<i>EK 1: Gözetim Anketi .....</i>	<i>49</i>
<i>EK 2: İstanbul Atatürk Havaalanında Gözaltı .....</i>	<i>52</i>
<i>EK 3: Zeytinburnu Misafirhanesi'nde Tıbbi Tedavi .....</i>	<i>53</i>
<i>EK 4: Kırklareli Gazi Osman Paşa Misafirhanesinde Kötü Muamele .....</i>	<i>54</i>
<i>EK 5: Kırklareli Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi'nde İltica Başvurusu Mülakatları .....</i>	<i>56</i>

ÖZET

1. Giriş

Akdeniz'i çevreleyen Avrupa ülkeleri, sınırlarından geçen düzensiz göç akışını önlemek için gittikçe daha sert tedbirler aldıkça, Türkiye; Afrika, Asya ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya doğru gerçekleşen göç hareketinin ana kavşaklarından biri haline geldi. Aynı zamanda, müzakere sürecinin bir parçası olarak, Avrupa Birliği, göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin Avrupa'ya geçişlerini durdurması için Türkiye'ye baskı yapmaya başladı. Türkiye'nin düzensiz göç hareketini sınırlandırma çabasının sonucunda, kimliği ve seyahat belgesi olmayan binlerce yabancı uyruklu kişi, ya ülkeye kanunsuz olarak giriş yaptıkları ya da ülkeden kanunsuz olarak çıkmak istedikleri için alıkonuluyorlar. Bu kişiler, resmi olarak "yabancılar misafirhanesi" olarak adlandırılan gözetim merkezlerinde tutuluyorlar.

Şimdiye dek, Türkiye'de alıkonulan mültecilerin durumları ile ilgili hiç bir rapor yayınlanmadı. Bunun sebebi, kısmen, İçişleri Bakanlığı'nın yerel ve uluslararası STK'ların misafirhanelere izleme çalışmaları yapmak üzere giriş yapmalarını engellemesidir. Türkiye düzensiz göç akışını sınırlandırma çabasını sürdürürken, gene de yabancı uyrukluların, özellikle mültecilerin alıkonulma pratiklerinin, şeffaf ve uluslararası standartlarla uyumlu olmaları çok önemlidir.

Türkiye'de alıkonulan bütün yabancı uyruklular arasında en önemli orana sahip grup mültecilerdir - yani, bu raporda tanımlandığı üzere, Türkiye'deki karar mercileri olan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği veya İçişleri Bakanlığı'na "mülteci statüsü" için başvuruda bulunmayı amaçlayan, bu başvuruyu yapan ya da başvurusu kabul edilen kişilerdir. Alıkonulan mültecilerden çoğu, başlangıçta ya ülkeye izinsiz olarak giriş-çıkış yapmaktan ya da "geçici sığınma" sisteminin gerektirdiği koşulları yerine getiremediklerinden ceza hukukuna göre suçlanmaktadırlar. Ancak, gözetim altında geçirdikleri sürenin büyük bir kısmında, mülteciler genel olarak sığınma başvurularının gözden geçirilmesi ve sınırlandırılması süreci gibi idari amaçlarla tutulmaktadırlar.

Ekim 2006- Eylül 2007 arasında 17 farklı ülkeden gelmiş 40 mülteci ile sürdürülen görüşmelerin yanı sıra gözetim altında bulunanlardan gelen telefonlar sayesinde toplanan ek bilgiler sonucunda oluşturulan bu rapor, mültecilerin gözetim altında kaldıkları süre içinde uygulamaya ilişkin haklara erişimleri ve misafirhanelerin koşullarını incelemektedir. Bu rapor, özelden, hem ulusal düzenlemelerde hem de uluslararası belgelerde alıkonmaya ilişkin öngörülen muamele standartları ile görüşmecilerin anlatımlarında ortaya çıkan uygulamalar arasındaki farkı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Rapor alıkonmaya ilişkin prosedürel standartlar ve alıkonma şartları olmak üzere başlıca iki ana alana ayrılmıştır. Birinci bölüm ilgili mevzuat ve standartlar hakkında ayrıntılı bilgi verirken, ikinci bölüm bu iki konu hakkındaki bulguları ortaya koymaktadır.

Bazı temel uluslararası ilkeler mültecilerin alıkonma süresindeki temel haklarını tanımlamakta oldukça yararlı olmuştur. Bunlar; BMMYK Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, BM Keyfi Gözaltılara dair Çalışma Grubunun tavsiyeleri, BM Her Türlü Gözaltı ve Hapis Tutulanların Korunmasına Dair BM İlkeler Bütünü ve Mahpusların Muamelesine Dair Asgari Standart Koşullar'dır. Gözetim altındaki mültecilerin hakları ile ilgili ulusal mevzuatta büyük bir eksiklik olmasına rağmen, bazı düzenlemeler yürürlükteki şartların ulusal gereklere uyup uymadığının değerlendirilmesine rehberlik etmektedirler. Bu düzenlemeler, *Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* (1994 Sığınma Yönetmeliği) ve Yönetmelikte 2006 yılında yapılan değişiklikler, *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca*

Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge (2006 Genelgesi) ve 1983 Mülteci Misafirhanesi Yönetmeliği’ni kapsamaktadır.

2. Bulguların Özeti

Görüşme yapılan kişiler, gözetim altında buldukları sürede, **prosedürel haklarını** kullanma yetkileri konusunda bir çok engelle karşılaştıklarını bildirdiler.

Özellikle:

- Mülteciler, geçici sığınma işlemi sürecinde, sığınma için başvuru yapıldığının polise bildirilmesi ile birlikte bir "uydu kent"e aktarılmak yerine, alıkonmuştur.
- Alıkonulan mülteciler sığınma başvurusu yaparken,
  - sığınma işlemleri hakkındaki bilgi eksikliği; ve
  - sığınma başvurularının polis tarafından reddedilmesi gibi engellerle karşılaştıklarını bildirmişlerdir.
- Transit bölgelerde tutulan mültecilerin sığınma başvurusu yapmaları tamamen engellenmiştir.
- Sığınma işlemlerine ulaşamamaları, yasa dışı olarak sınır dışı edilmelerine ya da geri gönderilmelerine sebep olmuştur.
- Görüşme yapılanlardan hiçbiri, ne alıkonulmalarının sebepleri ne de gözetim altında kalma sürecindeki hakları konusunda bilgilendirilmişlerdir.
- Birçoğu bilgi istediklerinde, polis tarafından ya umursanmamışlar ya da saldırgan tavırlarla karşılaşmışlardır.
- Görüşme yapılanların hiçbirine gözetim altında kalacakları sürenin tahmini uzunluğu konusunda bilgi verilmemiş, bu da onlarda umutsuzluğa ve depresyona yol açmıştır.
- Mülteciler, gözetim altında tutulmalarının kanuni olup olmadığı veya gözetimde kaldıkları sürenin gereğinden uzun tutulup tutulmadığı ve gözetim sürecine dair diğer hususlarda yetkili mercilerce gereken özenin gösterilip gösterilmediği ile ilgili hususlarda etkili bir yargı denetimine başvuru mekanizmalarına sahip değildir.
- Gözetim altındaki mülteciler çok seyrek olarak bir avukatla görüşebilmektedir ve STKlar ya da savunucular tarafından ziyaret edilmeleri mümkün değildir.
- Türkiye havaalanlarındaki transit bölgelerde tutulan mültecilerin, herhangi bir avukatla, BMMYK ile ya da başka kurumlarla veya savunucularla görüşmeleri söz konusu değildir.
- Gözetim altında süre içinde sığınma başvurusu yapan mültecilerin, daha önce başvuru yapanlardan (ortalama bir ay) daha uzun süre (ortalama üç ay) gözetim altında kaldıkları görülmüştür.

Ayrıca, görüşme yapılanlar **alıkonma koşullarında** önemli kusurlar olduğunu bildirmişlerdir. Görüşülenlerden edinilen bilgilere göre:

- Yetişkinler ve çocuklar, ayrıca hükümlüler ile hakkında cezai uygulama olmayanlar, aynı yerlerde tutulmaktaydılar. Sadece erkekler ve kadınlar ayrılıyordu.
- Aşırı kalabalık, gözetim altında olanların yatak bulamayıp yerlerde uyumasına sebep olan, yaygın bir sorundu. Görüşmeler sırasında bir tesiste, 16 yataklık alanda 200 kişilik bir grubun tutulduğu bildirilmiştir.

- Tesislerde pencere bulunmasına rağmen içerisi kışın soğuk, yazın sıcak olmaktaydı..
- Aşırı kalabalık, özellikle sigara içilebilen alanlarda, zayıf havalandırma sorununu daha da şiddetlendiriyordu.
- Banyolar ve koğuşlar, genelde kirlili ve böceklenmiş oluyordu.
- Birçok misafirhanede duş bulunmasına rağmen, sıcak su her zaman mevcuttu değildi
- Gözetim altındaki kişiler genellikle kendi tuvalet malzemeleri ve havlularını alabilmek için fahiş fiyatlarda ödeme yapmak durumunda kalıyorlardı. Bazıları yaşama alanlarını temizlemek için temizlik malzemelerini satın almak zorundaylardı.
- Yemeklerin kalori ve besin değerleri çok düşüktü. Bazı tesisler haftasonları yemek servisi yapmıyorlardı.
- Sağlıklı içme suyu ücretsiz olarak sağlanmıyordu.
- Maddi imkanı olanlar, yemeklerini çevredeki dükkanlardan çok yüksek fiyatlara almak zorunda bırakılıyorlardı.
- Genelde herhangi bir egzersiz yapma ya da dinlenme olanakları yoktu.
- Hiçbir misafirhanede okuma odası bulunmuyordu.
- Misafirhanelerdeki sağlık hizmetleri genelde yetersizdi.
- Fiziksel ve ruhsal sağlıkları için tedavi hizmetleri aşağıdaki sebeplerden dolayı kısıtlanmaktaydı:
  - Polisin bu hizmetleri tamamen reddetmesi,
  - Tedavinin ve ilaç fiyatlarının çok yüksek olması,
  - Gerekli çevirmenlerin eksikliği.
- Dış iletişim şu sebeplerden dolayı kısıtlıydı:
  - Umumi telefonları kullanmanın çok pahalı olması,
  - Dışarıdan gelen bir telefon görüşmesinin yapılmasının mümkün olmaması,
  - Mahremiyetin bulunmaması,
  - Ziyaretçi kabulünün çok kısıtlı olması.
- Tutulanlar genellikle, polis memurları tarafından uygulanan hem sözlü hem de fiziksel kötü muameleye maruz kalıyorlar ya da şahit oluyorlardı.
- Görüşme yapılanlar genel olarak polisin mültecilere karşı umursamaz bir tavır içerisinde olduğunu, ve daha da kötüsü, (dayak ve tokadı da içeren) gerekçesiz fiziksel şiddete başvurduklarını bildirmişlerdir.
- Polisin kötü muamelesi hakkında yapılan en ciddi ithamlar, tutulanların falakaya yatırılması ve diğer alıkonanlar ve memurlar önünde çıplak durmaya mecbur edilmeleridir.
- Refakatçisi olmayan çocuklar, yaşları teyit edilip çocukların tutulduğu tesislere gönderilene kadar yetişkin misafirhanelerde tutuluyorlardı.
- Yaş tespit süreci, hata payını ya da başvuruyu yapanın psikolojik olgunluğunu göz önünde bulundurmuyor ve erişkin olmayanlara yaşıyla ilgili şüphe durumunda lehte kanaat olanağı sağlanmıyordu.
- Mülteci çocuklar karşı cinsteki ebeveynlerinden ya da velilerinden ayrı tutuluyorlardı.

3. Tavsiyeler:

Mültecilerin alıkonulması hakkındaki hem yerel hem de uluslararası standartların ışığında incelediğimiz yukarıda bahsedilen bulguları temel alarak şu tavsiyelerde bulunuyoruz:

Genel Tavsiyeler

İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolününün Onaylanması

Türkiye hükümeti, bağımsız, ulusal önleyici mekanizmalar kurulmasını sağlayacak BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolünü onaylamalıdır. Bu mekanizmaların, özgürlükleri ellerinden alınan insanların tutulduğu yerleri ziyaret etme yetkilerinin olması, alıkonuların işkenceye ve insanlık dışı, onur kırıcı kötü muameleye maruz kalmadıklarından emin olunmasını sağlayacaktır. Seçmeli protokolün onaylanması ulusal ve uluslararası bağımsız komitelerin, yabancılar misafirhanelerini, yerel polis merkezlerindeki nezarethaneleri, havaalanlarındaki transit bölgeleri ve mültecilerin tutulduğu diğer yerleri, düzenli olarak ziyaret etmelerini sağlayacaktır.

İzleme ve Raporlama Birimlerinin Kurulması

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, alıkonulan insanların tutulduğu misafirhaneler, yerel polis merkezlerindeki nezarethaneler, havaalanlarındaki transit bölgeler gibi bölgeleri ziyaret etme yetkisine sahip komiteler oluşturmalıdır. Bu komiteler gözetim altındakilere yönelik muameleyi ve gözetim koşullarını düzenli olarak incelemeli ve tutulanların koşullarını ve karşılaştıkları muameleyi iyileştirmek; ve işkence ve diğer kötü, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleyi ya da cezalandırmayı engellenmek amacıyla yetkili mercilere tavsiyelerde bulunmalıdırlar.

Uzman Kadronun Eğitimi ve Korunması

İçişleri Bakanlığı, Yabancılar Şubesi’nde çalışan polis memurlarına ve diğer görevlilere verdiği ulusal yasalarda ve uluslararası standartlarda mülteci hakları eğitimlerine devam etmeli ve bu eğitimleri pekiştirmelidir. Sığınma prosedürleri ve mültecilerle ilgili özel bir şube oluşturulmalıdır; böylece, şu anki uygulama olan, uzmanlaşmış Yabancılar Şubesi kadrolarının rotasyon sistemi nedeniyle başka bir bölümde görevlendirilerek, uzmanlıklarından faydalanamamanın önüne geçilebilecektir.

Prosedürel Haklar

Mültecilerin Alıkonması

Mülteciler, kaçınılmaz bir durum olmadığı sürece gözetim altına alınmamalıdır. Sığınma başvuruları, mültecilerin hareket özgürlüğünü gereksiz olarak kısıtlamadan sürdürülmelidir. Tutuklamanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, mülteciler tüm prosedürel haklarından haberdar edilmeli ve alıkonma koşulları ulusal ve uluslararası standartlarla uyumlu olmalıdır. Bir mültecinin, giriş ve çıkış noktaları dahil olmak üzere, elinde hiç bir belge bulundurmaması, sığınma başvurusu sürecinde onun güvenilirliğini sarsacak herhangi bir önyargıyla karşılaşmasına neden olmamalıdır.

Sığınma Başvurusuna Erişim Hakkı

Yabancı uyruklu kişileri yerel sığınma prosedürleri hakkında bilgilendirmek bu kişilerin haklarını kullanması açısından elzemdir. Alıkonulan yabancı uyruklular, nasıl sığınma başvurusu yapacakları konusunda, anladıkları bir dilde derhal bilgilendirilmelidirler. Yazılı ya da sözlü yapılan tüm sığınma başvuruları da derhal alınmalıdır. Bu tür durumlar için eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler her zaman erişilebilir olmalıdır. Misafirhanelerdeki, polis merkezlerindeki ve diğer alıkoyma yerlerindeki polislere, sığınma prosedürleriyle ilgili eğitim verilmeli ve tutulanların başvurularını kabul etme ve işleme koyma konusundaki yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmelidir. Havaalanlarındaki transit bölgelerde tutulan yabancı uyrukluların sığınma başvurusunda bulunmaları

engellenmemelidir ve onlar da Türkiye’de sığınma başvurusu yapan diğer yabancı uyrukluların sahip oldukları haklara sahip olmalıdırlar.

Tutulululuğun Nedeninin ve Süresinin Bildirilmesi

Yakalamanın hemen ardından yetkililer alıkonan kişiye yakalanma nedeni ve tahmini tutulma süresi konusunda hemen ve anladığı bir dilde bilgilendirmelidirler. Konu ile ilgili bilgilendirme yapılacağı her an eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler mutlaka hazır olmalıdır.

Yargı Denetimi Hakkı

Mültecilerin alıkonma sürelerine ve nedenlerine itiraz edebilecekleri ve tutulmaları yasa dışı bulunduğu takdirde serbest bırakılmalarını sağlayan bir yargı denetimi sistemi kurulmalıdır. Mültecilere, bu yargı denetimine erişebilmeleri için, ücretsiz adli yardım sağlanmalıdır. Yetkililer mültecileri hem tutulma nedenleri konusunda hem de sürecin gerekli özen gösterilerek devam edip etmediğine karar vermeleri için sığınma başvurularının durumu konusunda düzenli olarak bilgilendirmelidirler.

Hukuki Danışman Hakkı

Yetkililer, misafirhanelerde, nezarethanelerde ve havaalanı transit bölgelerinde tutulan ve sığınma talebinde bulunanlara, hukuki danışman tutma, ve diğer kurum ve savunucularla görüşme hakları olduğunu bildirmelidirler. Yetkililer, hukuki danışmanların ve savunucuların müvekkilleri ile görüşmek üzere, misafirhanelere, polis merkezlerine ve havaalanı transit bölgelerine girmelerine her zaman izin vermeli ve görüşme için gerekli gizliliği ve zamanı sağlamalıdırlar.

Gözetimde Tutma Süresi

Bir mültecinin gözetim altına alınmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda, bu süre olabildiğince kısa olmalıdır. Sığınma başvuruları da dahil olmak üzere tüm işlemler gereken özen gösterilerek gerçekleştirilmelidir. Gözetim altındaki kişiler eğer tutuldukları sürede ilk kez sığınma başvurusunda bulunuyorsa, sığınma başvurusu süresince otomatikman alıkonulmamalıdırlar.

Gözetim Koşulları

Ayrı Tutma

Gözetim altındakiler sadece cinsiyetlerine göre değil aynı zamanda yaşları, suç kayıtları, tutulmalarının yasal sebebi ve diğer herhangi bir özel ihtiyaçlarına göre ayrılmalıdırlar. Özellikle, mülteciler daha önce herhangi bir suçla itham ya da mahkum edilmiş kişilerle birlikte tutulmamalıdırlar. Refakatçisi olmayan küçükler, yetişkinlerle aynı tesislerde tutulmamalıdırlar. Mülteci çocuklar karşı cinsten olan ebeveynlerinden ya da velilerinden ayrılmamalıdırlar. Hasta ya da engelliler ayrı bir bölümde tutulmalıdırlar.

Koşullar ve Yataklar

Yetkililer, tutulanlara yetecek sayıda yatak ve temiz nevresim sağlanacak kaynağın tahsis edildiğinden emin olmalıdırlar. Herkesi yerleştirebilecek kadar alan bulunamazsa, fazla olanlar başka odalara ya da tesislere yerleştirilmelidirler. Yatakhaneler, tesisin temizlik elemanları tarafından düzenli olarak temizlenmeli ve ilaçlanmalıdır.

Işıklandırma ve Havalandırma

Alıkonulma alanları elverişli havalandırma koşullarına sahip olmalıdırlar. Aşırı kalabalığın önüne geçilmelidir. Fazla sayıdakiler başka odalara ya da tesislere yerleştirilmelidirler.

Hijyen ve Sağlık Koşulları

Alıkonulma alanları, mutfak, tuvalet ve duşlar dahil olmak üzere, uygun hijyen ve temizlik standartlarının sağlanması için, düzenli olarak temizlenmeli ve korunmalıdır. Tutulanlara tuvalet

malzemeleri ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Her zaman temizlik için su bulunmalıdır. Çamaşırhaneler erişilebilir kılınmalı ve ücretsiz deterjan sağlanmalıdır.

Beslenme

Tutulanlara sınırsız ve ücretsiz içme suyu sağlanmalıdır. Yemekler günde üç kez yeterli miktarlarda verilmelidir ve yeterli besin oranlarına sahip olmalıdırlar. Çevredeki dükkanlar tarafından getirilen yiyecekler alıkonulma alanlarının dışında satıldıkları fiyatın aynısına satılmalıdır.

Dinlenme

Tutulanların dış dünyaya erişimi olmalı ve/veya en az günde bir saat egzersiz yapmalarına izin verilmelidir. Eğlence araçları ve kitaplar sağlanmalıdır.

Sağlık Hizmetleri

Doktorlar ve akıl sağlığı uzmanları, eğitilmiş ve deneyimli çevirmenlerle birlikte alıkonulma alanlarında düzenli ziyaretler yapmalıdırlar. Teşhis, tedavi ve ilaç hizmetleri ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Ciddi sağlık problemleri yaşayanlar hemen muayene edilmeli ve bir hastahaneye yerleştirilmelidirler. Polis ve tesisteki diğer görevliler tıbbi müdahaleye ihtiyacı olanları ayırt edebilecek şekilde eğitilmelidirler.

Dış Dünyayla İletişim

Gözetim altında tutulanların avukatları, savunucular, STK temsilcileri, konsolosluk temsilcileri, aile ve arkadaşları tarafından ziyaret edilmelerine izin verilmelidir. Tutulanlara ve ziyaretçilerine yeterli görüşme zamanı ve mahremiyet sağlanmalıdır. Tutulanların yasal temsilcileri veya savunucular ile ücretsiz olarak telefon görüşmesi yapmalarına izin verilmelidir.

Personelin Davranışları

Gerekli dillerde eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler aracılığı ile personel ve tutulanların arasındaki iletişim güçlendirilmelidir. Nefsi müdafaa gibi meşru sebepler dışında, hiçbir koşulda şiddet kullanılmamalıdır. Personelin davranışlarına ilişkin uygun bir şikayet mekanizması kurulmalıdır. Bütün tutulanlar tesise konduklarında prosedürler hakkında bilgilendirilmelidirler.

Çocukların Korunması

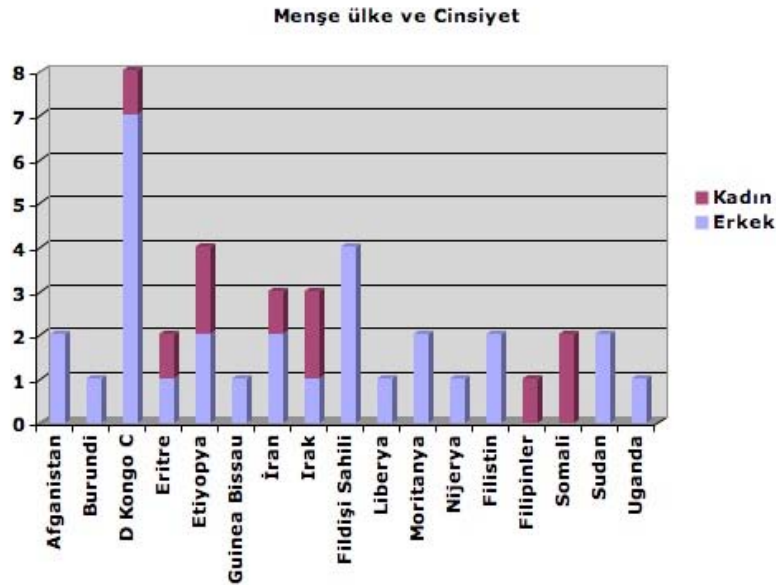
Refakatçisi bulunmayan çocuklar gözetim altına alınmamalıdır. Başka bir seçeneğin mümkün olmadığı koşullarda ise alıkonma süresi olabildiğinin en kısıtı olmalıdır. Yaş tespit prosedürlerini sürdürürken, İçişleri Bakanlığı hata payı bırakmalı, çocuğun psikolojik olgunluğunu değerlendirmeli ve yaşla ilgili belirsizlik durumunda çocuk lehine karar vermelidir. Sığınma başvurusu yapanlar, yaş belirleme testlerinin sonuçları için beklerlerken, yetişkinlerle birlikte tutulmamalıdırlar. Çocukların sığınma başvuruları hızla işlem görmelidir. Refakatçisi bulunmayan çocuk sığınmacılara özel bir özen gösterilmelidir. Özel eğitim görmüş personel çocukların sığınma başvurularını kolaylaştırmalıdır.

METODOLOJİ

Türkiye’de mültecilerin gözetim altına alınması konusunda Türkiye’de herhangi bir araştırma olmaması nedeniyle, hYd 17 farklı ülkeden gelen ve gözetim altına alınmış ya da hala gözetim altında tutulan 40 mülteciyle görüşmeler yaptı. Görüşülen kişiler Türkiye’deki sığınmacı ve mülteciler demografik olarak temsil etmemektedir. Görüşmeciler ya halihazırda sığınma prosedürünün içindeydi ya da gözetim altındayken sığınma talebinde bulunmak istediklerini dile getirmişti. Raporda bu kişilerden derlenen verilerin yanısıra tutuldukları sırada RASP hukuki danışmanlarından telefonla bilgi alan kişilerin verdiği bilgiler kullanılmıştır.

Görüşülen kişilere, yakalanma ve alıkonma koşullarıyla ilgili olarak aynı sorular sorulmuştur.¹ Sorular 10 alt bölüme ayrılmaktadır: temel bilgiler, gözaltı koşulları, gözaltı sırasında sunulan bilgiler, polisle etkileşim, sağlık, ziyaretler, gözetim altındakilere farklı muamele uygulanması, iltica başvuruları, gözetim altındakiler arasındaki sosyal ilişkiler. Bu analiz kategorileri, gerek *BMMYK Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz* (Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu) belgesinde, gerekse Avrupa Konseyi’nin 2003 tarihli *İltica Başvurusunda Bulunanların Kabulüyle İlgili Asgari Standartlar Yönergesi*’nde (Konsey Yönergesi) belirtilen, gözetim altına alınan mülteciler için öngörülen asgari koruma standartlarını yansıtmaktadır. Böylece sorularla elde edilen bilgiler, Türk makamlarının alıkoyma uygulamalarıyla ilgili uluslararası standartlara ne derece uyduğuna dair bir analiz yapmayı kolaylaştıracaktır.

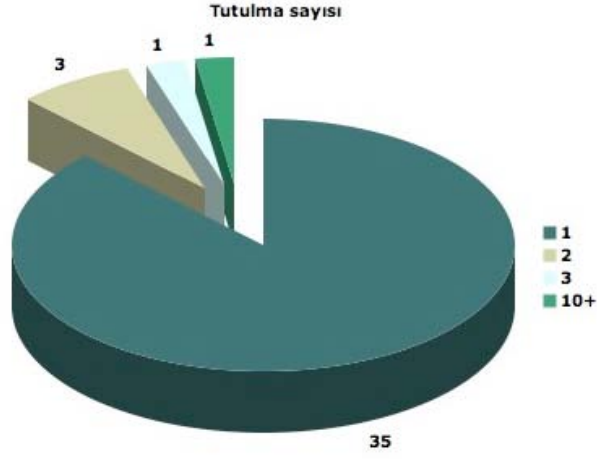
Görüşme yapılan kişiler farklı ülkelerden geliyorlardı ve ağırlıklı olarak erkekti.

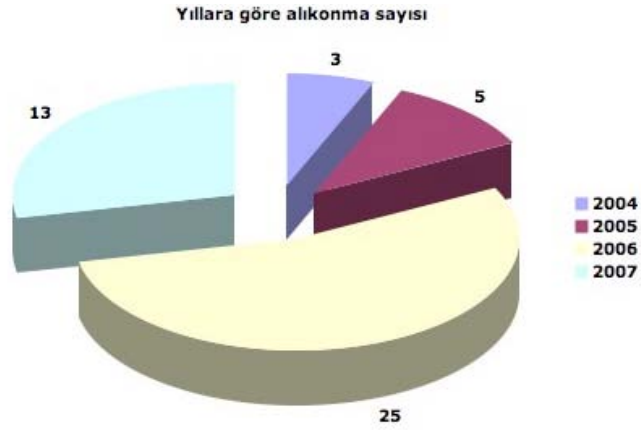
¹ Bknz :Ek I, Örnek Soru Formu

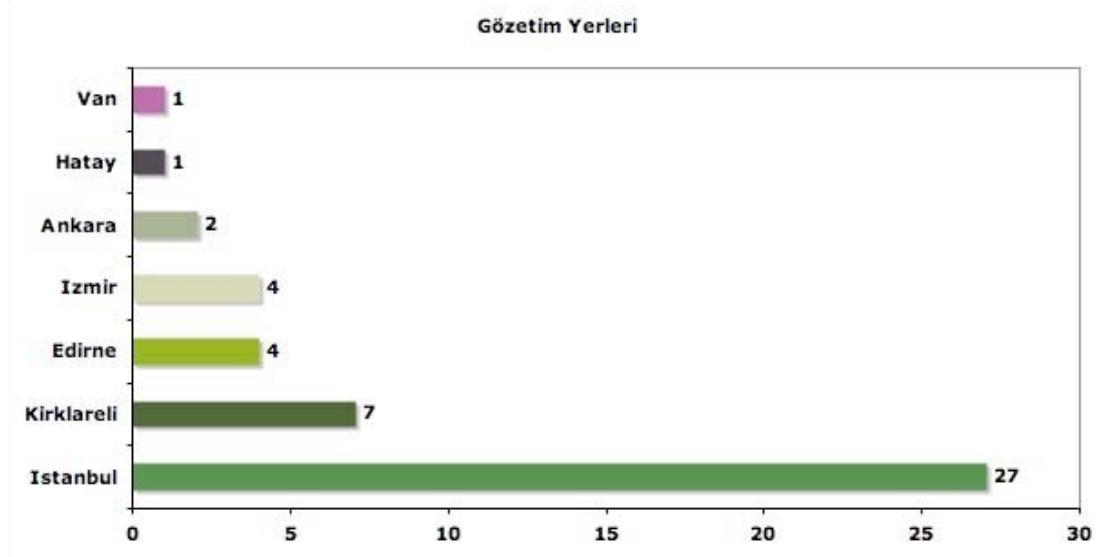
Görüşülen kişiler, gözetim altına alındıkları her seferle ilgili bilgiler verdiler (yalnızca bir erkek on gözetim altına alma işleminden ikisine dair bilgi verdi.) Gözetim altına alınanlardan beşi, birden fazla gözetim altına alındığı için toplam 46 gözaltı vakası kaydedildi.

Sorular 2006 ve 2007 yıllarında cevaplanmış olup 2004 yılından bu yana gerçekleşen alıkonma vakalarını kapsamaktadır.

Araştırmada toplam 7 şehirdeki misafirhaneler ve diğer gözetim merkezlerindeki koşullar incelenmiştir.

Görüşülen kişilerin büyük bölümü İstanbul’da gözetim altına alınmıştır. Bu eğilim büyük ölçüde, hYd’nin İstanbul’da bulunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Görüşülen kişiler, İstanbul’daki misafirhanelerin üçü hakkında da bilgi vermişlerdir. Vatan Caddesi’ndeki İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü binalarında bulunan misafirhane 2006 baharına kadar açıktı; bu tarihten sonra Zeytinburnu Emniyet Müdürlüğü’ne taşındı. Mart 2007’de, İstanbul’un Kumkapı semtinde yeni bir misafirhane açıldı. İstanbul’daki misafirhanelerin yanı sıra raporda İzmir, Ankara, Van, Hatay misafirhaneleri, Edirne’deki iki ayrı misafirhane (Tunca Kampı ve şehir merkezindeki misafirhane) ve Kırklareli misafirhanesi hakkında da bilgi alınmıştır. Görüşülen kişiler misafirhanelerin yanı sıra İstanbul’daki polis karakolları, İzmir ve Van’daki jandarma karakolları, İstanbul’daki çocuk gözetim merkezi ve İstanbul Atatürk Havalimanı’ndaki transit bölge ile ilgili de bilgi vermişlerdir.

Görüşmeler, hassas konumdaki bireylerle görüşme etiği gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerin kimlikleri gizli tutulacağına dair güvence verilmiştir. Görüşülen kişilerin kimliklerinin belirlenebilmesini mümkün kılacak bilgiler rapordan çıkarılmıştır. Görüşmelerin, görüşülen kişiye ek stres yaratmayacak bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak için gerekli bütün gayret sarf edilmiştir. Ayrıca görüşmecilerin seyahat giderleri de karşılanmıştır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DE MÜLTECİLERİN ALIKONMASIYLA İLGİLİ HUKUKİ ÇERÇEVE

1 “Yabancılar Misafirhanesi” Nedir?

Türkiye’de yabancılar çeşitli sebeplerle, ya suç teşkil ettiği iddia edilen faaliyetler nedeniyle, ya ülke sınırlarından yasadışı giriş-çıkış yaptıkları ya da geçici iltica sisteminin koşullarına uymadıkları gerekçesiyle gözetim altına alınır. Bu tür suçlamalarla ilgili savcılık veya mahkeme prosedürlerinin tamamlanmasının ardından genellikle söz konusu mültecilerin bu kez de idari işlemlerin sağlıklı biçimde yerine getirilebilmesi gibi gerekçelerle özgürlükleri kısıtlanır ve herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın, sadece İçişleri Bakanlığı’nın idari tasarrufu ile gözetim altına alınırlar. Ne var ki çoğu kez mevzuat konusunda bilgi sahibi olmayan mülteciler hukuki olarak statülerinin değiştiğinden, yani adli süreçten çıkıp idari bir sürece girdiklerinden haberdar bile olmazlar. Zira tüm bu iki süreçte de genellikle sadece aynı kurumla yani Emniyetle muhatap olmaktadır.

Gözetim altına alınan yabancıların çoğu “yabancılar misafirhaneleri”nde tutulur; küçük bir bölümü de polis karakolların nezarethanelerinde ya da havalimanlarının transit bölgelerinde tutulurlar. İsimleri “misafirhane” olsa da, bu yerler aslında, alıkonan kişilerin kendi rızaları dışında tutuldukları gözetim merkezleridir. Gözetim tesisleri, “giriş noktalarındaki alıkonma tesislerinden, karakollara, hapishanelere ve özel gözetim merkezlerine, farklı nezaret ortamları” olarak tanımlanmıştır.¹² Türkiye’de misafirhaneler resmen “gözetim tesisi” olarak anılmasa da, bu tanım içine girdiği açıktır.

Misafirhanelerde gözetim altında tutulan kişilerin bir bölümü mültecilerdir. Mülteciler bağlamında, BMMYK gözetimi şöyle tanımlar: “hapishaneler, kapalı kamplar, gözetim merkezleri ya da havaalanlarındaki transit bölgeleri de dahil olmak üzere, sınırları dar ya da kısıtlı bir yerde hareket serbestisinin kısıtlanması; öyle ki bu sınırlı alandan ayrılmanın tek yolu ülkeden ayrılmaktır.”¹³ Türkiye’de yabancılar misafirhanelerinde (bundan sonra misafirhaneler diye bahsedilecek) tutulan diğer yabancılar gibi mültecilerin de buralardan serbestçe ayrılmasına izin verilmez, bu yüzden de tanım itibarıyla gözetim altında tutulmaktadır. Misafirhaneler, barınma merkezlerinden ayrı değerlendirilmelidir; barınma merkezleri “iltica başvurusunda bulunan kişiler ile beraberlerindeki aile bireylerinin toplu halde ikameti için kullanılan” yerlerdir.¹⁴

Türkiye’de misafirhaneler, her şehirde bulunan Emniyet Müdürlükleri’nin Yabancılar Şubesi’nin Takip ve Kontrol Masası tarafından yönetilirler. Takip ve Kontrol Masası, Türkiye sınırlarından yasadışı girmiş ya da çıkma teşebbüsünde bulunmuş; vize koşullarını ihlal etmiş ya da yasadışı faaliyetlerde bulunduğu iddia edilen yabancılardan sorumludur.¹⁵

Gerek adli, gerek idari gerekçeyle gözetim altında tutulanlara tanınan haklar, hareket özgürlüklerinin önemli ölçüde kısıtlanması gerçeğinden yola çıkarak tanımlanmıştır. Buna rağmen, devletler gözetim altındaki mültecilerle ilgili hukuki sorumluluklarını yok saymakta; mülteciler standartların altında kalan koşullarda, yargı denetimine sınırlı ölçüde başvurularak ya da hiç başvurulmaksızın belirsiz süreler boyunca alıkonabilmektedir.¹⁶ Türkiye’deki mülteciler de gözetim altında benzer deneyimler yaşamaktadır. Türkiye’de adli gözetimlerle ilgili açık koruyucu tedbirler mevcut olsa da, idari

¹² BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, 26 Şubat 1999, 1. Kılavuz

¹³ Avrupa İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezayı Önleme Komitesi (CPT) Standartları, CPT/Inf (97) 10], 7. Genel Rapor’dan Alıntı, CPT’nin Genel Raporlarının “Değişmez” Bölümlerinden, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2003, İngilizce

¹⁴ Sığınma isteyenlerin ülkeye kabulüne ilişkin asgari standartları belirleyen AB Komisyonu Konsey Yönergesi Teklifi, COM (2001) 181 final.

¹⁵ Bknz: <http://www.iem.gov.tr/iem/?m=1&s=31&idno=91>

¹⁶ Bknz: JRS-Europe (2005) *Avrupa’da Alıkoyma: Sığınmacıların ve Düzensiz Göçmenlerin İdari Alıkonması*; FRONTIERS (2006) *Muteberiyet vs. Meşruiyet: Lübnan’da Mültecilerin ve Sığınmacıların Alıkonması*

tasarrufla yürütülen gözetim altına alma işlemleri için böyle tedbirler mevcut değildir, ayrıca, idari gerekçelerle gözetim altına alınan yabancılarla da ilgili açık standartlar yoktur.¹⁷

Bu bölümde, mülteciler de dahil yabancıların gözetim altına alınmasıyla ilgili prosedürel standartların hukuki arka planı ile gözetim koşullarıyla ilgili asgari standartlar ortaya konacaktır.

2 Prosedürel Haklar ve Uygulama

2.1 Mültecilerin Gözetim Altına Alınma Gerekçeleri

İç hukuk

Mültecilerin yakalanması ve gözetim altına alınmasıyla en bağlantılı sayılabilecek Türk hukuk mevzuatı düzensiz hareketlerle ilgili olanlardır. Özellikle belirtmek gerekirse, ikamet durumlarını aşağıdaki koşullarla ihlal eden yabancılar gözaltına alınabilir ve ceza hukukuna göre suçlanabilir.

- Yasadışı giriş¹⁸
- Yasadışı çıkış¹⁹
- Geçici ikamet için belirlenen şehirden izinsiz ayrılma²⁰

Türkiye’de statülerinin düzensiz olması nedeniyle polis tarafından yakalanan mülteciler, diğer yabancılar gibi, genellikle misafirhanelerde tutulur. Gözaltına alındıktan sonra suç teşkil eden bir fiille suçlanırlar (yani, yasadışı giriş ya da çıkış ve ikamet ihlalleri) Ancak gözetim altında buldukları sürenin büyük bir bölümünde mülteciler, sığınma başvurularının işlemlerinin tamamlanması, bir uydu kente gönderilme ya da sınırdışı edilme işlemlerinin tamamlanması gibi idari nedenlerle tutulurlar.

Uluslararası hukuk ve ilkeler

Özgürlük temel bir insan hakkıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi de dahil birçok uluslararası araç hiç kimsenin keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmamasını şart koşar. Açık ki, mülteciler de bu hakka sahiptir.

Ancak, birçok mülteci zulümden kaçarken bir ülkeye yasadışı yollarla girmek zorunda kaldığından, kendilerini, iltica ettikleri ülkenin iç hukukunu ihlal eder konumda bulabilirler. Sonuçta, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüyle İlgili Sözleşme’nin (1951 Sözleşmesi) 31. maddesi, resmi makamlarla temas kurmaları ve ülkeye yasadışı girişlerine ya da ülkede yasadışı bulunmalarına iyi bir gerekçe göstermeleri halinde mültecilerin yasadışı giriş yaptıkları gerekçesiyle cezalandırılmasını yasaklar.

Uluslararası hukuk ve standartlar, kural olarak mültecilerin alıkonulmaması gerektiğini de belirtir.²¹ Alıkonacak olurlarsa, alıkonma “otomatik [veya] gereğinden uzun olmamalıdır”²² ve ancak istisnai sebeplerle gerçekleşmelidir.²³

---

¹⁷ TC Anayasası, Madde 19; Ayrıca bkz, BM Keyfi Gözaltılara dair Çalışma Grubu’nun, 15 Mart 2006 tarihli “İnsan Hakları Konseyi” başlıklı Genel Kurul Kararı 60/251’in Uygulanması, Addendum, Türkiye Misyonu, A/HRC/4/40/Add.5, 7 Şubat 2007, Para. 86-90

¹⁸ Pasaport Kanunu, Madde 34

¹⁹ Pasaport Kanunu, Madde 34

²⁰ Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Madde 25

²¹ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlara Hakkında BMMYK Kılavuzu, 26 Şubat 1999. Online Erişim: UNHCR Refworld,: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3c2b3f844>. Ayrıca bkz: 2005 Göç ve Tabiyet Yasa Taslağı Hakkında BMMYK Yorumları, Ekim 2005, Londra, Birleşik Krallık, (“BMMYK sığınmacıların alıkonulmalarının özünde istenmeyen bir pratik olduğu ve bu uygulamaya karşı bir karine olması gerektiği görüşündedir.”) <http://www.unhcr.org.uk/legal/positions/UNHCR%20Comments/Comments2005IANbilldetention.htm>

²² Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Giriş (3. Paragraf)

- kimlik tespiti;
- mülteci statüsü ya da iltica başvurusunun dayandığı unsurları belirlemek;
- mültecilerin iltica başvurusunda bulunmak istedikleri ülke makamlarını yanıltmak için seyahat ve/veya kimlik belgelerini yok ettiği ya da sahte belgeler kullandığı durumlarda; ya da
- ulusal güvenlik ve kamu düzenini korumak.

2.2 İltica Prosedürlerine Erişim Hakkı

Türkiye’deki yasal düzenlemeler, 1951 Sözleşmesi’nde tanınan hak uyarınca, ülkeye yasadışı girmiş yabancıların iltica başvurusunda bulunma hakkını tanıır.²⁴ Bu konudaki hukuki düzenlemelere göre, ülkeye girmesi sonrasında en kısa zamanda polise kaydolması ve herhangi bir gecikme için açıklama gösterebilmesi koşuluyla iltica başvurularında önyargılı davranılmayacaktır.²⁵

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz (Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu) şunu özellikle belirtir: “Alıkonma, sığınmacının iltica başvurusunu takip imkanı önünde bir engel oluşturmamalıdır.”²⁶

Ne var ki, 2. Bölüm’de 1. Kısım’da tartışıldığı üzere, misafirhanelerde tutulan yabancılar genellikle alıkonma sırasında iltica başvurusunda bulunma hakkından mahrum ediliyor; bunun sebebi ya iltica prosedürü hakkında bilgilendirilmemeleri ve tercümana erişimi olmaması ya da iltica başvurusunda bulunmalarının yasaklanmasıdır. Özellikle kaygı yaratan bir olgu, Türkiye havaalanlarındaki transit noktalarda tutulan mültecilerin iltica başvurusunda bulunmalarının düpedüz yasaklanmasıdır.²⁷

İltica prosedürüne erişimin engellenmesiyle ortaya çıkan kaygı verici bir sonuç da, *refoulement* riskidir; yani kişinin, hayatının ya da özgürlüğünün ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba ya da siyasi görüşe aidiyeti yüzünden tehdit altında olduğu ülke sınırları içine geri gönderilmesi riski.²⁸ 2. Bölüm’de Kısım 1.4’te görülebileceği gibi, bu yıl hYd’ye mültecilerin zorla geri gönderildiği birkaç vaka bildirilmiştir. İltica prosedürleri, yabancılar için genel olarak erişilebilir kılınmadığı sürece, olası mülteciler de iltica başvurusunda bulunamadan geldikleri ülkeye geri gönderileceklerdir.

2.3 Alıkonan Mültecilerle İlgili Prosedürel Koruyucu Tedbirler

İç hukuktaki koruyucu tedbirler

Misafirhaneler genellikle bir idari gözetim birimi olarak görüldüğünden, buralarda alıkonan mültecilere bazı prosedürel haklar tanınmıştır; gerçi bu haklar adli gözaltılarda tanınan haklardan çok daha azdır.²⁹ Türkiye Anayasası’nın 19. maddesi, hangi gerekçeyle olursa olsun özgürlüklerinden yoksun bırakılmış insanların:

²³ EXCOM (BMMYK Yürütme Komitesi) Sonuç Belgesi No: 44 (XXXVII); Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 3 (iii).

²⁴ *Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*, 1994, Madde 4.

²⁵ Ibid.

²⁶ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5

²⁷ Bknz: İkinci Bölüm, Kısım 1.3

²⁸ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, Madde 33; BM Genel Kurulu, *İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (CAT)*, Madde 3, 10 Aralık 1984. A/RES/39/46. [Online Erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3b00f2224>]. Ayrıca bknz: *Chahal vs. UK* (Başvuru No: 22414/93), n/d Kasım 1996 Hükümü (1997); *Gorki Tapia Paez vs. İsveç* (Tebliğ 83/1997), CAT/C/20/D/83/97.

²⁹ Her sanık yakalama veya tutuklama sebepleri ile hakkındaki iddialara dair en kısa zamanda bilgilendirilme, en geç kırksekiz saat içinde hakim önüne çıkarılma, yakalandığının veya tutuklandığının yakınlarına derhal bildirilmesi, makul bir süre içinde hakim huzuruna çıkarılma ve bu esaslar dışında bir işleme tabi tutulduğunda uğradığı zarara dair kendisine tazminat ödenmesi hakkına sahiptir. Bknz. TC Anayasası Madde 19. Türkiye’ye belgesiz girdiklerinden dolayı Pasaport

- davalarının hızla sonuçlandırılması hakkına sahip olduğunu;
- alıkonmalarının hukuka uygunluğuna itiraz etmek için herhangi bir yargı erkine başvurabileceklerini; ve
- alıkonmanın hukuka aykırı olduğu görülürse serbest bırakılmaları gerektiğini söyler.³⁰

Bu haklar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nde belirtilen haklara uygundur.³¹ Fakat aşağıda belirtildiği ve 2. Bölüm’de, Kısım 2.2’de ortaya konduğu üzere, alıkonan mültecilerin yargı denetimine ya da usule uygun bir yargılamanın gerçekleşmesi için gerekli hukuki danışmanlığa erişimi söz konusu değildir. Sonuçta, alıkonmalarının hukuka uygunluğu ya da uzun sürmesi hakkında itiraz edemeyecek durumdadırlar.

Uluslararası koruyucu tedbirler

Türkiye Anayasası idari amaçlarla alıkonan kişiler için az sayıda koruyucu tedbir getiriyor olsa da, uluslararası kılavuz ilkeler, alıkonan mültecilere ciddi oranda daha fazla hak tanır. BM Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu (UNWGAD) ve Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu mültecilerin hukuka uygun olarak gözetim altına alınmasını bazı önkoşullara bağlamıştır. Bu belgeler, her şeyden önce gelen bir ilke olarak, kişinin özgürlüğünden yasadışı biçimde yoksun bırakılmasını “keyfi gözaltı” olarak tanımlamıştır.³² Bu araçlarda belirtilen ve aşağıda incelenen haklar şunlardır:

- **Alıkonmanın gerekçeleri ve süresiyle ilgili iletişim;**³³
- Alıkonmanın gerekçeleri ve/veya süresiyle ilgili **yargı denetimi hakkı;**³⁴
- Bir avukatla, yerel BMMYK bürolarıyla, başka kurumlarla ya da sivil toplum kuruluşlarıyla temas kurma hakkı da dahil, **hukuki danışmanlık hakkı.**³⁵

2.3.1 Alıkonmanın Gerekçeleri ve Süresiyle ilgili İletişim

Mültecilerin gözetim altına alınma gerekçeleriyle ilgili olarak bilgilendirilme hakkı ile gözetim altındayken sahip oldukları haklar konusunda uluslararası ilkeler nettir. Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, gözetim altına alınmaları halinde sığınmacıların:

bir gözaltı müzakeresinin anlayabilecekleri bir dilde ve anlayabilecekleri terimlerle, derhal ve eksiksiz olarak taraflarına iletilmesi, bunun yanı sıra bu düzenlemenin gerekçelerinin ve bu düzenlemeyle ilişkili haklarının da iletilmesi,

---

Kanunu’nu ihlal ettikleri gerekçesiyle tutuklanan mülteciler de bu haklara haizdirler. Helsinki Yurttaşlar Derneği ile çalışan avukatlar, pratikte mültecilerin Türk Ceza Kanunu’nu ihlal ettikleri gerekçesiyle suçlanmalarının dışında, nadiren ceza hukuku uyarınca itham edildiklerini ve ceza hukuku kapsamında alıkonulan kişilerin usul hukukundan doğan haklarından yararlanabildiklerini belirtmektedirler.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (ECHR), Madde 5(4), 4 Kasım 1950.ETS 5. [Online Erişim: UNHCR Refworld: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/textis/vtx/refworld/rwmain?docid=3ae6b3b04>]: *Yakalama veya tutuklu durumda bulunma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar vermesi ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.* Ayrıca bkz: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICCPR)*, Madde 9(4) 16 Aralık 1966. Birleşmiş Milletler Anlaşmalar Dizini, Cilt: 999, sayfa. 171. Online erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/textis/vtx/refworld/rwmain?docid=3ae6b3aa0>

³² UNWGAD (Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu) *Medeni ve Siyasi Haklar, İşkence ve Gözaltı Konularını da Teşmil Eden Raporu* E/CN.4/2000/4, 28 Aralık 1999, passim.

³³ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(i); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

³⁴ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(iii); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

³⁵ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. İlke

hakkına sahip olduğunu söyler.³⁶

Keza UNWGAD da şu koşulu getirir:

Gözetim tedbirlerinin bildirimi, yazılı olarak, sığınmacı ya da göçmenin anlayabileceği bir dilde, tedbir gerekçeleri de belirtilerek gerçekleştirilmelidir.³⁷

Uluslararası hukuka göre, resmi makamların gözetim süresi hakkında da bilgi vermesi gerekmektedir.³⁸

2. Bölüm, Kısım 2.1’de tartışıldığı üzere, görüşülen kişilerin hiçbiri tutulma gerekçeleri, alıkonma süreleri ya da gözetim altındayken sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilmemiştir. Bu konuda bilgilendirilmemesi birçok polisin kayıtsızlığı ya da saldırganlığıyla karşı karşıya kalmıştır. Keza hiçbiri, alıkonma süreleri hakkında da bilgilendirilmemiş, bu durum ümitsizlik ve depresyona yol açmıştır.

2.3.2 Yargı denetimi

Gözetim altına alınanların, hem iç hukuk hem uluslararası hukuk tarafından tanımlandığı üzere temel haklarından biri, alıkonmanın hukuka uygunluğuna mahkeme yoluyla itiraz edebilmektir.³⁹ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, gözetim altına alınan mültecilerin şu haklara sahip olduğunu söyler:

Kararın, gözetim altına alan makamlardan bağımsız bir yargı kurumu ya da idari kurum tarafından otomatikman denetlenmesini sağlamak. Daha sonra, gözetimin devam etmesinin gerekliliği düzenli olarak gözden geçirilmelidir ve sığınmacı ya da temsilcisi de bu gözden geçirme sürecine katılma hakkına sahiptir.⁴⁰

Benzer bir şekilde, UNWGAD da “bir yargı makamına kararın düzeltilmesi için başvuruda bulunma” hakkını tanıyarak, bu yargı makamı, “tedbirin hukuka uygunluğu konusunda derhal karara bağlayacak ve gerekirse ilgili kişinin salıverilmesi talimatı verecektir.”⁴¹ Türkiye Anayasası’nın 19. maddesi de kişinin gözetim altına alınmasının hukuka uygunluğuna itiraz için bir yargı kurumuna başvuruda bulunma hakkını güvence altına alır.⁴²

Ancak, bu rapordaki bulguların da gösterdiği üzere (2. Bölüm, Kısım 2.2’ye bakınız), Türkiye’de misafirhanelerde tutulan mültecilerin alıkonmalarının hukuka uygunluğu ya da süresi konusunda yargı denetimine başvurmaları söz konusu değildir. Açıktır ki bu durum, hukuki danışmanlığa ciddi bir erişimleri bulunmaması olgusuyla bağlantılıdır. Ayrıca aşağıda tartışıldığı üzere, gözetim altına alınanların iltica başvurularının durumu hakkında nadiren bilgilendirilmeleriyle de bağlantılıdır, ki böyle bir bilgilendirmenin gerçekleşmemesi, bu kişilerin hukuki işlemlerin “gerekli özen gösterilerek” yürütülüp yürütülmediğini belirleyebilmesini de engellemektedir.

2.3.3 Hukuki danışmanlık hakkı

Gözetim altındaki mülteciler hukuki danışmanlığa erişim hakkına sahiptir⁴³ ve bu hakka sahip oldukları gözetim altına alındıklarında kendilerine bildirilmelidir.⁴⁴ Uluslararası ilkeler, mültecilerin

³⁶ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii)

³⁷ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözetimlere Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

³⁸ Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 5

³⁹ TC Anayasası, Madde 19; Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 9(4); Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 5(4)

⁴⁰ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(iii)

⁴¹ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözetimlere Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

⁴² TC Anayasası, Madde 19

⁴³ BM Genel Kurulu, *Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü*, İlke 17(1), 9 Aralık 1988. [Online erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3ae6b38b34>]

hukuki danışmanla, bunun yanı sıra başka kurumlar ve avukatlarla iletişim kurma hakkını açıkça tanır.⁴⁵ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, mültecilerin ücretsiz hukuki yardıma erişmeleri koşulunu getirir.⁴⁶

Ayrıca gözetim altına alınanların etkili bir hukuki danışmanlık alabilmesi için, avukatların ve hukuki danışmanların ziyaretleri sırasında kendilerine yeterli zaman ve mahremiyet tanınmalıdır. Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunmasına Yönelik İlkeler Bütünü’nün 18(3). maddesi şöyledir:

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin hemen avukatı tarafından ziyaret edilebilme, hiç bir sansüre tabi olmaksızın tam bir gizlilik içinde görüşebilme ve iletişim kurabilme hakkını kullanması istisnai haller haricinde geciktirilemez veya kısıtlanamaz.

Türkiye Anayasası’nın 19. maddesi, idari olarak gözetim altına alınanların hukuki danışmanlık alma hakkını açıkça tanımasa da, hukuki danışmanlığın katkısı olmaksızın gerçekleştirildiğinde yargı denetiminin etkili olmayacağını açıkça ifade etmiştir. Büyük çoğunluğu hiç Türkçe konuşmayan mülteciler için kesinlikle böyle bir durum söz konusudur. Mültecilere, hukuki danışmanlık hakkının ima edilmesi dışında, başka avukatlara ya da kurumlara erişim hakkına sahip olmaları güvencesi tanınmamıştır.

2. Bölüm, kısım 2.3’te de tartışıldığı üzere, misafirhanelerde tutulan yabancıların, avukatlara ancak ara sıra erişmesi mümkündür. Mülteci statüsü başvurusunda bulunmayı düşünenlere, BMMYK temsilcilerini ziyaret izni genellikle verilir, fakat Türkiye’deki bütün misafirhanelerin hepsi için böyle bir durum kesinlikle geçerli değildir. Başka uluslararası kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ya da savunucuların ziyaretleri katı bir biçimde sınırlanır. Avukatların da, BMMYK temsilcilerinin de, başka hukuki danışmanların da havaalanlarındaki transit noktalarda tutulan sığınmacılara erişmesine imkan tanınmaz.

2.4 Mültecilerin Gözetim Süresi

Uluslararası hukuk ve ilkeler, mültecilerin gözetim altına alınmasının sınırlı olması ve bir mültecinin gözetim altında tutulması sırasında gerçekleştirilen prosedürlerin “gerekli özen” gösterilerek yerine getirilmesi koşulu getirir. Gözetim sürelerinin hukuka uygunluğu, her vakanın özel koşullarına göre değişir, fakat prosedürler gerekli özen gösterilmeden gerçekleştiriliyorsa, bu süre “ölçsüz” bulunacaktır.⁴⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, azami bir gözetim süresi belirtmek yerine, örneğin sınırdışı prosedürlerinin “gerekli özen” gösterilerek yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.⁴⁸ UNWGAD azami gözetim süresinin “yasalarla belirlenmesi gerektiği”ni ve “gözetimin hiçbir şekilde sınırsız ya da aşırı uzun süremeyeceği”ni belirtmiştir.⁴⁹

Türkiye’deki yasal düzenlemeler, misafirhanelerdeki gözetimle ilgili olarak uygun sürenin ne olduğu konusunda bir şey söylemez. Başlangıç noktası olarak, Türkiye’deki 1983 tarihli Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, aşağıda tartışıldığı üzere bir mültecinin bir misafirhanede kalışının

⁴⁴ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii), BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 17(2). İlke

⁴⁵ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(v), BM Keyfi Gözaltılara dair Çalışma Grubu (1999), Ek II, 2. İlke; BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 18. ve 16. İlkeler

⁴⁶ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5 (ii), BM, Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu (1999), Ek II, 10. İlke

⁴⁷ U.N. Doc. CCPR/C/79/Add.70 (1996) (İsviçrenin yabancı uyrukluların geçici ikamet izni hazırlanmaya kadar üç ay gözetim altında tutulmasının ve sınır dışı etme işlemlerinin tamamlanması için de dokuz ay ila bir yıl arasındaki bekleme sürelerinin ölçsüz ve ayrımcı olduğuna hükmetmiştir.)

⁴⁸ *Chahal vs. Birleşik Krallık* (Başvuru No: 22414/93), n/d Kasım 1996 Hükümü; *Kolompar vs. Belçika*, 24 Eylül 1992 tarihli Hüküm

⁴⁹ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 7. İlke

“geçici” olduğunu vurgular.⁵⁰ Bu yönetmelik uyarınca, mülteciler ancak ülkeden ayrılmak için vize alıncaya dek ya da İçişleri Bakanlığı’ndan bir uydu kentte ikamet izni alıncaya dek misafirhanelerde kalacaklardır.⁵¹

Gözetim altındaki mültecilerin iltica başvurularının belli bir zaman çerçevesinde işlem görmesiyle ilgili tek atıf, 2006 Genelgesi’nde Kısım 13’te yer almaktadır. Bu maddede, izlenen prosedür uyarınca, yetkili makamların yasadışı çıkış ya da giriş yüzünden gözetim altında tutulan mültecilerin yabancıların iltica başvurularıyla ilgili işlemleri beş iş günü içinde tamamlaması gerektiği koşulu getirilmiştir.⁵² 2. Bölüm, Kısım 3’te tartışıldığı üzere uygulamada, iltica başvurusu işlemlerinin tamamlanması pratikte birkaç ayı bulmaktadır.

3 Gözetim Koşulları

Misafirhanelerdeki Koşullarla İlgili Asgari Standartlar

Mülteciler dahil gözetim altında tutulan herkes, *BM Herhangi Bir Biçimde Gözaltında ya da Hapiste Tutulan Bütün Kişilerin Korunmasıyla İlgili İlkeler Bütünü* (UNPDI), *BM Mahpuslara Muameleyle İlgili Standart Asgari Kurallar* (UNTP), *BM Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasıyla İlgili Kurallar* (UNPJDL) gibi araçların koyduğu uluslararası normlar ve standartlara uygun muamele görme hakkına sahiptir. Mültecilerin gözetim altında yaşadıkları koşullarla ilgili olarak çeşitli uluslararası hukuk kaynakları da hem bağlayıcı hem de kural koyucu niteliğe sahiptir, bunlar arasında şunlar yer alır: ICCPR, ECHR ve BMMYK Gözetim İlkeleri.

Bu standartların altında kalan gözetim koşulları, “insanlıkdışı ya da onur kırıcı muamele” oluşturabilir.⁵³ Özgürlükten yoksun bırakılma koşullarında bu tür muamelelerin gerçekleşmesi olasıdır.⁵⁴ Bir muamelenin insanlıkdışı ya da onur kırıcı addedilebilmesi için, meşru bir muamele ya da cezalandırma biçiminden beklenenin ötesinde bir eziyet ve aşağılamaya yol açması gerekir.⁵⁵ Örneğin hukuka uygun prosedürler, hukuka aykırı bir tavırla gerçekleştirildiğinde insanlıkdışı ya da onur kırıcı muamele oluşturabilirler.⁵⁶ Bu tür uygunsuz muamelelerin niteliği itibarıyla özellikle ciddi ve zalimce⁵⁷, sert ve kasti olan “işkence”den ayrı tutulması gerekir.⁵⁸

Türkiye, yabancılar misafirhanelerindeki koşullarla ilgili asgari standartları belirleyen bir yasa ya da yasal düzenleme çıkarmamıştır. Bununla birlikte, “mülteci misafirhaneleri”ndeki maddi koşulların

⁵⁰ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 16

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Helsinki Yurttaşlar Derneği sığınma başvurularının değerlendirilmesinde hızlandırılmış prosedür usulünü desteklemese de, bu düzenleme İçişleri Bakanlığı’nın bu talimatı yayınlarken mültecilerin daha kısa bir süre gözaltında tutulması niyetini belirtmek için kullanılmıştır.

⁵³ İşkence, gayri insani ve küçültücü muamelenin mutlak şekilde yasaklanması BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi (7. ve 9. maddeler), İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1. ve 16. maddeler) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde 3) kat’i surette öngörülmektedir.

⁵⁴ Örneğin İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri insani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 1. maddesi ağır acı ve ızdırabın yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğabileceğini veya bunun tabiatında olabileceğini belirtmektedir.

⁵⁵ Örneğin *V. vs. Birleşik Krallık* (Başvuru No: 24888/94), 16 Aralık 1999 tarihli Hüküm, para. 71.

⁵⁶ *Van der Ven vs. Hollanda* (50901/00), 4 Şubat 2003 tarihli hüküm, para. 62 & 63 (Meşru güvenlik gerekçesiyle yapılan yakın üst aramalarının usulsüz bir biçimde yapıldığında küçük düşürücü, gayri insani ve kötü muamele olduğuna hükmetmektedir); ayrıca bknz: *Weeks vs. Birleşik Krallık*, 4 Aralık 1995 tarihli hüküm, (suçun kendisini aşan bir cezalandırmanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3. maddesinin ihlali olabileceğini belirtmektedir.)

⁵⁷ *Mesela İrlanda vs. Birleşik Krallık*, 18 Ocak 1978 tarihli hüküm, para. 167: “...Öte yandan, “işkence” ve “gayri insani ve küçük düşürücü muamele” terimleri arasında bir ayrım yaparak, sözleşmenin niyetinin çok ciddi and zalimane ızdıraba sebebiyet veren kasıtlı insanlık dışı muamelemeye hususi bir anlam ithaf ettiği görülmektedir.”

⁵⁸ İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri insani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 1. maddesi işkenceyi şöyle tanımlamaktadır: “...bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetim herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arzı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.”

asgari standartıyla ilgili bir yönetmelik çıkarılmıştır. (1983 Yönetmeliği). Aslında Türkiye’de açıkça “mülteci misafirhanesi” olarak belirlenmiş bir yer yoktur.⁵⁹ Halen yürürlükte olan 1983 Yönetmeliği’nin yabancılar misafirhanelerindeki koşullarla ilgili olarak bağlayıcı olup olmadığıyla ilgili bir yargı kararı bulunmamaktaysa da, yönetmelik yabancılar misafirhanelerindeki koşullar açısından geçerli olacak standartlarla ilgili ikna edici bir kılavuz niteliğindedir. Bu rapor, misafirhanelerdeki maddi koşullarla ilgili tavsiyelerinde, 1983 Yönetmeliği’ni dayanak almıştır.

Aşağıda ve 2. Bölüm, kısım 4’te tartışıldığı üzere, misafirhanelerdeki uygulamaların birçoğu, uluslararası standartlara ya da iç hukuka uygun değildir.

3.1 Ayrı Tutma

Uluslararası standartlar farklı kategorilerde yer alan gözetim altında tutulan kişilerin, cinsiyetleri, yaşları, sabıkalı, gözüaltına alınma gerekçeleri ve muamelelerinin gereklilikleri dikkate alınarak gözetim tesislerinin farklı alanlarına yerleştirilmesi gerektiğini belirtir.⁶⁰ Özellikle uluslararası hukuk hüküm giymiş suçluların, zanlılarla ve ayrıca hiçbir cezai suçlama yöneltilmemiş kişilerle ayrı tutulması koşulunu vurgular.⁶¹ Mültecilerin gözetim altına alınması bağlamında da, uluslararası standartlar benzer şekilde, mültecilerin cezai müeyyidesi olan suçların zanlıları ya da bu suçlardan hüküm giymiş kişilerle birlikte tutulmaması gerektiğini belirtir (bu tür suçlamalarla karşı karşıya buldukları ya da bu tür suçlardan hüküm giymiş oldukları durumlar dışında).⁶² Bu standartlar, gözetim altına alınmış kadın mültecilerin yakın aile bireyleri olmadıkları sürece, erkek mültecilerden ayrı bir yere yerleştirilmesi koşulunu da getirir.⁶³ Aşağıda kısım 3.10’da daha ayrıntılı olarak tartışılacak olsa da, uluslararası standartlar çocuk mülteciler de dahil çocukların, yetişkinlerden ve cezai müeyyidesi olan suçlardan hüküm giymiş ya da bu suçlarla suçlanan yetişkinlerden ayrı tutulması gerektiğini de belirtir.⁶⁴

Yönetmelik, cezai suçlardan hüküm giymiş kişilerin gözetim altında tutulan diğer kişilerden ayrılması ya da çocuklar veya yaşlılar gibi hassas konumdaki kişilerin ayrı yerlerde tutulması gereği hakkında hiçbir şey söylemez.⁶⁵ Yönetmelik, gözetim altına alınan bir yabancıya misafirhanede nereye yerleştirileceğini belirlerken, medeni durumunun dikkate alınması gerektiğini belirtir.⁶⁶ Yönetmelik, gözetim altına alınan ailede çocukların da bulunması durumunda nasıl bir prosedür izleneceğine dair özel kurallar getirmez.

Araştırma sırasında incelenen tüm tesislerde kadın ve erkek mülteciler ayrı tutulmaktadır. Fakat misafirhanelerde genellikle cezai suçlardan hüküm giymiş ya da bu suçlarla suçlanan kişiler cezai olmayan gerekçelerle gözetim altına alınmış kişilerle bir arada tutulur. Bu durum kısmen, Yabancılar Şubesi’nin “Takip ve Kontrol Masası”nın cezai suçlardan hüküm giymiş kişiler de dahil olmak üzere

⁵⁹ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği’nin 1. Maddesi “mülteci misafirhanelerini” ... *değişik ülkelerden kaçak veya pasaportla Yurdumuza gelerek yabancı ülkelere birine gönderilmek veya Yurdumuzda kalmak istediği ile iltica hakkı talebinde bulunan yabancı kişilerin haklarında yapılan işlem sonuçlanuncaya kadar geçecek süre içerisinde geçici barındırılma, iase, ibate ve diğer masrafların karşılanması*” sağlayan birimler olarak tanımlamaktadır.

⁶⁰ Birleşmiş Milletler, Tutuklulara Karşı Muamelelerin Standart Asgari Kuralları, 8. ve 68. Maddeler, 30 Ağustos 1955. [Online Erişim: UNHCR Refworld: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3ae6b36e8>]

⁶¹ İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri insani veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Madde 10(1)(a).

⁶² BMMYK, Yürütme Komitesi, EC/49/SC/CRP.13, 4 Haziran 1999, Daimi Komite, 15. Görüşme, Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulması: Çerçeve, Sorun ve Önerilen Uygulamalar, Madde 26(f); Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 10(iii)

⁶³ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 8 ve 10(ii)

⁶⁴ BMMYK, Yürütme Komitesi, EC/49/SC/CRP.13, 4 Haziran 1999, Daimi Komite, 15. Görüşme, Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulması: Çerçeve, Sorun ve Önerilen Uygulamalar, Madde 26(f); Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 10(iii)

⁶⁵ Hassas kişilerin ve çocukların alıkonulması bu bölümün 3.10 kısmında tartışılmaktadır.

⁶⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği Yönetmeliği, Madde 17

bütün yabancılar hakkında işlem yürütmek ve gözetim altına alma uygulamasına gitmekle sorumlu olmasından kaynaklanıyor olabilir. Benzer bir biçimde, çocuk mülteciler de yaş tespit test sonucu belli oluncaya ve çocuklara özel tesislere nakledilinceye dek genellikle yetişkinlerle bir arada tutulur. Çocuk mülteciler ile aile bireylerinin cinsiyetlerinin farklı olması durumunda çocuklar ailelerinden ayrı tutulabilir (örneğin erkek çocuk erkeklerin yanına yerleştirilirken, annesi kadınların yanına yerleştirilecektir).

3.2 Koşullar ve Yataklar

Uluslararası ilkelere göre, gözetim altında tutulanlar kendilerine ait ayrı bir yatak, yeterli temiz çarşaf ve nevresim sağlanması ve bunların sık sık değiştirilmesinin sağlanması hakkına sahiptir.⁶⁷

Yatakhanelerin sağlıkla ilgili bütün koşulları karşılaması gerekir; havalandırma koşullarına, özellikle de içerideki havanın miktarına, odalardaki asgari boş alana, aydınlatma, ısıtma ve havalandırmaya gerekli özen gösterilmelidir.⁶⁸ 1983 Yönetmeliğinde, bu konuda hiçbir açıklama bulunmamaktadır.

Bölüm 2, kısım 4.2’de belirtildiği üzere, görüşülen kişiler sık sık aşırı kalabalıktan, yatak ve nevresim sayısının tümüyle yetersiz olmasından yakınmıştır. Görüşmecilerin birçoğu gözetim tesislerinde yerlerde uyduklarını belirtmişlerdir.

3.3 Işık ve Havalandırma

Uluslararası standartlara göre, gözetim tesislerinde yeterli miktarda ışık ve havalandırma sağlanmalıdır. Bu doğrultuda, pencereler, gözetim altındaki kişilerin doğal ışıkla okumasını ya da çalışmasını mümkün kılacak kadar geniş olmalı, yapay havalandırma olsa da olmasa da, temiz hava girmesini sağlayacak şekilde inşa edilmiş olmalıdır.⁶⁹ Ayrıca, gözetim altına alınmış kişilerin gözlerine zarar vermeksizin okumaları ya da çalışmalarını için yeterli yapay ışık sağlanmalıdır.⁷⁰ 1983 Yönetmeliği bu konuda bir şey söylememektedir.

Bölüm 2, kısım 4.3’te tartışıldığı üzere, görüşülen kişiler misafirhanelerin çoğunda pencere bulunduğunu fakat havalandırmanın standartların epey altında kaldığını belirtmiştir: tesisler yazları tahammül edilemeyecek kadar sıcak, kışları da çok soğuk olmaktadır. Gözetim altına alınan kişilerin sigara içebildiği misafirhanelerde, kötü havalandırma koşulları ciddi bir rahatsızlık kaynağıdır.

3.4 Hijyen ve Sağlık Koşulları

Uluslararası standartlar, gözetim tesislerin tuvalet ve duşların yeterli ve temiz olması gereğine işaret eder, gözetim altındakilerin kişisel hijyenlerin koruyabilmek için gerekli olan sıklıkta, hava durumuna uygun bir sıcaklıkta duş alması mümkün olmalıdır.⁷¹ Gözetim altındakilere sağlık ve temizliklerini koruyabilmeleri için gerekli olan su ve tuvalet malzemesi de sağlanmalıdır.⁷² Genel hijyen ve temizlik standartları bütün gözetim tesislerinde korunmalıdır.⁷³

1983 Yönetmeliğinde hijyenle ilgili hiçbir düzenleme yoktur, fakat yönetmelik, gözetim altındakilerin kendi kıyafetlerini yıkayabilmesi için misafirhanelerde bir çamaşırhane bulunması gerektiğini belirtmektedir.⁷⁴

Bölüm 2, kısım 4.4’te tartışıldığı üzere, gözetim altındakiler haftada bir duş alabildiklerini belirtmiştir, ancak bazıları duşlardan soğuk su aktığı şikayetinde bulunmuştur. Ayrıca kendi sabun ve havlu masraflarını kendilerinin karşılaması gerektiği iddiasında bulunmuşlardır. Ayrıca, kendi

⁶⁷ BM, *Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları*, Madde 19

⁶⁸ *Ibid.*, Madde 10

⁶⁹ *Ibid.*, Madde 11(a)

⁷⁰ *Ibid.*, Madde 11(b)

⁷¹ *Ibid.*, 12. ve 13. Maddeler

⁷² *Ibid.*, Madde 15

⁷³ *Ibid.*, Madde 26(b)

⁷⁴ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 20

yaşama alanlarını kendilerinin temizlemek zorunda kaldıklarını belirtmiştir, birçokları da tesislerin temiz olmamasından ötürü böcek ısırıkları ve cilt problemlerine maruz kaldıklarını belirtmiştir.

3.5 Beslenme

Uluslararası normlara göre, gözetim altındakilere düzenli olarak “sağlıklarını ve güçlerini korumaları için yeterli, kaliteli, iyi hazırlanan ve sunulan, besin değerine sahip gıda” ve içme suyu sağlanması gerekir.⁷⁵ Keza 1983 Yönetmeliği, gözetim altındakilere günde üç öğün yemek verilmesi gerektiğini ve⁷⁶ bir doktorun tavsiyesi uyarınca bu öğünlerin gözetim altındakilere yeterli kalori sağlayacak biçimde düzenlenmesini öngörür.⁷⁷ Yönetmelik, gözetim altındakilerin aile ve tabiyet tercihlerine göre oturtulabileceği bir “yemekhane” kurulması çağrısında bulunur.⁷⁸ Ayrıca, tesislerde alkolsüz içecek ve ayaküstü hazır yiyeceklerin sunulabileceği bir “kantin” bulundurulması çağrısında bulunur.⁷⁹

Rapordaki bulgular, misafirhanelerde sunulan öğünlerin kalori ve besin değerlerinin düşük olmasının yanı sıra içme suyu bulunmamasına da işaret etmektedir. Gözetim altındakilerden maddi güçleri yetebilenler, civardaki dükkanlardan –hayli şişirilmiş fiyatlarla– yiyecek almak zorunda kalmaktadır.

3.6 Dinlenme

Uluslararası hukuk, spor ve dinlenme faaliyetlerinde bulunma hakkının gözetim altındakilerin psikososyal ve fiziksel sağlığı için gerekli olduğunu açıkça belirtir.⁸⁰ 1983 Yönetmeliğinde, gözetim altındakilerin açık hava faaliyetleri ya da spor yapma hakkı konusunda bir ifade bulunmama birlikte misafirhanelerin bir hobi ve okuma odası bulunması gerektiğini belirtir.⁸¹

Buna rağmen, araştırmada anılan yabancılar misafirhanelerinde hiçbir dinlenme tesisi bulunmadığı belirtilmiştir. İstanbul’da Türk vatandaşı çocuklara ayrılmış bir gözetim tesisinde tutulan bazı refakatsiz çocuklar televizyon ve Türkçe kitaplara erişebilmektedir. Yalnızca Kırklareli Gaziosmanpaşa Yabancılar Misafirhanesi’nde gözetim altındakilerin ara sıra dışarı çıkıp temiz hava almalarına ve spor yapmalarına izin verilmektedir.⁸²

---

⁷⁵ BM Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 20

⁷⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 19

⁷⁷ *Ibid.*, 12(j) ve 19. Maddeler

⁷⁸ *Ibid.*, Madde 18

⁷⁹ *Ibid.*, 18. ve 21. Maddeler

⁸⁰ Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları’nın 21. ve 40. maddeleri günlük egzersizlerin gerekli olduğunu, kabil oldukça bunların açık havada yapılmasını; eğlenme kabilinden eğitimler için yeterli yer, tesis ve araç sağlanmasını ve yeterli sayıda kitabın bulunduğu kütüphaneden mevkufların yararlanmalarının teşvik edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.

⁸¹ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, 19. ve 21. Maddeler

⁸² Bknz: İkinci Bölüm, Kısım 4.6

3.7 Tıbbi Hizmetler

Uluslararası standartlar, gözetim altındakilere, gerekli olduğunda ücretsiz tıbbi hizmet sunulması gerektiğini ifade eder.⁸³ Ayrıca gözetim tesislerinde gözetim altındakilerin tıbbi ve psikiyatrik ihtiyaçlarını değerlendirip tedavi edecek, tesis içindeki koşullara dair raporlar hazırlayacak bir tıp görevlisinin istihdam edilmesi koşulunu da getirir.⁸⁴ Bu koşullar mülteciler açısından özellikle önemlidir çünkü birçok mülteci iltica edecekleri ülkeye, menşe ülkelerde maruz kaldıkları işkenceden kaynaklanan fiziksel ve zihinsel sağlık semptomlarıyla varır. Akıl ve ruh sağlığı bakımı da mülteciler açısından hayati önemdedir çünkü zorla geri gönderme tehdidi altında süresi belirsiz gözetimin duygusal sıkıntıya neden olduğu yönünde kanıtlar giderek artmaktadır.⁸⁵

1983 Yönetmeliği, gözetim altında bulunanlardan sağlık sorunları olanların misafirhanedeki Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bürosu tarafından izlenip tedavi edileceğini belirtir.⁸⁶ Daha ciddi tıbbi bakıma ihtiyacı olanlar bir hastaneye sevklerini öngörür.⁸⁷ Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bürosu, gözetim altındakilerin zihin sağlıklarıyla ilgili sorunlardan da sorumludur.⁸⁸

Türk hukuku, mültecilerin gözetim altındayken sağlık ve zihinsel sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilme hakkı konusunda, kağıt üstünde uluslararası asgari standartlarla oldukça uyumludur. Fakat rapordaki bulgular, tıbbi hizmetlerin bu standardın altında kaldığını göstermektedir. Bölüm 2, Kısım 4.7’de tartışıldığı üzere, gözetim altındakiler kendilerine nezaret eden polis memurlarının düzenli olarak sağlık sorunlarını görmezden geldiğini, bir doktor tarafından muayene edilme taleplerinin geri çevrildiğini bildirmişlerdir. Bazı durumlarda, ciddi sağlık sorunları haftalar boyunca teşhis edilmeden sürmekte, bu da durumun ilerlemesine ve kamu sağlığına yönelik bir tehdit oluşmasına yol açmaktadır. Ayrıca, gözetim altındakilerin tıbbi yardımını neredeyse her zaman kendi ceplerinden karşılaması gerekmektedir ve bu fiyatlar oldukça fahiştir. Misafirhanelerde akıl sağlığı hizmeti sunulmamaktadır; oysa görüşülenlerin tamamı gözetim sürelerinin uzamasının yıkıcı psikolojik etkilerine maruz kaldıklarını belirtmiştir.

3.8 Dış Dünyayla Temas

Kısım 2.3.3’te tartışıldığı üzere, uluslararası ilkeler, mültecilere avukatlar ve hukuki danışmanlar, BMMYK, Uluslararası Kızıl Haç, gereğince yetkili sivil toplum kuruluşları, konsolosluk temsilcileri ve akrabaları tarafından ziyaret edilme hakkı tanır.⁸⁹ Ayrıca gözetim altındakilerin telefon, faks ya da elektronik posta yoluyla dış dünyayla iletişim kurabilmesi koşulunu getirir.⁹⁰ Oysa 1983 Yönetmeliği, sadece yetkililerin, sığınmacıların ve mültecilerin misafirhanelere girebileceğini belirtir.⁹¹ Diğer ziyaretçilerin misafirhanelerde gözetim altında tutulan kişileri ziyaret edebilmek için İçişleri Bakanlığı’ndan izin alması gerekir.⁹² 1983 Yönetmeliği, gözetim altındakilerin misafirhane dışındaki insanlarla iletişim kurma hakkı konusunda hiçbir düzenleme içermez.

Görüşülen kişilerin bildirdiğine göre, uygulamada misafirhanelerdeki mültecileri sadece gözetim altındakilerin avukatları ve aile bireyleri ziyaret edebilmekte, onlara da ara sıra izin verilmektedir.

⁸³ BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 24. İlke

⁸⁴ BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 22(1)

⁸⁵ Mesela kendi kendine zarar verme örnekleri için bkz: HM Cezaevi Müfettişliği (2006) Yabancı Uyruklu Mahkumlar: Tematik Bir Gözden Geçirme, sayfa 58; alıkonanlar üzerindeki psiko-sosyal zorlama ve yaptırımlar için bkz: Peoples Inquiry into Detention (2006): Paylaşacak Sonsuz Acımız Var: İçerdeki Gözaltını Sorguluyor, Kasım 2006 ve Peoples Enquiry into Detention websayfası: <http://www.peoplesinquiry.org.au/psychological.html>

⁸⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 14(d)

⁸⁷ *Ibid.*, Madde 14(e)

⁸⁸ *Ibid.*, Madde 14

⁸⁹ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. ve 10. İlkeler; Alkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(v); BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 19. İlke; BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 37. Ve 38. Maddeler

⁹⁰ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. İlke

⁹¹ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, 32. Madde

⁹² *Ibid.*

Ayrıca Bölüm 2, kısım 4.8’de görülebileceği gibi, gözetim altındakiler dışarıya telefon açma hakkına sahipse de, umumi telefonlarda kullanılan telefon kartları ancak çok yüksek fiyatlara satılmakta ve telefonlara talebin çok fazla olması da erişimi ve mahremiyeti kısıtlamaktadır. Ziyaretçilerle ilgili kısıtlamalar, telefonla görüşme maliyetinin yüksek olması, gözetim altındaki birçok kişinin kendini tecrit edilmiş ve depresif hissetmesine yol açmaktadır.⁹³

3.9 Personelin Muamelesi

Gözetim tesislerindeki personelin, uluslararası ilkeler uyarınca, düzgün davranışlar sergilemek gibi bir yükümlülüğü vardır,⁹⁴ özellikle de meşru müdafaa gibi meşru koşullar haricinde gözetim altındakilere karşı güç kullanmaları yasaklanmıştır.⁹⁵ 1983 Yönetmeliğinde bu konuda bir ifade bulunmamaktadır.

Bu koşulların varlığına rağmen, 2. bölümde, kısım 3.9’da tartışıldığı üzere görüşülen kişiler misafirhanelerde polisten gördükleri muameleyi “hasmane”, “saldırgan” ve “kayıtsız” diye tanımlamıştır. Ayrıca polislin sözlü taciz, dayak, tokat, tartaklama, sopalarla vurma gibi davranışlar sergilediğini belirtmişlerdir. Kırklareli Gazi Osman Paşa Misafirhanesi’nde tutulanların bildirdiği 10 ayrı falaka vakası özellikle dikkat çekicidir.

4 Hassas Konumdaki Mültecilerin Korunması

Uluslararası ilkeler, devlet makamlarının gözetim altında bulunan hassas konumdaki mültecilerin ihtiyaçlarını belirlemek ve karşılamakla, gerektiğinde bu kişilere özel ilgi göstermekle yükümlü olduğunu belirtir.⁹⁶ Hassas konumdaki mülteciler, işkence ve travma mağdurlarını, refakatsiz küçükleri, yaşlıları, engellileri, tıbbi yardıma ihtiyacı olanları, özel ihtiyaçları olan kadınları içerir.⁹⁷ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu’na göre, devlet hassas konumdaki mültecilerin gözetim altına alınmasının alternatiflerini faal olarak değerlendirmeli, bu kişiler ancak uzman bir tıp doktorundan, gözetim altında tutulmalarının sağlık ve sıhhatlerini olumsuz etkilemeyeceği, tıbbi ve/veya sosyal desteğin, izlemenin düzenli olarak mümkün olacağı yönünde bir belge alınması halinde gözetim altına alınabilirler.⁹⁸

Türk hukukunda yalnızca refakatsiz küçüklere yönelik muameleye dair referans vardır. Ne 1983 Yönetmeliği, ne 1994 Yönetmeliği, ne de 2006 Genelgesinde hassas konumdaki diğer mültecilerin korunması ya da bu kişilere yönelik özel muameleyle ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu, iç hukukta önemli bir açıktır.

⁹³ Bknz: İkinci Bölüm, Kısım 4.7.1

⁹⁴ BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 48

⁹⁵ BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 54(1)

⁹⁶ Bknz: Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 7; BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 5(2) ve 31. İlkeler; BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 23(1); Avrupa Birliği, Konsey Yönergesi, 2003/9/EC/ of 27 Ocak 2003 Sığınma İsteyenlerin Ülkeye Kabulüne İlişkin Asgari Standartları Belirleyen AB Komisyonu Konsey Yönergesi, 6 Şubat 2003, 2001/0091.[Online Erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3ddcfda14>] Articles 17&20; BM Genel Kurulu, *Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması için Birleşmiş Milletler Kuralları*, Kabul: 14 Aralık 1990. A/RES/45/113. [Online Erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=3b00f18628>], passim.

⁹⁷ BMMYK, *Mülteci Statüsünü Belirlemede Kullanılacak Ölçütler ve Prosedürler Üzerine El Kitabı*, Kısım 3.4.1., 20 Kasım 2003. [Online Erişim: UNHCR Refworld, <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?docid=42d66dd84>]

⁹⁸ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 7

Küçükler

Küçüklere yönelik muameleyle ilgili uluslararası standartların merkezinde, “çocuk için en iyi olan” yatar.⁹⁹ Gözetim bağlamında, uluslararası hukuk ve ilkeler, küçüklerin ancak çok sınırlı koşullarda gözetim altına alınabilmesi koşulunu getirir. Türkiye’nin taraf olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, gözetimin yalnızca “uygun olan en kısa süre boyunca ve son çare olarak” değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar.¹⁰⁰ AİHS, küçüklerin ancak “gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulu durumda bulundurulması veya kendisinin yetkili merci önüne çıkarılması için usulüne uygun olarak tutulu durumda bulundurulabileceğini” belirtir.¹⁰¹ Alıkonmaya Dair BMMYK Kılavuzu, küçük sığınmacıların hiç gözetim altına alınmaması gerektiğini belirtir.¹⁰² İlkeler, küçüklerin ya aile bireylerinin bakımına ya da bunun imkansız olduğu durumlarda bir çocuk hizmetleri kurumunun bakımına bırakılması gerektiği tavsiyesinde bulunur.

2006 Genelgesi, refakatsiz küçüklerin geçici sığınma başvurularının hızla işlem görmesi gerektiğini, böylece bu küçüklerin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde ulusal çocuk hizmetleri kurumunun yönettiği barınma merkezlerine yerleştirilebileceğini vurgular.¹⁰³ 2006 Genelgesi, küçük yaşını kanıtlayabilecek bir belgeye sahip değilse ya da polis söz konusu belgede belirtilen yaşa dair kuşkular taşıyorsa, yaş tespitine yönelik tıbbi testlere başvurulması tavsiyesinde de bulunur.¹⁰⁴ Bu testlerin sonuçları açıklanmaya dek küçüklerin misafirhanelerde tutulmasına olanak verir; ki, kısım 3.1’de tartışıldığı gibi, küçükler bu süre zarfında yetişkinlerle, cezai suçlarla itham edilmiş ve bu suçlardan hüküm giymiş kişilerle bir arada kalmak durumunda olacaktır.

2. Bölüm’de, kısım 4.10’da görüleceği üzere, İçişleri Bakanlığı küçük sığınmacıların yaşlarının tespit edilmesinde röntgen kemik testleri kullanmaktadır. Bu testler birçok nedenden ötürü sorunludur. Öncelikle, küçükün ya da vasisinin rızası olmadan gerçekleştirilebilirler. İkincisi, testlerin bulguları yetersizdir.¹⁰⁵ Üçüncüsü, uluslararası standartlarca tavsiye edilen aksine test sonuçlarında hata payı uygulanmamaktadır. 1997 tarihli Refakatsiz Küçük Sığınmacılarla İlgili Usul ve Uygulamalar Hakkında BMMYK Kılavuzu, çocuğun yaşını belirlemeye yönelik bilimsel prosedürlere başvurulduğunda, hata payının tanınması gerektiğini belirtir.¹⁰⁶ Dördüncüsü, yaş belirleme testlerinin kesinlikten uzak olduğu dikkate alınır, bu konudaki karar başvuru sahibinin psikolojik olgunluğunu ve fiziksel görünümünü dikkate almalıdır.¹⁰⁷ Türkiye’de böyle bir psikolojik değerlendirme yapılmamaktadır. Son olarak Kılavuz, kesin yaş konusunda belirsizlik durumunda, şüphe payı çocuk lehine uygulanmasını öngörür.¹⁰⁸ 2005 BMMYK Prosedürel İlkeleri’nde de benzer bir politika benimsenmiştir, Prosedürel İlkeler yaş belirleme sorununun çocuğun yararına çözülmesi gerektiğini belirtir.¹⁰⁹ Türkiye’de bu şüphe payı genellikle sığınma başvurusunda bulunan küçükler lehine kullanılmaz.

Özgürlüğünden mahrum Bırakılan Gençlere Dair BM Kuralları uyarınca devletler yabancı kökenli çocuklara belli kültürel ve etnik ihtiyaçları karşılayacak nitelikte özel eğitim programları sağlamalıdır. Misafirhanelerde tutulan çocuklar bu tür programların varlığından söz etmemiştir.

⁹⁹ BM Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 3, Genel Kurul’ca 20 Kasım 1989’da kabul edildi. [Online Erişim: UNICEF: <http://www.unicef.org/crc/>]; Sığınma İsteyenlerin Ülkeye Kabulüne İlişkin Asgari Standartları Belirleyen AB Komisyonu Konsey Yönergesi, Madde 18, 2003

¹⁰⁰ BM ÇHS, Madde 37

¹⁰¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 5(1)

¹⁰² Kılavuz 6

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ İnsan Hakları için Hekimler Birliği (2004) *Önde Gelen Dış Hekimleri ve Doktorlar Amerikalı Yetkililere Genç Sığınmacıların Yaş Tespitinde Röntgen Kullanılmaması Çağrısında Bulundu*, <http://physiciansforhumanrights.org/library/news-2004-06-03.html>

¹⁰⁶ Refakatsiz Küçük Sığınmacılarla İlgili Usul ve Uygulamalar Hakkında BMMYK Kılavuzu , Madde 5.11

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ BMMYK, Prosedürel Standartlar, Kısım 3.4.5, para 9.

Sonuç olarak, küçük sığınmacılar yaş belirleme testi sonuçlarını beklerken gözetim altında tutulmakla kalmamakta, yaş belirleme sürecinde standartların hatalı uygulanması halinde belirsiz bir süre boyunca da gözetim altında kalabilmektedir. Bu da, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin tersine, küçüklerin son çare olarak değil, düzenli bir uygulama olarak gözetim altında tutulduğu anlamına gelir.

2. BÖLÜM: GÖZETİM ALTINA ALINMIŞ MÜLTECİLERLE YAPILAN GÖRÜŞMELERE DAYALI BULGULAR

Bir pazarda parfüm ve saat satarken, Senegalli bir arkadaşımınla birlikte tutuklandım. Kayseri’ye gidip orada polise kaydolmam için gereken parayı kazanmaya çalışıyordum. Yanımda BMMYK belgem vardı, Senegalli arkadaşımın yanında da pasaportu vardı. Polis bizi Cebeci’deki karakola götürdü.

Cebeci’de hiçbir şey yemeden üç gün geçirdik. Yerde, köpük bir şiltenin üzerinde uyuduk. Yatak çarşafı vardı. Odada tuvalet yoktu. Banyodan su içmek zorunda kaldık. Bizi banyoya götüren iyi bir polis vardı, ama diğeri bizi hiç dinlemiyordu. Orada hastalanmaya başladım. Çok soğuktuktu. Tutuklandığımda midem bulanıyordu. İlaç istedim, ama polis ilaç vermeyi reddetti.

Cebeci’ye gelmemizden üç gün sonra, Senegalli arkadaşım sınır dışı edildi, polis beni Zeytinburnu Yabancılar Şubesi’ne götürdü. Günde iki kez ekme ve çorba veriliyordu, ama sonrasında bala açlık hissediyordum. Haftasonları, günde bir kez ince ekme dilimleri ve zeytin veriliyordu. Oda ve banyodaki su o kadar soğuktuktu ki, yıkanamıyordum. Banyodaki musluk suyu midemi bozdu. Halının üstünde uyuyordum, üstümü örtecek bir şeyler bulmuştum. Oda çok soğuktuktu. Yerdeki böcekler yüzünden uyuyamıyordum. Hepimiz birden uyumak için yere uzandığımızda, başka birine değiyorduk. O kadar kalabalıktı ki, yattığımız yerde dönemiyorduk. Herkes o kadar gergindi ki, uykudayken biri değiştiğinde sığıyor ya da huzursuz oluyorduk.

Zeytinburnu’ndayken, Moritanya’da tutuklu olduğum zamanları aklıma geliyordu. Kendimi çok kötü hissettiğim için kimseye birşey demedim. Polis kimseyi dinlemiyordu. Böbrek ve mide sorunlarım olduğunu söylemek istiyordum, ama insanlar şikayette bulunduğu anda polisler onlara tokat atıp, başlarından savıyorlardı.

Gözetim altındayken ICMC’yi (Uluslararası Katolik Göç Komisyonu) aradım. Polislerle konuştular sanırım. Kayseri’ye gidecektim, ama polis başka üç Afrikalıyla birlikte Konya’ya gitmem gerektiğini söyledi. Polisler, Konya’ya ulaşım için her birimizin 100 dolar ödemesi gerektiğini söyledi. İçimizden birini para toplamak için dışarı çıkardılar. Sonunda, camiadan da para toplandı ve polise parayı ödeyebildik. Konya’ya geldiğimizde kalacak yerimiz olmadığı gibi cebimizde hiç para da yoktu.

Şimdi çok korkuyorum. Hiç param yok, çünkü saat satmaya korkuyorum. İstanbul’a geri dönmek zorunda kaldım, çünkü Konya’da kalacak bir yerim yok. Polisten korkuyorum, bu yüzden bazen birkaç gün boyunca hiç dışarı çıkmadığım oluyor. Zeytinburnu’nda ortaya çıkan böbrek sorunum için doktora gidecek param yok.

Moritanyalı mülteci, Aralık 2006

Moritanyalı bu mültecinin gözetim altında yaşadıkları, birçok yönüyle bu rapor için görüştüğümüz insanların yaşadıklarını yansıtmaktadır. Görüştüğümüz başka birçok kişi gibi o da, standartlara altında uygun olmayan koşullarda tutulmuş, polis tarafından gözü korkutulmuş, sağlık hizmetinden mahrum kalmıştır. Ayrıca uydu kente nakli için fahiş bir meblağ ödemek zorunda bırakıldığını anlatmıştır.

Bu bölümde, halen gözetim altında olan ya da daha önceden gözetim altına alınmış 40 mülteciyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bilgiler tartışılmaktadır. Anketlerdeki bulgular, prosedürel haklar (iltica prosedürlerine erişim hakkı, prosedürel koruma tedbirleri ve gözetim süresinin uzunluğu da dahil olmak üzere), gözetim altındaki koşullar ve gözetim altındaki küçüklere muamele bağlamında tartışılmıştır.

1 İltica Prosedürlerine Erişim

Görüşüğümüz mültecilerden misafirhanelerde tutulmakta olanlar, Türkiye’de iltica prosedürüne erişim konusunda ciddi engellerle karşılaştıklarını bildirmişlerdir. Bunun temel sebepleri arasında iltica prosedürleri konusunda bilgi eksikliği ve polisin iltica başvurularını işleme koymaması dile getirilmiştir.

Dikkat çekici bir nokta, görüşüğümüz mültecilerden transit noktalarda alıkonanlar, iltica başvurusunda bulunmalarının tümüyle engellendiğini aktarmıştır. Aşağıda görüleceği gibi, mültecilerin iltica prosedürüne erişememesi, çok sayıda *refoulement* —kişinin hayatının ya da özgürlüğünün tehdit altında olduğu ülke sınırları içine gönderilmesi – vakasına yol açmıştır.

Görüşülen 40 kişiden 18’i tutuldukları sırada henüz iltica başvurusunda bulunmamıştı. Bunlardan 11’i gözetim altındayken iltica başvurusunda bulundu ve hYd dokuzuna, gözetim altındayken yaptıkları iltica başvurularıyla ilgili danışmanlık hizmeti verdi. Başvuranların tamamı, iltica başvurularının gerek yazılı gerek sözlü yapma konusunda son derece büyük güçlüklerle karşılaştıklarını bildirdi. Üçü, polisin başvurularını aldığını, diğer altısı ise sınırdışı edilme talimatıyla serbest bırakıldıklarını ifade etti.

Polis tarafından iltica başvuruları alınan üç kişiden:

- Biri, üç küçük çocuğuyla birlikte dört ay gözetim altında tutulduktan sonra serbest bırakılıp uydu kentine gönderildi;
- Bir diğeri süreç hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı için gözetim altında altı ay geçirdikten sonra iltica başvurusunda bulunduğunu, başvurusundan sonra bir beş ay daha gözetim altında kaldığını belirtti.
- Üçüncüsü ise gerek yazılı, gerek sözlü iltica başvurusunda bulunma girişimlerinin dört ay boyunca polis tarafından reddedildiğini aktardı. Kasım 2007 itibarıyla, nihayet başvurusunun alınmasının üstünden yedi ay geçmesine rağmen hâlâ gözetim altındaydı.

Sınırdışı talimatıyla serbest bırakılan altı kişiden:

- İkisine, Kumkapı Misafirhanesi’ndeki polis, Türkiye devletinin iltica başvurusu almadığını söyleyerek BMMYK’ya yönlendirdi. Bu iki mülteci BMMYK ile temas kurduklarında, BMMYK kendilerine iltica başvurularını ancak polise dilekçe vermeleri halinde alabileceklerini söyledi. İddiaya göre polis iltica başvurularını almayı reddetmiş ve bu kişiler daha sonra sınırdışı talimatıyla serbest bırakılmışlardır.
- Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesinde gözetim altında bulunan dördünün anlatımına göre, sınırdışı talimatıyla serbest bırakılmaları öncesinde polis kendilerinden Türkiye devletine yaptıkları iltica başvurularını geri çektiklerini ve bir daha iltica başvurusunda bulunma niyetinde olmadıklarını belirten bir mektup yazmaya zorlamıştır. Görüşülen bu dört kişi polisin kendilerine, iltica başvurusunda bulunanların hiçbir yardım almaksızın en az iki yıl gözetim altında tutulduğunu söyleyerek korkuttuğunu iddia etmiştir.

1.1 Bilgi Eksikliği

Görüşülen kişiler arasında gözetim altındayken iltica başvurusunda bulunanlar, genelde Türkiye’deki iltica prosedürüne ilişkin kendilerine danışmanlık sunulmadığını iddia etmiştir. İltica başvurusunda bulunmalarından sonra dahi, polis iltica prosedürüyle ilgili bir tavsiyede bulunmamış, bilgi vermemiştir. İltica başvurusunda bulunmayla ilgili soru sorduklarında ya da dosyalarının durumu hakkında bilgi istediklerinde dahi polisin hasmane ya da kayıtsız tutumuyla karşı karşıya kaldıklarını söyleyerek, iltica sistemine erişimde önemli bir diğere engelin de tercüman eksikliği olduğunu ifade etmişlerdir.

Görüşülen kişilerden BMMYK’ya kayıtlı olanlar, polise kaydolmak için belirlenen uydu kente gitme koşulundan habersiz olduklarını anlattı. Görüşülen mülteciler, BMMYK Sığınmacı Sertifikası aldıklarında sınırdışı edilemeyecekleri yönünde yanlış bir kaniya sahipti.¹¹⁰ Ancak son aylarda, gözetim altındaki mülteciler arasında uydu kentlere yerleşme yükümlülüğü konusunda bilincin arttığı dikkat çekmiştir.

İçişleri Bakanlığı, mültecilerin konuştuğu bir dizi dilde iç hukuktaki iltica prosedürleriyle ilgili bir bilgi broşürü basmış olsa da, bu broşürlerin gözetim altındaki mültecilere dağıtılmadığı aktarılmıştır.

1.2 Polisin İltica Başvurularını Almayı Reddetmesi

Polis memuruyla görüştim. Pasaportumun sahte pasaport olmadığını anlattım. Tercüman iyi değildi. Memur bana memleketime dönmem için bilet almam gerektiğini söyledi. Bilet alacak param olmadığını, memleketime dönemeyeceğimi, çünkü mülteci olduğumu söyledim. Bana, BMMYK’yı aramamı, benim için bir şey yapamayacaklarını söyledi. Ama BMMYK’dan bu durumu polise anlatmam gerektiği söylendi. Polise birçok kereler iltica başvurusunda bulunmak için dilekçe vermek istediğimi söyledim, fakat polis kabul etmedi. Sonunda sınırdışı talimatıyla serbest bırakıldım, dolayısıyla polis iltica başvurumu hiç almadı.¹¹¹

Bu mülteci gibi, görüşülen diğer mülteciler de genelde, polisin yazılı iltica başvurularını almayı reddettiğini aktarmıştır. Bazıları, polisin iltica prosedürleriyle ilgili olarak yanıltıcı ya da yanlış bilgi verdiğini anlatmıştır. hYd’nin ve BMMYK’nın müdahalelerine karşın, Ankara, Edirne ve Hatay dahil olmak üzere, Türkiye çapında misafirhanelerde tutulan birçok mültecinin polise iltica başvurusunda bulunma girişimleri başarısız olmuştur.

Örneğin 2007 yazında, 51 Afgan mültecinin, Ege sahillerinde Ayvalık yakınlarında geçici bir gözetim tesisinde gözetim altına alındığı bildirilmiştir. Mülteciler polisin iltica başvurularını işleme koymayı reddettiği iddiasında bulunmuştur. Özellikle de, yazılı iltica başvurusunda bulduklarında, polisin iltica dilekçelerini İçişleri Bakanlığı’na faksalayacağını söylediğini ileri sürmüşlerdir. Oysa ertesi gün Afgan erkeklere Afganistan Konsolosluğu’ndan gelen ve Türkiye’den sınırdışı edilme işlemlerini başlatan belgeler dağıtılmıştır. Mültecilerin ifadelerine göre polis, mektupları imzalamaları söylemiş, reddetmeleri üzerine, bölgede görevli bir memur kendilerini ziyaret edip kağıtları imzalamalarını söylemiştir. Gözetim altındaki Afganlar, belgeleri imzalamayı reddetmelerinden bir buçuk gün sonra, polisin aralarından bazılarının dövdüğünü belirtmiştir. Ayrıca 24 saat boyunca kendilerine yiyecek ve su verilmediğini iddia etmişlerdir. hYd ile Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi’nin sınırdışı edilmeyi önleme yönündeki tüm çabalarına karşın, gözetim altındaki bu kişilerle temas yitirilmiştir.

1.3 Transit Bölgeleri

hYd’nin Türkiye havaalanlarındaki gözetim tesislerinde alıkonan mültecilere yardımcı olma girişimleri, İçişleri Bakanlığı’nın transit bölgelerdeki iltica başvurularını kabul etmeyeceğini ortaya koymaktadır. Aşağıda tartışıldığı üzere İçişleri Bakanlığı, avukatların, BMMYK temsilcilerinin ve diğer hukuki danışmanların da gözetim altındakilere danışmanlık yapmak için buraları ziyaret etmesine izin vermemektedir. hYd her yıl, başta İstanbul Atatürk Havaalanı olmak üzere, havaalanlarındaki gözetim tesislerinden birkaç telefon almaktadır. Burada tutulmakta olan bütün mülteciler iltica başvurusunda bulunma hakkında mahrum bırakıldıklarını ve derhal sınırdışı edildiklerini bildirmektedir.

Örneğin Aralık 2006’da sahte belgelerle Nijerya’dan Britanya’ya gitmekte olan Nijeryalı bir mülteci, aktarma sırasında İstanbul Atatürk Havaalanı’nda gözetim altına alınmıştır. Bir siyasi gruba üye

¹¹⁰ Sığınmacı Belgesi kayıt tamamlandıktan sonra BMMYK tarafından başvuruculara verilir ve bu belge başvuru sahibinin adı, uyruğu ve yetkili makamlara kayıt yaptırması tavsiye edilen şehrin adını içerir.

¹¹¹ Kumkapı Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

olduğu gerekçesiyle iltica başvurusunda bulunmak istediğini gerek yazılı gerek sözlü olarak polise bildirmişti. Söylediğine göre, Nijerya’ya geri gönderilirse işkence ve ölümlerle karşı karşıya kalacaktı. Polis iltica başvurusunu almayı reddetti. hYd’nin sınırdışı işlemlerini durdurma girişimlerine rağmen ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruda bulunmuş ve BMMYK ile temas kurulmuş olmasına karşın, Nijeryalı mülteci Nijerya’ya geri gönderildi. Bu vakayla ilgili daha fazla ayrıntı Ek 2’de bulunabilir.

1.4 Refoulement – Geri Göndermeme

Mültecilerin gözetim altındayken sınırdışı edilme riskleri, gözetim tesisleri dışında oldukları zamanlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2007’de hYd’ye bildirilen *refoulement*¹¹² vakaları arasında şunlar yer alıyordu:

- İki İranlı ve üç Sri Lankalı iltica başvurusunda bulunmalarına izin verilmeksizin İstanbul Atatürk Havaalanı’ndan sınırdışı edildi;
- Mülteci statüsü tanınmış ve üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi bekleyen bir İranlı, Türk polisine kaydolmadığı için gözetim altına alındıktan sonra sınırdışı edildi;
- İranlı bir mülteci, BMMYK’da dosyası açık olmasına karşın Ankara’da Yabancılar Misafirhanesi’nden sınırdışı edildi;
- Yukarıda da sözü edilen Ayvalık’taki 51 Afgan mülteci, polisin iltica başvurularını almayı reddetmesi üzerine sınırdışı edilmekle tehdit edildi ve gerek sözlü gerek fiziksel kötü muameleyle maruz kaldı (bu mültecilerin nerede oldukları bilinmemektedir, sınırdışı edilmiş olmaları muhtemeldir);
- İranlı üç Bahai mülteci, iltica başvurusunda bulunma isteklerini sözlü olarak iletmelerine ve BMMYK’nın polisin başvurularını kabul etmesi yönündeki bildirimine karşın sınırdışı edildi (bu kişiler, aralarında başka mültecilerin de bulunabileceği 60 kişilik İranlı bir gruplaydı);

Bu örnekler, Türk makamlarının gözetim altındaki kişilerin iç hukuktaki iltica süreçlerine erişim hakkını sürekli görmezden geldiğine işaret etmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 20 Temmuz 2007 tarihli, bir Afgan mültecinin sınırdışı edilmesi işlemlerinin durdurulması yönündeki kararının Türk makamlarının *non-refoulement* ilkesine bağlı kalarak hareket etmesi yönünde yol açıcı olması umulmaktadır. Sözü edilen bu vakada, mülteci BMMYK’ya ve İçişleri Bakanlığı’na iltica başvurusunu iletmış olsa da, İçişleri Bakanlığı sınırdışı işlemlerini başlatmıştı. Uluslararası Af Örgütü-Türkiye şubesinin girişimleriyle, mültecinin hukuki temsilcilerinin sınırdışı işlemlerini engellemek amacıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yaptıkları başvuru, başarıyla sonuçlanmıştır.

2 Prosedürel Koruma Tedbirleri

Gerek uluslararası standartlar gerek iç hukuk tarafından prosedürel haklar güvence altına alınmış olsa da, görüşülen kişiler aşağıdaki haklarından mahrum bırakıldıklarını ifade etmiştir:

- **Gözetim altına alınma gerekçeleri ile süresinin bildirilmesi;**¹¹³
- **Gözetim altına alınma gerekçeleri ve/veya süresinin yargı denetimine tabi olması hakkı;**¹¹⁴ ve

---

¹¹² İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri insani veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 33. maddesi *refoulement* (geri gönderme)’yi kişinin ırkı, dini, milliyeti ya da belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle hayatının ya da hürriyetinin tehlikede olduğu başka bir devlete geri gönderilmesi olarak tanımlamaktadır.

¹¹³ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(i); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

- Bir avukatla, yerel BMMYK büroları, başka kurumlar veya sivil toplum kuruluşları ile temas kurmak da dahil olmak üzere **hukuki danışmanlık** hakkı.¹¹⁵

2.1 Gözetim Altına Alınma Gerekçeleri ve Süresinin İletilmesi

*Neden tutuklandığımızı sorup durduk. İki haftadan ya da bir aydan fazla orada tutulmamamız gerektiğini biliyorduk. Bu yüzden de nedenini sorduk. Polis bir Afrikalının havaya ateş açıp bir kadını öldürdüğünü, onlar da hangimizin yaptığını bilmediği için tutuklu olduğumuzu söyledi. Polislerin bazıları İngilizce konuşuyordu. Çoğu hiçbir şey bilmediğini, bize nezaret etmek için orada bulduklarını söylüyordu.*¹¹⁶

Uluslararası ilkeler, gözetim altına alınmaları halinde, gözetim emrinin, bu emrin gerekçeleri ve bu emirle ilgili haklarla birlikte mültecilere anlayabilecekleri bir dilde ve anlayabilecekleri terimlerle derhal ve eksiksiz olarak iletilmesi koşulunu getirir.¹¹⁷ Yetkili makamların, gözetim altına alınan kişileri gözetim süresi hakkında da bilgilendirmesi gerekir.¹¹⁸

Görüşülen kişilerden, yakalanma gerekçeleri ya da gözetim altındayken sahip oldukları haklar hakkında bilgilendirildiğini belirten olmamıştır. Genelde, polise tutulma ve gözaltına alınma gerekçelerini sorduklarında polisin ya saldırganca karşılık verdiğini ya da kayıtsız kaldığını aktarmışlardır. Gözetim altında buldukları sırada, iltica başvurularının durumuyla ilgili olarak kendilerine bilgi verilmediği iddiasında bulunmuşlardır. Yasadışı giriş ya da çıkış yaptıkları için Pasaport Kanunu ihlal ettiklerine dair bilgi verilmek üzere mahkeme önüne de çıkarılmadıklarını ifade etmişlerdir.¹¹⁹

Keza görüşülen kişilerin aktardığına göre, polis gözetim süresi hakkında da kendilerine nadiren bilgi vermiştir. Aşağıda kısım 4.7.1’de görülebileceği gibi, ne zaman serbest bırakılacaklarını bilmemek genellikle gözaltındakiler arasında ümitsizlik ve bunalım duygularına yol açmıştır.

2.2 Yargı Denetimi

Gerek iç hukuktaki, gerek uluslararası standartlar mültecilerin, gözetim altına alınmasının hukuka uygunluğu ve süresine itiraz etmek için bir yargı organına başvurma hakkını güvence altına alır.¹²⁰

Uygulamada, Türkiye’de misafirhanelerde gözetim altında bulunanlarla ilgili bir yargı denetimi sistemi bulunmamaktadır, ve bunun sonucunda, mültecilerin gözetim altına alınmalarının hukuka uygunluğu ya da süresine itiraz etmelerinin bir yolu yoktur.

¹¹⁴ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(iii); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

¹¹⁵ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. İlke

¹¹⁶ Zeytinburnu Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Gineli bir mülteci. Ağustos 2006’da İstanbul Tarlabası’nda bir kadının vurulduğu iddiasını müteakiben yapılan ev baskınları esnasında tutuklanmış. Görüşmeciler 300 Afrika uyruklu kişinin bu ev baskınları esnasında tutuklandığını bildirmişlerdir.

¹¹⁷ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(i); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

¹¹⁸ Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 5

¹¹⁹ Birinci Bölüm’de bahsedildiği üzere, Türkiye’ye belgesiz giriş ya da çıkış yapan mülteciler Pasaport Kanunu’nu ihlal ettikleri gerekçesiyle suçlanabilmektedir. Bu alanda çalışan avukatlar savcının Pasaport Kanunu’nu ihlal eden yabancıların durumlarını genellikle onların yokluğunda değerlendirdiğini bildirmektedir.

¹²⁰ TC Anayasası, Madde 19; Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(iii); Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 8. İlke

2.3 Hukuki Danışma Alma Hakkı

1. Bölüm, Kısım 2.3’te tartışıldığı üzere, gözetim altındaki mülteciler hukuki danışmanlık alma,¹²¹ başka kurumlar ve hukuki danışmanlarla iletişim kurma¹²² hakkına sahiptir ve gözetim altına alınmaları halinde bu hakka sahip oldukları kendilerine bildirilmelidir.¹²³ Ayrıca avukatların ve hukuki danışmanların ziyaretleri sırasında kendilerine yeterli zaman ve mahremiyet de sağlanmalıdır.

Türkiye’de gözetim altına alınmış mültecilerin hukuki danışmana erişim hakkının uluslararası standartların oldukça altında kaldığı anlaşılmaktadır. Görüşülen kişiler, avukatlarla nadiren görüşebildiklerini bildirmiştir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının hukuki danışmanlarıyla da görüşemediklerini aktarmıştır. En kaygı verici nokta da, Türkiye’de transit bölgelerde gözetim altında tutulan mültecilerin ne avukatlarla, ne BMMYK ne de başka kurumlar ve hukuki danışmanlarla hiçbir biçimde görüşemediklerini aktarmasıdır. Bu durum, iltica prosedürlerine erişimlerinin tamamen engellenmesi olgusuyla bağlantılıdır.

3 Gözetim Süresi

Uluslararası hukuk ve kılavuz ilkeler, mültecilerin gözetim süresinin sınırlı olması koşulunu getirir. Bir mültecinin gözetimi sırasında uygulanan prosedürler, “gerekli özen” gösterilerek gerçekleştirilmediği takdirde,¹²⁴ gözetim, “ölçüsüz” olarak değerlendirilecektir.¹²⁵ 1983 Yönetmeliği, bir mültecinin misafirhanede kalışının “geçici” olması gerektiğini ifade eder.¹²⁶

Temel mesele, görüşülen kişilerin kendilerine hukuki danışmanlıktan yararlanma imkanının tanınmadığını, iltica başvurularının durumu konusunda bilgilendirilmediklerini iddia etmeleri göz önüne alındığında, gözetimlerinin “gerekli özen” gösterilerek gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini belirleyebilmelerinin mümkün olmamasıdır. Sonuçta gözetim sürelerinin “ölçüsüz” olduğu iddiasıyla itirazda bulunamamışlar, ve yukarıda bahsedilen yargı denetiminden yararlanma hakkından da uygulamada faydalanamamışlardır.

Görüşülen kişilerden edindiğimiz bilgilere göre, gözetim süresi 2007 yılı boyunca uzamıştır. Özellikle ilk iltica başvurularını gözetim altında tutuldukları sırada yapan mülteciler açısından böyle bir durum söz konusudur. Görüşülen kişilerden, üç ay ilâ bir yıl boyunca gözetim altında tutulanlar, ya 2006’nın sonunda ya da 2007’nin başında, gözetim altında buldukları sırada, iltica başvurusu yapmışlardır. Görüşülen kişiler arasında BMMYK’ya kayıtlı olmalarına karşın ikamet şartlarını ihlal etmiş olanlar 2007’de, 2006’ya nazaran daha uzun süre gözetim altında tutulmuştur. 2006 yılında gözetim süresi ortalama bir ila üç ay arasında olduğu görülmektedir.

---

¹²¹ BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 17. İlke; Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii)

¹²² Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, Madde 10

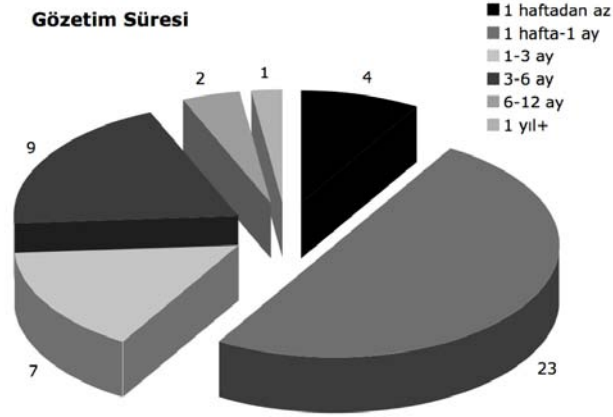
¹²³ Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(ii)

¹²⁴ *Chahal vs. Birleşik Krallık* (22414/93), n/d Kasım 1996 Hükümü ; *Kolompar vs Belçika*, 24 Eylül 1992 tarihli Hüküm

¹²⁵ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 7. İlke

¹²⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği Yönetmeliği, Madde 16

Görüştüğümüz kişilerin verdiği bilgilere göre, gözetim süreleri bir haftadan az bir süreyle bir yılı aşkın bir süre arasında değişmektedir:

Görüşülen kişiler, uydu kentlere polis eşliğinde seyahat edebilmek için gerekli parayı toplamaya çalıştıkları gözetim sürelerinin genelde uzadığını aktarmıştır. Gözetim altındakiler, bu nakil işlemi için değişen miktarlarda ödeme yaptıklarını anlatmıştır. Genelde kişi başına 100-150 dolar ödediklerini belirtmişlerdir ki, bu bir polis memurunun refakat etmesinin maliyeti dahil edildiğinde dahi, herhangi bir uydu kente seyahat etmenin gerçek bedelinden oldukça yüksektir. Görüşülen kişilere, seyahat bedelinin ödenmesini takiben resmi bir makbuz verilmediğinden, bu işlemin nasıl gerçekleştirildiğini bilmemektedirler. hYd talep edilen bu bedelle ilgili resmi bir düzenleme bulamamıştır.

Örneğin, görüşülen kişilerden Zeytinburnu misafirhanesinde tutulan bir mülteci, Kasım 2006’da kendisinin ve iki arkadaşının bir uydu kente nakli için gerekli 300 doları bulmak için iki polis memurunun refakatinde dışarı çıkarılmıştır. Elleri kelepçeli olarak hYd bürosuna getirilmiş, para talebinde bulunmuştur. Görüştüğümüz bu kişi daha sonra aynı uydu kente giden otobüste kendisiyle birlikte bulunan iki mülteci kadından kişi başına 50 YTL tahsil edildiğini öğrenmiştir.

4 Koşullar

İnsanlar yemek ve uyumak için yaşıyor. Özlenecek başka bir şey yok.¹²⁷

İçişleri Bakanlığı hYd’nin, bu raporun hazırlanması sırasında görüşülen kişilerin tutulduğu misafirhanelere girmesine izin vermediği için, misafirhanelerdeki altyapı ve koşullarla ilgili yazılanlar sadece görüşülen kişilerin verdiği bilgilere dayanmaktadır.

Görüşülen kişiler, tutuldukları yere bağlı olarak gözetim koşullarının değiştiğini bildirmişlerdir. Fakat anlatılanlar doğrultusunda araştırmada sözü edilen misafirhanelerin hepsinde, bazı ortak yönler olduğu görülmektedir:

- Yetişkinler ve küçükler, hükümlüler ve haklarında suç isnadı olmayanlar, aynı alanlarda tutulmaktadır.
- Aşırı kalabalık yaygın görülen bir olgu olup gözetim altındakilerin genellikle yetersiz yatak nedeniyle yerde uyumasına yol açmaktadır.
- Havalandırma standartlarının altındadır. Tesisler kışın soğuk, yazın sıcaktır.
- İki misafirhane dışında –Zeytinburnu ve Vatan Caddesi misafirhanelerinde– tüm misafirhanelerde duşlar kullanılabilir.

¹²⁷ Hatay Misafirhanesi’nde alkonmuş olan Liberyalı bir mülteci.

- İzmir ve Hatay’da gözetim altındakilere ücretsiz sabun verilmekte, fakat diğerlerinde kendilerinin satın alması gerekmektedir.
- Gözetim altındakiler kendi hücrelerini temizlemekle sorumludur. Bazen kendi temizlik malzemelerini kendilerinin alması gerekmektedir.
- Yemeklerin besin ve kalori değeri yoktur. Görüştüğümüz kişilerin tutulduğu tesislerin hiçbirinde içme suyu temin edilmemektedir.
- Dinlenme/eğlenme tesisleri ve alanları genelde bulunmamaktadır.
- Sağlık hizmetleri yetersizdir ve bu hizmet sıklıkla verilmemektedir.
- Telefon etme maliyeti yüksek olduğu ve ziyaretçi izni kısıtlı olduğu için dış dünyayla iletişim sınırlıdır.
- Polis memurlarının genelde mültecilere karşı kayıtsız olduğu ifade edilmiş; en ağır iddia olarak da haksız fiziksel şiddet uyguladığı aktarılmıştır.

4.1 Ayrı Tutulma

Ellerinizi kelepçelediklerinde, size vahşi bir suçluymuşunuz gibi davranıyorlar... Hırsızlıktan tutulan biriyle kimlik kartı olmadığı için tutulan birine gösterilen muamele arasında hiçbir fark yok.¹²⁸

1. bölümde, kısım 3.1’de bahsedildiği gibi, uluslararası standartlar farklı nedenlerle tutulan kişilerin cinsiyetleri, yaşları, sabıkalı, gözetim altına alınmalarının hukuki gerekçeleri ve muamele gerekleri göz önünde tutularak gözetim tesislerinde ayrı alanlara yerleştirilmesi koşulunu getirir.¹²⁹ 1983 Yönetmeliğinde, gözetim altındaki kişilerin ayrı tutulması hakkında bir madde bulunmamaktadır.

Görüşülen kişilerin tamamı misafirhanelerde gözetim altında tutulan kişilerin cinsiyete göre ayrıldığını bildirmiştir. Zeytinburnu, İzmir ve Van misafirhanelerinde gözetim altındaki bütün erkeklerin bir odada, kadınların ise başka bir odada tutulduğu belirtilmiştir. Ankara, Hatay, Edirne Tunca Kampı ve Kumkapı’daki misafirhanelerin orta büyüklükte, 30-40 kişi alabilen, cinsiyete göre yer ayrımı yapılan tesisler olduğu anlatılmıştır. Edirne Yabancılar Şubesi’nde ve Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanelerinde odaların daha küçük olduğu, fakat yine cinsiyete göre ayrıldığı belirtilmiştir. Yalnızca Hatay ve Kırklareli misafirhanelerinde kadınlar ve erkekler dinlenme saatlerinde birlikte bulunabilmektedir.

Kadınlar ile erkeklerin ayrı tutulması dışında başka niteliklere göre ayırma yapıldığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir (örneğin yaşa, gözetim altına alınma gerekçesi ya da özel ihtiyaçlara göre). Görüşülen kişiler, küçüklerle ve uyuşturucu suçları gibi suçlarla itham edildiklerinden şüphelendikleri ya da böyle olduğunu bildikleri bireylerle aynı tesisleri paylaştıklarını aktarmıştır. Üstelik bazı durumlarda, cinsiyet temelinde yapılan katı ayırım, aile bireylerinin ayrılmasına, örneğin küçük erkek çocukların annelerinden ayrı tutulmasına yol açmaktadır.¹³⁰

¹²⁸ Zeytinburnu Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Fildişi Sahili’nden bir mülteci.

¹²⁹ BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 8. ve 68. Maddeler

¹³⁰ Kırklareli Gazi Osman Paşa Tutuk Merkezi’nde 3 yaşındaki çocuğuyla birlikte 4 ay boyunca alıkonulan kadının durumu için bkz: Kısım 5.1. Adı geçen kadının 9 yaşındaki kız çocuğu kendisiyle birlikte kalırken, 14 ve 16 yaşlarındaki iki oğlu da yetişkin erkeklerin alıkonduğu yerde tutulmuşlardır.

4.2 Koşullar ve Yataklar

Bu odanın iki katı büyüklüğünde bir odadaydı (yaklaşık 40m²); yüzden fazla insan kalıyordu. Daba sonra o odada 145 kişi bulunduğunu öğrendim. Gerçekten de pis bir yerdi. Envai çeşit böcek vardı, insanlar da yerlerde uyuyordu. Bazılarının çarşafları ve yatakları vardı, ama çoğu yerde yatıyordu. Kullandığımız yataklarsa, sokaklarda gördüğüm yataklardan daha pisti.¹³¹

Bölüm 1, Kısım 3.2’de ortaya konduğu üzere, gözetim altındaki bir kişinin yeterli ve temiz yatak malzemesine ve bir yatağa sahip olma hakkı vardır.¹³² Buna karşın, görüşülen kişiler sürekli misafirhanelerdeki aşırı kalabalıktan, bunun uyuma düzenlemesinde ve yatak malzemeleri konusunda yetersizliğe yol açtığından yakınmıştır.

Örneğin görüşülen kişiler arasında Zeytinburnu’nda tutulanlar, 200 kişinin 16 yataklı bir yerde tutulduğunu anlatmıştır. Gözetim altındaki bir başka kişi ise Hatay misafirhanesinde 100 kişinin tutulduğu bir odada ancak 30 kişilik yatak bulunduğunu anlatmıştır. Gözetim altında tutulan kişiler aşırı kalabalık söz konusu olduğunda genellikle yerlerde yattıklarını söylemiştir. Kırklareli, Kumkapı ve İzmir misafirhanelerinde, yeni bir grup geldiğinde, polislerin yere şilteler atıp neversim takımları getirdikleri aktarılmıştır.

Görüştüğümüz kişilerden Zeytinburnu ve Vatan Caddesi misafirhanelerinde tutulanlar, gözetim altındakilerin çoğunun yatak malzemesi bile olmadığını aktarmıştır. Diğer misafirhanelerde ise yatak takımı yetersizliği, ancak gözetim altına alınmış kişilerin sayısında büyük bir artış meydana geldiğinde yaşanmaktadır.

4.3 Işık ve Havalandırma

Bölüm 1, Kısım 3.3’te anlatıldığı üzere, gözetim tesislerinde yeterli miktarda doğal ve suni ışık, temiz hava ve havalandırma temin edilmelidir.¹³³ Misafirhanelerde genellikle pencere bulunsa da, havalandırmanın genelde yetersiz olduğu aktarılmıştır. Görüşülen kişiler tesislerin yazın çok sıcak, kışınsa soğuk olduğunu söylemiştir.

Görüşülenler, misafirhanelerin çoğunda biraz açılabilen pencereler bulunduğunu söylemiş ancak, hava akımının genelde, özellikle de misafirhaneler aşırı kalabalık olduğunda yetersiz olduğundan şikayet etmişlerdir. Görüşülen kişilerden, sigara içmeye izin verilen İzmir, Edirne ve Kumkapı misafirhanelerinde tutulanlar, duman ve kalabalığın sigara içmeyenler ve solunum yolu rahatsızlığı çeken insanlar arasında büyük rahatsızlığa yol açtığını belirtmişlerdir:

Oda çok dumanlıydı, solunum sorunları yaşıyordum. Hâlâ (gözetim altına alındıktan bir ay sonra) bu yüzden antibiyotik alıyorum.¹³⁴

Görüşülen kişilerden, yaz aylarında gözetim altına alınanların çoğu, misafirhanelerin dayanılamayacak kadar sıcak olduğunu aktarmıştır. Yalnızca Kırklareli’nde tutulanlar kışları yeterince ısındıkları bilgisini vermişlerdir.

¹³¹ Zeytinburnu Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan İranlı bir mülteci.

¹³² BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, Madde 19

¹³³ *Ibid.*, Madde 11

¹³⁴ Zeytinburnu Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

4.4 Hijyen ve Sağlık

Yerde böcekler ve pireler vardı. Hiç sıcak su yoktu. Suyu avcumuza döküp onunla yıkanmak zorunda kalıyorduk. Tuvalet de çok pisti. Hiç suyumuz olmadığı günler olurdu. Su olmadığında her yer berbat olurdu. Hiç temiz bir yer değildi. Bu koşullar yüzünden deri hastalıklarına yakalandım.¹³⁵

1. bölüm, kısım 3.4’te bahsedildiği gibi, gözetim altına alınmış kişilere temiz tuvalet ve duş temin edilmesi, kişisel hijyenlerini korumalarına yetecek sıklıkta ve uygun sıcaklıkta duş almalarına izin verilmesi gerekir.¹³⁶ Ayrıca sağlıklı ve temiz kalmaları için gerekli su ve temizlik malzemeleri de sağlanmalıdır.¹³⁷ Genel hijyen ve temizlik standartları bütün gözetim tesislerinde korunmalıdır.¹³⁸

Görüşülen kişiler, genellikle misafirhanelerde duş bulunduğunu ancak, tuvalet malzemeleri ve havlularını kendilerinin satın alması gerektiğini belirtmişlerdir. Kırklareli, Hatay, İzmir, Edirne Tunca Kampı ve Kumkapı misafirhanelerinde, haftada en az bir kez ve genellikle sıcak suyla duş alabildiklerini aktarmıştır. Zeytinburnu’nda tutulanlar ise, su soğuk olduğu için duşları kullanamadıklarını aktarmıştır. Hatay misafirhanesinde kalan bir mültecinin de belirttiği üzere:

Duş alabiliyorduk. Güneş enerjisi kullanılıyordu. Kışları çalışmadığı için su da soğuk oluyordu. Bazıları bu yüzden hastalandı. Ben de hastalandım. Şimdi dışarı çok sıcak, su da sıcak, ama ben soğuk su kullanmak istiyorum.

İzmir dışındaki bütün misafirhanelerde, tutulanlar havlularını ve tuvalet malzemelerini misafirhane normalden hayli yüksek fiyatlara kendilerinin alması gerektiğini anlatmıştır. Görüşülen kişiler temizlik görevlisi bulunmadığı için kendi hücrelerinin temizliğinden de kendilerinin sorumlu olduğunu belirtmiştir. Görüştüğümüz kişiler, misafirhane polisinin kimi zaman temizlik malzemeleri temin ettiğini aktarmıştır. Özellikle Zeytinburnu ve Vatan Caddesi’nde tutulanlar, misafirhanelerin pisliğinden yakınmıştır. Gözetim altındayken sık sık böceklerin ısırığından ve dermatolojik sorunlardan yakınmışlardır.

4.5 Beslenme

Sabah on sularında, içinde zeytin, bazen de peynir bulunan yarım ekme veriyorlardı. Dört sularında çorba, pilav ve biraz da sebze yiyebiliyorduk. Bazı günler pilavla etli fasulye ve ekme veriyorlardı. Pazar günleri, günde sadece bir kez yemek alıyorduk. İnsanlar ilk geldiklerinde yiyecekler yüzünden hasta oluyorlardı. Biri daha fazla yiyecek isteyecek olursa, polis gelip vuruyordu. Bir Pakistanlı adamın yiyecek istediği için çok fena dayak yediğine tanık oldum.¹³⁹

Bölüm 1, Kısım 3.5’te bahsedildiği gibi, gözetim altındakilere düzenli olarak içme suyu ve besin değeri yüksek, iyi hazırlanmış yiyecekler temin edilmelidir.¹⁴⁰ 1983 Yönetmeliği, gözetim altındakilere günde üç kez besin değeri yüksek yemekler verilmesi gerektiğini belirtir.¹⁴¹ Ayrıca bir “yemekhane”¹⁴² ile kantin¹⁴³ bulunması koşulu getirir.

Görüşülen kişiler gıda ve içme suyu koşullarının, incelenen bütün tesislerde standartların hayli altında kaldığını aktarmışlardır. Tamamı banyo musluklarından su içmek zorunda kaldıklarını,

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 12. Ve 13. Maddeler

¹³⁷ *Ibid.*, Madde 15

¹³⁸ *Ibid.*, Madde 26(b)

¹³⁹ Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesinde alıkonan bir mülteci

¹⁴⁰ *Ibid.*, Madde 20

¹⁴¹ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 19

¹⁴² *Ibid.*, Madde 18

¹⁴³ *Ibid.*, 18. ve 21. Maddeler

bunun sonucunda da hastalandıklarını aktarmışlardır.¹⁴⁴ Ayrıca yemeklerin de gerek miktar, gerekse besin değeri bakımından yetersiz olduğundan yakınılmıştır. Zeytinburnu’nda tutulanlar ise haftasonları hiç yemek yiyemediklerini ifade etmişlerdir. Görüşülenlerden Kumkapı’da tutulan bir tanesi, bir ayı aşkın gözetim süresi boyunca günde yalnızca iki kez, Pazar günleri de yalnızca bir kez yemek verildiğini anlatmıştır. Günde üç kez yemek verilen yerlerde dahi, yemeklerin besin değerinin düşük olduğunu belirtilmiştir. Kahvaltının genelde zeytin ve peynirle birlikte beyaz ekmekten oluştuğu; öğle yemeği ve/veya akşam yemeğinin ekmek ve çorbadan ya da mercimek yemeğinden oluştuğu söylenmiştir. Gözetim altındakilerden hiçbiri taze meyve sebze yediğini söylememiş, ancak çok azı et yediğini belirtmiştir.

Yemeklerin yetersiz olması ve görüşmeye izin verilen az sayıdaki ziyaretçinin yiyecek getirmesi de yasak olduğu için tutulanların çoğu, civar dükkanların fahiş fiyata sattıkları yiyeceklere mecbur kaldıklarını aktarmıştır. Bu dükkan çalışanlarının içeri gelip normal fiyatın iki katına yiyecek ve su sattığı bildirilmiştir. Nitekim bir şişe su, normalde 1,5 YTL’ye satılırken, Kumkapı , Zeytinburnu ve Kırklareli tesislerinde 3 YTL’ye satılmakta; Zeytinburnu’nda tavuklu sandviç dükkanda 4 YTL’ye satılırken, gözetim tesisinde 8 YTL’ye satılmaktadır. Görüşülen kişiler, satılan malların fiyatının gereksiz derecede yüksek olmasından ve zaten hassas olan konumlarının sömürüldüğünden şikayet etmiştir.

4.6 Dinlenme

Eğlenme ve dinlenme tesisleri ve faaliyetlerinden mültecilerin yararlandırılması koşulu, gözetim altındakilerin psikososyal ve fiziksel sağlığı açısından elzemdir.¹⁴⁵ 1983 Yönetmeliği, gözetim altındakilerin açık hava faaliyetleri ve egzersizlerinden yararlanma hakkı konusunda bir şey söylemez, ama misafirhanelerde bir dinlenme ve okuma odası bulunması gerektiğini belirtir.¹⁴⁶

Fakat, görüşülen kişilerin ifadelerine göre, genelde misafirhanelerde gözetim altında tutulanlara hobi ya da egzersiz olanağı sağlanmamaktadır. Dinlenme tesisleri ya da faaliyetlerinin yalnızca Hatay ve Kırklareli misafirhanelerinde mevcut olduğu söylenmiştir. Hatay’da tutulanlar kantinde vakit geçirebilmekte, burada iskambil ya da tavla, satranç gibi oyunlar oynayabilmektedir. Liberyalı, futbol oynayan bir mülteci şunları aktarmıştır:

Polis sabahları kafeteryaya gitmemize izin veriyor. Binanın içinde ama, en azından kafeteryanın etrafında koşuyorum.

Kırklareli’de görüştüğümüz kişiler güzel havalarda bahçede kalmalarına izin verildiğini anlatmışlardır. Keza, İstanbul’da Türkiyeli çocukların tutulduğu bir tesiste gözetim altında bulundurulmuş bir çocuk da televizyon izleyip Türkçe kitaplarla ilgilenebildiğini anlatmıştır.

4.7 Tıbbi Hizmetler

Uluslararası standartlar, gözetim altındaki kişilere gerektiğinde ücretsiz olarak tıbbi hizmet –zihinsel sağlık yardımı da dahil– verilmesi koşulu getirir.¹⁴⁷ 1983 Yönetmeliği, gözetim altındakilerin misafirhanenin Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bürosu tarafından muayene edilmesini, gerekirse hastaneye kaldırılmasını güvence altına alır.¹⁴⁸

Görüşülen kişiler genelde tıbbi hizmetin olmamasından yakınmıştır. Tıbbi hizmet almayı engelleyen koşullar arasında polisin tedavi talebini baştan reddetmesi, tedavi ve ilaçların yüksek maliyeti; ve tercüman eksikliği bulunmaktadır.

¹⁴⁴ Türkiye’de, özellikle İstanbul’da, çeşme suyu içilebilir olmadığından şişe su tüketilmektedir.

¹⁴⁵ BM Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları’nın 21. ve 40. maddeleri beden egzersizlerinin ve sporun gerekli olduğunu ve kitap temininin yapılacağını belirtmektedir.

¹⁴⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, 19. ve 21. Maddeler

¹⁴⁷ BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 24. İlke

¹⁴⁸ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, 14(d). ve 14(e) Maddeleri

4.7.1 Tıbbi Tedavinin ve İlaç Vermenin Reddedilmesi

Polise hasta olduğunuza dair bir şey söyleyecek olsanız, sizi hemen başlarından savveriyorlar. Ben sordum, “Yarın, yarın” dediler, ama benimle ilgilenmediler. Söyleyeceğiniz şeyle ilgilenmiyorlar bile.¹⁴⁹

Görüşülen kişiler, polisin sağlıkla ilgili kaygılarına ciddi bir kayıtsızlıkla yaklaştığını, bazı durumlarda, tıbbi yardım taleplerine doğrudan ret cevabı verdiğini aktarmıştır. Ayrıca genelde reçeteli ilaç bulduran polisin bazen ilacı vermeyi reddettiğine, bunun özellikle gözetim altındaki kişinin görevli memurla arasının iyi olmaması halinde yaşandığına dikkat çekmişlerdir. Polislerin şikayet konusu olan kayıtsızlığı ya da hasmane tutumu, gözetim altındakilerin tıbbi yardım talep etmesi konusunda genellikle caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

Zeytinburnu misafirhanesinde bulunan başından yaralı bir adam, tıbbi yardım alma konusunda yaşadığı zorlukları şöyle anlatmıştır:

Polise sürekli, en azından bir doktora gidip dikişleri aldirmama ve yarayı temizletmeme izin vermesi ricasında bulunuyordum. O kadar çok kan kaybetmiştim ki sürekli başım dönüyordu. Hapishanede birini görmeye doktor geldiğinde, polise onu görmeme izin vermesi için yalvardım. Doktor dikişleri aldı, ama çok acıdı, çünkü bana hiç ilaç vermediler. Bir yatağa bile uzanamadım, çünkü onlarca insan olmasına karşın yalnızca 16 yatak vardı. Biri bana battaniesini verdiği için şanslıydım. Başımın altına yastık niyetine birkaç giysi koydum. Yarayı ancak 17 gün sonra tedavi ettirebildim.¹⁵⁰

Görüşülen kişiler, hasta oldukları belli olmasına rağmen günlerce veya haftalarca sağlık hizmeti alamamış kişiler gördüklerini de aktarmıştır:

Çok hasta olan çok insan vardı. Bir sürü yaralı insan vardı, bunlar belki bıçakla yaralanmış belki de ameliyat olmuş insanlardı. Kolay hareket edemiyorlardı. Oradaki insanlar çok acı çekiyordu.¹⁵¹

Herhangi bir tıbbi bakım hizmeti alınamayan rahatsızlıklar arasında böbrek sorunları, kalp sorunları, yüksek tansiyon, mide ağrıları ve bozuklukları, ishal, hemaroid ve baş ağrıları sayıldı. Görüşülen kişiler verem, sara, Tip 1 diyabet, safra taşı ve hamilelikle ilgili sorunlar yaşayan bazılarının da tedavi görmediklerine tanık olduklarını ifade etmiştir.

Gözetim altındaki kişilerden verem, hatta grip gibi bulaşıcı hastalıklardan mustarip olanlara hemen müdahalede bulunmamanın ciddi bir kamu sağlığı sorunu olduğu açıktır.

Talep edilen tıbbi hizmetlerin verilmemesinin yanı sıra, gözetim altındakiler akıl sağlığıyla ilgili hizmetlerin de hiç bulunmadığını aktarmıştır. Kumkapı misafirhanesinde tutulan Kongolu bir mültecinin aktardığı üzere:

Herkes o kadar bunalmıştı ki. Bir gün bütün bunlar, birine fazla gelecekti.

Şikayet konusu olan mahremiyet eksikliği ve dış dünyayla temassızlık, gözetim altındaki birçok kişinin bunalım ve yalıtılmışlık hissine kapılmasına yol açmıştır:

Moralim çok bozuktu. Hiç böyle bir şey görmemişim. Hiçbir hakkınız yok. Çok açtık, sattıkları şeylerin fiyatları fabiştı, normal fiyatın üç katıydı. Telefon kartları da çok pahalıydı. Sevdiklerinizle konuşmanız lazım, ama çok pahalı. Moral destek alamıyorsunuz.¹⁵²

¹⁴⁹ Zeytinburnu Misafirhanesi'nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

¹⁵⁰ Görüşmecinin tanıklığı Ek III'te mevcuttur.

¹⁵¹ Zeytinburnu Misafirhanesi'nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

Görüşülen kişilerin tamamı, uzun gözetim süresinin psikolojilerini olumsuz etkilediğini aktarmıştır. Bazıları, yaşadıklarının daha önce başka ülkelerdeki gözaltı deneyimlerini akıllarına getirdiğini söylemiştir.

Görüşülenlerin birçoğu, sürekli polis ve yeniden alıkonma korkusu içinde yaşadıklarını bildirmiştir. Polisin kayıtsızlığı yüzünden psikolojik destek arayamayacak kadar yıldıklarından da şikayet etmişlerdir. Moritanyalı bir mülteci, İzmir yakınlarındaki bir tesiste intihara eğilimli bir hücre arkadaşına yapılan muameleyi şöyle anlatmıştır:

İçinde bulunduğumuz zor durumdan ötürü, içimizden biri kafasını duvara vurarak kendini öldürmeye kalktı... Polis ona saldırdı ve hepimizin gözü önünde bayıltıncaya dek dövdü. Bir çok jandarma saldırıp ellerinde sopalarla ve tekmelerle adamı dövdüler. Sonra bir banyoya götürüp elini yüzünü temizlediler.

4.7.2 Tedavi Masrafı

“Hastalanırsanız, ilaçlarınızı kendinizin almalısınız. Bu çok acıklı, çünkü buradaki insanlar çaresiz, hiç paraları yok.”¹⁵³

Görüşülen kişiler, tedavi maliyetinin misafirhanelerde tıbbi hizmete erişimde engelleyici bir etken olduğunu da belirtmişlerdir. Bildirilenlere göre, tutulanların tıbbi tedavi alabildiği yerlerde, maliyeti kendilerinin karşılaması gerekmiştir. Gözetim altındakilerin tıbbi tedaviyi karşılayamadığı durumlarda, içinde buldukları koşulların genellikle gözardı edilmiştir. Zeytinburnu’nda tutulan İranlı bir mültecinin anlattığı öykü koşulları özetlemektedir:

BM’ye de kayıtlı İranlı bir hanım vardı. Safra taşı olduğunu söylüyordu. Ağrı kesicilerin fiyatı 8.5 YTL’ydi ama ondan 20 YTL ödemesi istenmişti. Ona bakmaya çalıştım, İran’da hastabakıcılık yapmıştım da... Bazen şikayet ettiğinde, Haseki hastanesini götürülüyor ve ağrı kesici veriliyordu. Bir gece onunla birlikte hastaneye gittim, doktor bana ameliyat edilmesi gerektiğini söyledi, ama parası olmadığı için onu geri götürdüler. Çünkü ameliyat çok pahalıydı. Ben hastabakıcı olduğumdan polis ona ağrı kesici iğne yapmama izin verdi.

Görüşülenlerden birkaçı tıbbi tedavi maliyetlerini karşılayabilmek için yardım aldıklarını söylemiştir. Kırklareli’nde tutulan veremli bir mülteci, ücretsiz muayene ve tedavi desteği almıştır. Kırklareli’ndeki bir mülteci de yüksek tansiyon sebebiyle ücretsiz tedavi edilmiştir. Görüştüğümüz kişilerden Kırklareli ve Kumkapı misafirhanelerinde tutulanlar, ziyaretçilerin grip, hemoroit ve sara tedavisi için ilaç getirmesine izin verildiğini anlatmıştır.

4.7.3 Dil engeli

Görüştüğümüz kişiler sık sık, dil engeli yüzünden tıbbi ihtiyaçlarını polise ve sağlık personeline iletemediklerini aktarmıştır. Tıbbi ihtiyaçlarını iletebilmek için sık sık, birkaç kelime Türkçe konuşan, gözetim altındaki başka kişilere dayanmak zorunda kalmışlardır.

4.8 Dış Dünyayla Temas

Burada olmak karantinada olmak gibi.¹⁵⁴

Uluslararası ilkeler, mültecilerin avukatlar, hukuki danışmanlar ve akrabalar tarafından ziyaret edilme hakkına sahip olduğu belirtse de,¹⁵⁵ 1983 Yönetmeliği, yalnızca yetkililerin, sığınmacıların ve

¹⁵² Kumkapı Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

¹⁵³ Hatay Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Liberyalı bir mülteci.

¹⁵⁴ Kumkapı Misafirhanesi’nde alıkonmuş olan Kongolu bir mülteci.

¹⁵⁵ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. ve 10. İlkeler; Alıkoymaya Dair BMMYK Kılavuzu, Kılavuz 5(v); BM, Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için İlkeler Bütünü, 19. İlke; BM, Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 37. ve 38. Maddeler

mültecilerin misafirhanelere girebileceğini belirtmektedir.¹⁵⁶ Diğerlerinin İçişleri Bakanlığı’ndan izin alması gerekmektedir.¹⁵⁷ Mülteciler, telefon, faks ve elektronik posta yoluyla dış dünyayla temas kurma hakkına sahip olsa da,¹⁵⁸ aşağıda görüleceği gibi, gözetim altında tutulanlar bu konuda ciddi engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Görüşülenlerden Kırklareli ve İstanbul misafirhanelerinde tutulanlar, kimi zaman ziyaretçileriyle görüşmelerinin mümkün olduğunu ancak genellikle özel görüşemediklerinden ve görüşmenin kısa sürede sona erdirildiğinden yakınmışlardır. Daha da sık dile getirilen bir yakınma da ziyaretçilerin para bırakabildiğini fakat görüşmelerine izin verilmediğidir.

Görüşülen kişiler telefon kartlarının çok pahalı olması,¹⁵⁹ telefon sayısının azlığı¹⁶⁰ ve talebin çok olması nedeniyle telefonla iletişimin kısıtlılığı olduğunu dile getirmiştir. Dışarıdan misafirhaneyi arayanların ise içerdekilere ulaşması genellikle son derece zordur. Kumkapı’da kalanlar, cep telefonuna izin verilmediğini, umumi telefonların da dışarıdan aranmadığını söylemiştir. Yalnızca Kırklareli Gazi Osman Paşa ve Edirne Tunca Kampı misafirhanelerinde tutulanlar, numaralarını kaydettirmeleri şartıyla, cep telefonu bulundurabilmektedir. Bu gibi durumlarda, misafirhane dışındaki arkadaşlarının kontör gönderebileceğini ya da misafirhaneye gelen bayiden kontör alabildiklerini açıklamıştır.

4.9 Personelin Tutumu

Bölüm 1, Kısım 3.9’da belirtildiği üzere, misafirhane çalışanlarının uygun tutum içinde olması gerekir,¹⁶¹ özellikle de, meşru müdafaa gibi tanımlanmış durumlar dışında gözetim altındakilere karşı kuvvet kullanmaları yasaktır.¹⁶²

Bütün bu koşullara rağmen, görüşülen kişilerin hepsi misafirhanelerde polisin sergilediği tutumu “hasmane”, “saldırganca” ya da “kayıtsız” diye nitelemiştir. Aşağıda görülebileceği gibi, bazı durumlarda fiziksel, duygusal ve sözlü kötü muameleye maruz kaldığı bildirilmiştir.

Görüşülen erkeklerin hepsi, bir biçimde polislerin fiziksel kötü muamelesine tanık olduklarını ya da maruz kaldıklarını anlatmıştır. Kendilerine vurulduğundan, itildiklerinden ya da sopayla dövüldüklerinden yakınmıştır. Kırklareli’nde tutulan bir mültecişunları anlattı:

Bir polis odama gelip yemek için beni dışarı çağırırdı. Hemoroit yüzünden o kadar rahatsızdım ki, yürüyemiyordum. Polise oradaki yemeklerin kötü olduğunu ve yemek istemediğimi söyledim. Sonra bana binanın dışına çıkıp kuyudan su getirmemi söyledi. Çok acı çektiğim için yürüyemiyordum. Polis durmadan bana bağıırıyordu. Dışarı çıktığımda beni çok fena dövdü.

Görüşülen birçok kişi, polisin kötü muamelesine dair çok daha ciddi iddialarda bulunmuştur. Dikkat çekici bir nokta, Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesinde gözetim altında tutulan kişilerin 10 ayrı falaka vakasından bahsetmiş olmasıdır. Özellikle de, Haziran 2007 tarihlerinde misafirhaneden kaçmaya çalışan iki kişinin bu uygulamaya maruz kaldığı aktarılmıştır. Sekiz kişi de tesiste 15 Mayıs 2007’de patlak veren büyük bir kavgaya karıştıkları gerekçesiyle falakaya yatırıldığı anlatmıştır. Ek 4’te detaylı olarak anlatılan olay, civardaki bir dükkan sahibinin bebeği için bedava süt isteyen bir kadına vurduğu iddiasıyla başlamıştır. Büyüyen olayın ardından polis kavgada daha fazla rol oynadığını düşündüğü kişileri kenara çekmiştir. Bu kişiler polisin onları gece dışarı çıkardığını, ağır

¹⁵⁶ 1983 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Madde 32

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Birleşmiş Milletler Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, Ek II, 2. İlke

¹⁵⁹ 50 kontörlük telefon kartının ortalama fiyatı 4,5 YTL iken, misafirhanelerde 8 YTL’dir.

¹⁶⁰ Görüşmeciler İzmir, Ankara ve Hatay’da bulunan misafirhanelerde yüzden fazla mülteciye yalnızca bir telefon düştüğünü söylemektedir.

¹⁶¹ BM Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 48. İlke

¹⁶² *Ibid.*, 54(1). İlke

dayak attığını ve falakaya yatırdığını aktarmıştır. Bir kadın dayak sırasında bayıldığını, hastaneye kaldırıldığını söylemiştir.

Başka bir vakada ise, bir kadın Zeytinburnu misafirhanesinde bir polis memurunun kızını tehditkar bir biçimde pencere pervazının üstünde tuttuğunu izlemek zorunda kaldığını aktarmıştır:

Zeytinburnu’nda ön odadaydım. Yanımda annem, arkadaşım ve iki çocuğum da vardı. Kızım ağlamaya başladı. Bir polis memuru sinirlenip ona bağırdı. Kızım hâlâ ağlıyordu. Bu yüzden onu tutup pencere kenarına götürdü. Onu yukarı kaldırdı, vücudunun büyük kısmı pervazın üstünde kalıyordu. Eğer susmazsa onu dışarı atacağını söyledi. O kadar korkmuştum ki ne yapacağımı bilmiyordum. Hepimiz donup kaldık.

Yine Kırklareli’nde, bu kez Yabancılar Şubesi’nde yaşanan bir vakada, gözetim altındaki bir mülteci geçici sığınma başvurusunda bulunurken gözdağı niteliği taşıyan ve cinsel olarak aşağılayıcı bir muameleyle maruz kaldığını anlatmıştır. Bu olayla ilgili detaylar Ek 5’te bulunabilir:

Mülakatım için gittiğim gün, polis kıyafetlerimi çıkarmamı ve dizüstü bilgisayarında oynattığı pornografik filmi izlememi istedi. Film bitinceye kadar kıyafetlerimi çıkarttırdılar. Polislerin ve merkezde gözetim altında bulunan birçok kişinin önünde çıplak kalmıştım.

Polisler vücuduma baktılar, güldüler, bana dokundular ve cinsel organımın büyüklüğü hakkında yorumlarda bulundular. “Bakalım Hıristiyan mı, Müslüman mı” dediler. Bu yorumlar herhalde bir 10-15 dakika sürdü. Bu olaydan sonra hep korktum. Polisler odamı kontrol etmeye geldiklerinde korkuyordum. O günden sonra uyuyamadım.

5 Hassas Konumdaki Mültecilerin Korunması: Çocuklar

5.1 Prosedürel Standartlar

Uluslararası hukuk, çocukların ancak “son çare” olarak ve olabildiğince kısa süreli gözetim altına alınması koşulunu getirir.¹⁶³ Oysa görüşülen kişiler, çocukların genellikle gereksiz yere gözetim altında tutulduğunu aktarmışlardır. Örneğin, üçüncü ülkeye gönderilmeyi bekleyen İranlı bir aile İstanbul Atatürk Havaalanı’nda gözetim altına alınmış, baba serbest bırakılmış, anne ile 19 yaşındaki oğlu ise Zeytinburnu misafirhanesine gönderilmiştir. Anne, 14 yaşındaki oğlunun Bakırköy çocukevine gönderildiğini, oysa serbest bırakılan babanın vesayetine verilerek serbest bırakılabileceğinden yakınmıştır.

Gözetim altına alınmış çocukların yetişkinlerle ya da şüpheli veya hüküm giymiş kişilerle bir arada tutulmaması gerekir.¹⁶⁴ Bu koşula rağmen, iç hukuktaki düzenleme, yaş tespit prosedürleriyle yaşları doğrulanıncaya dek çocukların yetişkinlerin tutulduğu tesislere yerleştirilmesine izin verir.¹⁶⁵ Görüşülen çocuklardan üçü de, çocukların tutulduğu tesislere yerleştirilmelerinden gerek önce gerek sonra, misafirhanelerde ve karakollarda yetişkinlerle bir arada tutulduklarını anlatmıştır.

Görüşülen mültecilerden biri, küçük çocuklarıyla birlikte gözetim altına alındığını aktarmıştır. Söylediğine göre Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesinde üç küçük çocuğuyla tutulmuştur. 14 ve 16 yaşlarındaki iki oğlu, yetişkin erkeklerle bir arada tutulmuş, fakat anne onları gün içinde ziyaret edebilmiştir. Dokuz yaşındaki kızınınsa tesisin kadınlara ayrılmış bölümünde kendisiyle birlikte kalmasına izin verilmiştir.

Görüşülen kişilerin birçoğu, İzmir Yabancılar Şubesi, Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesi, Edirne Tunca Kampı gibi merkezlerde ve İstanbul’daki bütün gözetim tesislerinde refakatsiz çocukların yetişkinlerle birlikte tutulduğuna dair gözlemlerini paylaşmıştır. Kırklareli Gazi Osman

¹⁶³ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 37

¹⁶⁴ BM Tutuklulara Karşı Muamelenin Standart Asgari Kuralları, 8. ve 38. Maddeler

¹⁶⁵ 2006 Genelgesi, Kısım 6

Paşa misafirhanesinde kalan birçok bebek ve ergenlik öncesi çocuk gördüklerini aktarmışlardır. İzmir’deki misafirhanede tutulan Kongolu bir mülteci şunları söylemiştir:

Orada beni dehşete düşüren şey çocuklarla yetişkinlerin bir arada tutulması oldu. Ebeveynler ve çocuklar bir arada kalıyordu. Çocuklar uyumuyordu. Çok duman vardı, hava o kadar soğuktu ki pencereleri kapatmak zorunda kalıyorduk. Duman yüzünden çok öksürüyordum; çocuklar için daba zor olmalı. Uyumamız gerekiyordu, ama çocuklar ağladığından pek uyuyamıyorduk. Sabaha karşı beşte uykuya dalıyordunuz, bir iki saat sonra da uyanıveriyordunuz.

Yaş belirleme prosedürleriyle ilgili uluslararası standartlar tıbbi testlere hata payı uygulanması, başvuru sahibi küçüklerin olgunlukların değerlendirilmesi için psikolojik testlerin uygulanması, şüphe payının başvuru sahibi lehine kullanılması koşulunu getirir.¹⁶⁶ Görüşülen çocuklardan ikisi röntgenli kemik testinden geçtiklerini, işlem hakkında ya da testlerin yapılma sebebi hakkında kendilerine herhangi bir bilgi verilmediğini aktarmışlardır. Psikolojik olgunluk düzeylerini belirlemek amacıyla kendileriyle görüşme yapılmadığını söyleyen çocuklar testlerden sonra yetişkinlerin tutulduğu gözetim tesislerine gönderilmiştir.

5.2 Çocukların Tutulduğu Gözetim Tesislerinde Koşullar

Görüşülen çocuklar Hasköy, Üsküdar ve Taksim Çocuk Polisi Büroları da dahil olmak üzere Türkiyeli çocuklara tahsis edilmiş merkezlerde tutulduklarını anlatmıştır. Bu üç tesiste de suçlular tutulmaktadır.

Taksim Çocuk Polisi Bürosu 2006 yılı sonlarında kapatılmıştır. Görüşülen çocuklardan orada tutulmuş olanı, kendisine yeterli yiyecek verilmediğini ve tesisin temiz olmadığını, polisin saldırganca bir tutum sergilediğini söylemiştir. Kendisi özellikle küçük Türkiyeli çocuklarının gördüğü muameleden kaygılanmış, bu çocukların sürekli dövüldüğünü ileri sürmüştür.

Ancak Üsküdar’daki gözetim tesisinde tutulmuş olan çocuk ise polisin dostane olduğunu aktarmıştır. Ayrıca tesiste televizyonun bulunduğu bir dinlenme alanı olduğunu, temiz bir yatakta yattığını ve yıkanabildiğini anlatmıştır.

Hasköy’de bir ay boyunca gözetim altında tutulmuş olan çocuksa sadece iki yatak bulunduğundan şikayet etmiştir. Yataklardan biri başka bir çocuk tarafından kirletildiğinde, diğerlerinin kalan tek yatak için çekiştiğini anlatmıştır. Ayrıca polis ailelerin yiyecek getirmesini beklediğinden, yeterince yiyecek verilmediği şikayetinde bulunmuştur.

¹⁶⁶ Refakatsiz Küçük Sığınmacılarla İlgili Usul ve Uygulamalar Hakkında BMMYK Kılavuzu, Madde 5.11

STANDARTLAR, BULGULAR & TAVSİYELER

TUTULMA NEDENİNİN VE SÜRESİNİN BİLDİRİLMESİ		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Yetkili makamlar herhangi bir gözaltı emrini, gözaltı müzekkeresinin anlayabileceği bir dilde ve anlayabileceği terimlerle, derhal ve eksiksiz olarak kendisine iletmelidir. İlgili emrin gerekçeleri, süresi ve bu emre ilişkin haklarının da birlikte iletilmesi gerekmektedir.	Mevcut Değil	Görüşme yapılanlardan hiçbiri ne alıkonulmalarının sebepleri ne de gözetim altında kalma sürecindeki hakları konusunda bilgilendirilmişlerdir. Birçoğu bilgi istediklerinde, polis tarafından ya umursanmamışlar ya da saldırgan tavırlarla karşılaşmışlardır.
Tavsiyeler - Yakalamanın hemen ardından yetkililer alıkonan kişiye yakalanma nedeni ve tahmini tutulma süresi konusunda hemen ve anladığı bir dilde bilgilendirmelidirler. Konu ile ilgili bilgilendirme yapılacağı her an eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler mutlaka hazır olmalıdır.		
YARGI DENETİMİ HAKKI		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altındaki mültecilerin, gözetim makamlarından ve gözetim kararının hukukiliğine karar verecek ve uygun gördüğünde, kişinin serbest bırakılmasını isteyecek bağımsız adli ya da idari bir organ tarafından gözaltı kararının otomatik olarak incelenmesine hakkı vardır	İdari olarak gözetim altında tutulanlar Her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.	Misafirhanelerde tutulan sığınmacılar alıkonulma sebepleri hakkında bilgilendirilmediğinden, kapsamlı bir adli yardıma erişemediğinden ve nadiren sığınma başvurularının seyri hakkında bilgilendirildiğinden; hukuki işlemlerin “gerekli özen gösterilerek” yürütülüp yürütülmediğini ve alıkonma süresinin “ölçsüz” olup olmadığını bilememektedir. Sonuç olarak, alıkonmalarının hukuka uygunluğu ya da süresi konusunda yargı denetimine başvurmaları da pratik olarak söz konusu değildir.
Tavsiyeler - Mültecilerin alıkonma sürelerine ve nedenlerine itiraz edebilecekleri ve tutulmaları yasa dışı bulunduğu takdirde serbest bırakılmalarını sağlayan bir yargı denetimi sistemi kurulmalıdır. Mültecilere, bu yargı denetimine erişebilmeleri için, ücretsiz adli yardım sağlanmalıdır. Yetkililer mültecileri hem tutulma nedenleri konusunda hem de sürecin gerekli özen gösterilerek devam edip etmediğine karar vermeleri için sığınma başvurularının durumu konusunda düzenli olarak bilgilendirmelidirler.		

*İstenmeyen Misafirler:
Türkiye’de “Yabancı Misafirhaneleri”nde Tutulan Mülteciler*

HUKUKİ DANIŞMAN HAKKI		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altındaki mülteciler hukuki danışmanlığa erişim ve bunun yanı sıra başka kurumlar ve avukatlarla iletişim kurma hakkına sahiptir ve bu hakka sahip oldukları gözetim altına alındıklarında kendilerine bildirilmelidir. Ayrıca avukatlarının ve hukuki danışmanlarının ziyaretleri esnasında kendilerine yeterli zaman ve mahremiyet tanınmalıdır.	Mevcut Değil	Tutulan mülteciler avukatlarıyla çok seyrek görüşebilmektedir. STK ya da savunucular gibi başkalarıyla görüşmemektedirler. Havaalanları transit bölgelerinde tutulanlar ise ne avukat, ne BMMYK ne de başka kurum ve kişilerle görüşebilmektedir.
Tavsiyeler - Yetkililer, misafirhanelerde, nezarethanelerde ve havaalanı transit bölgelerinde tutulan ve sığınma talebinde bulunan kişilere, hukuki danışman tutma, ve diğer kurum ve savunucularla görüşme hakları olduğunu bildirmelidirler. Yetkililer, hukuki danışmanların ve savunucuların müvekkilleri ile görüşmek üzere, misafirhanelere, polis merkezlerine ve havaalanı transit bölgelerine girmelerine her zaman izin vermeli ve görüşme için gerekli gizliliği ve zamanı sağlamalıdır.		

GÖZETİMDE TUTMA SÜRESİ		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Mültecilerin gözetim altına alınmaları sınırlı olmalıdır. Bir mültecinin gözetim altında tutulması sırasında gerçekleştirilen prosedürler “gerekli özen” gösterilerek yerine getirilmiyorsa, alıkoyma “ölçüsüz” sayılacaktır.	Mültecilerin misafirhanede barındırılmaları geçici olmalıdır.	Gözetim altındayken sığınma başvurusu yapanların, daha önce başvuru yapanlardan (ortalama bir ay) daha uzun süre (ortalama üç ay) gözetim altında kaldıkları görülmüştür.
Tavsiyeler - Bir mültecinin gözaltına alınmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda, bu süre olabildiğince kısa olmalıdır. Tüm işlemler, sığınma başvuruları da dahil olmak üzere, gereken özen gösterilerek gerçekleştirilmelidir. Gözetim altındaki kişiler eğer tutuldukları sürede ilk kez sığınma başvurusunda bulunuyorsa ve otomatikman sığınma başvurusu süresince alıkonulmamalıdır.		

GÖZETİM KOŞULLARI		
AYRI TUTMA		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Farklı kategorilerde yer alan alıkonan kişiler cinsiyetleri, yaşları, sabıkaları, alıkonma gerekçeleri ve muamelerinin gereklilikleri dikkate alınarak gözetim tesislerinin farklı alanlarına yerleştirilmeleri gerekmektedir. Mülteciler, kendileri bir suçlamayla karşılaşmadıkları ya da suç işlemedikleri sürece cezai müeyyidesi olan suçların zanlıları ya da bu suçlardan hüküm giymiş kişilerle birlikte tutulmamalıdır.	Mevcut Değil	Yetişkinler ve çocuklar, ayrıca hükümlüler ile hakkında cezai uygulama olmayanlar, aynı yerlerde tutulmakta; sadece erkekler ve kadınlar ayrılmaktadır.

Tavsiyeler - Gözetim altındakiler sadece cinsiyetlerine göre değil aynı zamanda yaşları, suç kayıtları, tutulmalarının yasal sebebi ve diğer herhangi bir özel ihtiyaçlarına göre ayrılmalıdırlar. Özellikle, mülteciler daha önce herhangi bir suçla itham ya da mahkum edilmiş kişilerle birlikte tutulmamalıdırlar. Refakatçisi olmayan küçükler, yetişkinlerle aynı tesislerde tutulmamalıdırlar. Mülteci çocuklar karşı cinsten olan ebeveynlerinden ya da velilerinden ayrılmamalıdırlar. Hasta ya da engelliler ayrı bir bölümde tutulmalıdırlar.

KOĞUŞLAR VE YATAKLAR

Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altında tutulanlar kendilerine ayrı bir yatak, yeterli temiz çarşaf ve nevresim sağlanması ve bunların sık sık değiştirilmesinin sağlanması hakkına sahiptir. Yatakhaneler temiz, yeterli derecede havalandırılmış ve aydınlatılmış, uygun derecede ısıtılmış ve asgari boş alana sahip olmalıdır.	Mevcut Değil	Gözetim altında olanların yatak bulamayıp yerlerde uyumasına sebep olan aşırı kalabalık yaygın bir sorundur.
Tavsiyeler - Yetkililer, tutulanlara yetecek sayıda yatak ve temiz nevresim sağlanacak kaynağın tahsis edildiğinden emin olmalıdırlar. Herkesi yerleştirebilecek kadar alan bulunamazsa, fazla olanlar başka odalara ya da tesislere yerleştirilmelidirler. Yatakhaneler, tesisin temizlik elemanları tarafından düzenli olarak temizlenmeli ve ilaçlanmalıdır.		

IŞIKLANDIRMA VE HAVALANDIRMA

Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim tesislerinde yeterli miktarda ışık ve havalandırma sağlanmalı ve alıkonan mültecilerin okumaları ya da çalışmaları için yeterli yapay ışık sağlanmalıdır.	Mevcut Değil	Tesislerde pencere bulunmasına rağmen içerisi kışın soğuk, yazın sıcak olmaktadır. Aşırı kalabalık, özellikle sigara içilebilen alanlarda, zayıf havalandırma sorununu daha da şiddetlendirmektedir.
Tavsiyeler - Alıkonulma alanları elverişli havalandırma koşullarına sahip olmalıdırlar. Aşırı kalabalığın önüne geçilmelidir. Fazla sayıdakiler başka odalara ya da tesislere yerleştirilmelidirler.		

HİJYEN VE SAĞLIK KOŞULLARI

Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim tesislerindeki bütün alanlarda genel hijyen ve temizlik standartları sağlanmalıdır. Gözetim altındakilere sağlık ve temizliklerini koruyabilmeleri için gerekli olan su ve tuvalet malzemesi verilmeli ve bu kişilerin kişisel hijyenlerini koruyabilmek için gerekli olan sıklıkta, hava durumuna uygun bir sıcaklıkta duş alması mümkün olmalıdır.	Mevcut Değil	Banyolar ve koğuşlar, genelde kirli ve böceklenmiş durumdadır. Birçok misafirhanede duş bulunmasına rağmen, sıcak su her zaman mevcut değildir. Gözetim altındakiler genellikle kendi tuvalet malzemeleri ve havlularını alabilmek için fahiş fiyatlarda ödeme yapmak durumunda kalmaktadır. Bazıları yaşama alanlarını temizlemek için temizlik malzemelerini satın almak zorunda kalmıştır.
Tavsiyeler - Alıkonulma alanları, mutfak, tuvalet ve duşlar dahil olmak üzere, uygun hijyen ve temizlik standartlarının sağlanması için, düzenli olarak temizlenmeli ve korunmalıdır. Tutulanlara tuvalet malzemeleri ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Her zaman temizlik için su bulunmalıdır. Çamaşırhaneler ve ücretsiz deterjan sağlanmalı ve erişilebilir kılınmalıdır.		

*İstenmeyen Misafirler:
Türkiye’de “Yabancı Misafirhaneleri”nde Tutulan Mülteciler*

BESLENME		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altındakilere düzenli olarak “sağlıklarını ve güçlerini korumaları için yeterli, kaliteli, iyi hazırlanmış ve sunulan, besin değerine sahip gıda” ve içme suyu sağlanmalıdır.	Gözaltında tutulanlara, besin kalori değerleri bir hekimle işbirliği yapılarak hazırlanmış üç öğün yemek verilir.	Yemeklerin kalori ve besin değerleri çok düşüktür. Bazı tesisler haftasonları yemek servisi yapılmamaktadır. Sağlıklı içme suyu ücretsiz olarak sağlanmamaktadır. Maddi imkanı olanlar, yemeklerini çevredeki dükkanlardan çok yüksek fiyatlara almak zorunda kalmıştır.
Tavsiyeler - Tutulanlara sınırsız ve ücretsiz içme suyu sağlanmalıdır. Yemekler günde üç kez yeterli miktarlarda verilmelidir ve yeterli besin oranlarına sahip olmalıdırlar. Çevredeki dükkanlar tarafından getirilen yiyecekler alıkonulma alanlarının dışında satıldıkları fiyatın aynısına satılmalıdırlar.		

DİNLENME		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altında tutulanlara hergün bir saat olmak üzere ve kabil oldukça açık alanda egzersiz hakkı verilmelidir. Gözetim tesislerinde ayrıca eğlence kabilinde uğraşlar için gerekli mekan ve araçlarda sağlanmalıdır. Yine, tesislerde okuma odası bulunmalı ve gözetim altındakiler buraları kullanmaya teşvik edilmelidir.	Mülteci ve sığınmacıların misafirhane içerisinde istirahatlerini sağlamak amacıyla bina içinde uygun bir yer istirahat ve okuma salonu olarak tahsis edilir.	Genelde egzersiz yapma ya da dinlenme olanakları yoktur. Hiçbir misafirhanede okuma odası bulunmamaktadır.
Tavsiyeler - Tutulanların dış dünyaya erişimi olmalı ve/veya en az günde bir saat egzersiz yapmalarına izin verilmelidir. Eğlence araçları ve kitaplar sağlanmalıdır.		

SAĞLIK HİZMETLERİ		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim altındakilere gerekli olduğunda ücretsiz tıbbi hizmet ve akıl sağlığı desteği ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Gözetim tesislerinde gözetim altındakilerin tıbbi ve psikiyatrik ihtiyaçlarını değerlendirip tedavi edecek, tesis içindeki koşullara dair raporlar hazırlayacak bir tıp görevlisinin de istihdam edilmelidir.	Alıkonulan kişilerin beden ve akıl sağlıkları misafirhanedeki Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bürosu tarafından izlenip tedavi edilir. Daha ciddi sağlık durumlarında hastaneye sevkleri yapılır.	Misafirhanelerdeki sağlık hizmetleri genelde yetersizdir. Fiziksel ve ruhsal sağlıkları için tedavi hizmetlerinin önünde polis bu hizmetleri tamamen reddetmesi, tedavinin ve ilaç fiyatlarının çok yüksek olması ve gerekli çevirmenlerin eksikliği gibi engeller bulunmaktadır. Yetersiz şartlar altındaki gereksiz derecede uzun alıkonma süreleri depresyon ve tecrite yol açmıştır.
Tavsiyeler - Doktorlar ve akıl sağlığı uzmanları, eğitilmiş ve deneyimli çevirmenlerle birlikte alıkonulma alanlarında düzenli ziyaretler yapmalıdırlar. Teşhis, tedavi ve ilaç hizmetleri ücretsiz olarak sağlanmalıdır. Ciddi sağlık problemleri yaşayanlar hemen muayene edilmeli ve bir hastahaneye yerleştirilmelidirler. Polis ve tesisteki diğer görevliler tıbbi müdahaleye ihtiyacı olanları ayırt edebilecek şekilde eğitilmelidirler.		

DIŞ DÜNYAYLA TEMAS		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Alıkonulan mülteciler avukatlar ve hukuki danışmanlar, BMMYK, Uluslararası Kızıl Haç, gereğince yetkili kılınmış sivil toplum kuruluşları ile konsolosluk temsilcileri ve akrabaları tarafından ziyaret edilme hakkına sahip olmalıdır. Bu kişiler ayrıca telefon, faks ya da elektronik posta yoluyla dış dünyayla iletişim kurabilmelidir.	Misafirhaneye, mültecilerden, sığınmacılardan ve görevlilerden başka kimsenin girmesine izin verilmez. Diğer ziyaretçiler İçişleri Bakanlığı’ndan izin almak zorundadırlar.	Dış iletişim, umumi telefonları kullanmanın çok pahalı olması, dışarıdan gelen bir telefon görüşmesinin yapılmasının mümkün olmaması, mahremiyetin bulunmayışı ve ziyaretçi kabulünün çok sınırlı olmasından dolayı kısıtlıdır.
Tavsiyeler - Gözetim altında tutulanların avukatları, savunucular, STK temsilcileri, konsolosluk temsilcileri, aile ve arkadaşları tarafından ziyaret edilmelerine izin verilmelidir. Tutulanlara ve ziyaretçilerine yeterli görüşme zamanı ve gizlilik sağlanmalıdır. Tutulanların yasal temsilciler veya savunucular ile ücretsiz olarak telefon görüşmesi yapmalarına izin verilmelidir.		

PERSONELİN MUAMELESİ		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
Gözetim tesislerindeki personelin düzgün davranışlar sergilemek gibi bir yükümlülüğü vardır; özellikle de meşru müdafaa gibi belirtilen koşullar haricinde gözetim altındakilere karşı güç kullanmaları yasaklanmıştır.	Mevcut Değil	Alıkonan kişiler genellikle, polis memurları tarafından uygulanan sözlü ve fiziksel kötü muameleye maruz kalmakta ya da şahit olmaktadır. Polis memurları genellikle mültecilere karşı umursamaz bir tavır içerisindedir ve hatta gerekçesiz fiziksel şiddet uygulamış ya da karışmışlardır.
Tavsiyeler - Gerekli dillerde eğitilmiş ve deneyimli çevirmenler aracılığı ile personel ve tutulanların arasındaki iletişim güçlendirilmelidir. Nefsi müdafaa gibi meşru sebepler dışında, hiçbir koşulda şiddet kullanılmamalıdır. Personelin davranışlarına ilişkin uygun bir şikayet mekanizması kurulmalıdır. Bütün tutulanlar tesise konduklarında prosedürler hakkında bilgilendirilmelidirler.		

ÇOCUKLARIN KORUNMASI		
Uluslararası Standartlar	Ulusal Standartlar	Bildirilen Uygulamalar
<p>Küçükler ancak “son çare” olarak ve uygun olan en kısa süre boyunca gözetim altına alınmalıdır. Yetişkinler ya da cezai müeyyidesi olan suçların zanlıları ya da bu suçlardan hüküm giymiş kişilerle birlikte tutulmamalıdır. Sığınma başvurusunda bulunan çocuk, özellikle de refakatsizse, özel bakım ve koruma hakkına sahiptir. Yaş tespitinde ise hata payları yapılan bilimsel değerlendirmede hesaba katılmalı, psikolojik olgunluk ve dış görünüş gözönünde bulundurulmalı ve şüphe payı çocuk lehine kullanılmalıdır.</p>	<p>Refakatsiz küçüklerin geçici sığınma başvuruları, bu çocukların mümkün olduğunca hızlı bir biçimde ulusal çocuk hizmetleri kurumunun yönettiği barınma merkezlerine yerleştirilmeleri için hızlandırılmış bir usulde değerlendirilmelidir. Yaş tespitine yönelik testler tamamlanıp yaşları belirleninceye kadar yetişkin misafirhanelerinde tutulurlar. Küçük yaşını kanıtlayabilecek bir belgeye sahip değilse ya da polis söz konusu belgede belirtilen yaşa dair kuşkular taşıyorsa eğer, yaş tespitine yönelik tıbbi testlere başvurulur.</p>	<p>Refakatsiz küçükler yaş tespiti yapıp çocukların tutulduğu tesislere gönderilene kadar yetişkin misafirhanelerde tutulmaktadır. Yaş tespit prosedürleri hata payını ya da başvuruçunun psikolojik olgunluğunu gözönünde bulundurmamakta ve yaşla ilgili şüphe payı çocuk lehine kullanılmamaktadır.</p>
<p>Tavsiyeler - Refakatçisi bulunmayan çocuklar gözetim altına alınmamalıdır. Başka bir seçeneğin mümkün olmadığı koşullarda ise alıkonma süresi olabildiğinin en kısıtı olmalıdır. Yaş tespit prosedürlerini sürdürürken, İçişleri Bakanlığı hata payı bırakmalı, çocuğun psikolojik olgunluğunu değerlendirmeli ve yaşıyla ilgili belirsizlik durumunda çocuk lehine karar vermelidir. Sığınma başvurusu yapanlar, yaş belirleme testlerinin sonuçları için beklerlerken, yetişkinlerle birlikte tutulmamalıdır. Çocukların sığınma başvuruları hızla işlem görmelidir. Refakatçisi bulunmayan çocuk sığınmacılara özel bir özen gösterilmelidir. Özel eğitim görmüş personel çocukların sığınma başvurularını kolaylaştırmalıdır.</p>		

EKLER

EK 1: Gözetim Anketi

Tarih:

Görüşmeyi yapan kişi:

Görüşmenin yeri:

İsim:

Cinsiyet:

BMMYK / hYd dosya numarası (eğer hYd müvekkiliyse):

Menşe ülke:

Telefon:

Yakalanma tarihi:

Serbest bırakılma tarihi:

Yakalanma koşulları (ev baskını, sokakta, diğer):

Gözetim yeri:

Gözetim merkezlerine ve gözetim merkezleri arasında nakil:

Önceki alıkonma tarihleri:

Statü (sığınmacı olarak kayıtlı, polise kayıtlı...):

Mahkeme:

Gözetim merkezindeki koşullar

1. Kapatıldığınız yeri olabildiğince ayrıntılı olarak tarif eder misiniz?
2. Alıkonduğunuz yerin niteliğini tarif eder misiniz? Tek kişilik bir mekan mıydı, yoksa toplu halde bulunan mekanlar mı? Kalabalık yerler miydi?
3. Alıkonduğunuz yerin büyüklüğü ne kadardı? Aynı yeri kaç kişi paylaşıyordu?
4. Alıkonduğunuz yerlerdeki uyuma koşulları nasıldı? Yataklarınız var mıydı? Yorganlarınız? Battaniyeleriniz?
5. Gözetim altındakiler günde kaç saat kapalı kalıyordu?
6. Gözetim altındakiler tesiste ne kadar süreyle kalıyordu?
7. Hijyen ve sağlık koşulları

Temiz suya erişiminiz var mıydı? Evet / Hayır

Banyo yapabiliyor muydunuz? Evet / Hayır

Ne sıklıkla?

Sıcak suyunuz var mıydı? Evet / Hayır

Sabun? Evet / Hayır

Mahrem bir yerde sıcak suyla banyo yapabiliyor muydunuz? Evet / Hayır

Tuvaletleri kullanmanıza izin veriliyor muydu? Evet / Hayır

Mahrem bir yer miydi? Evet / Hayır

Kapatıldığınız alan temiz miydi (pislik, böcekler)?

Gözetim yerinde hijyen eksikliğinden kaynaklanan sorunlar yaşadınız mı? (bedensel/deri hastalıkları)?

8. Kıyafetiniz var mıydı? Kıyafet istediniz mi? Nasıl bir cevap aldınız?
9. Kadınlara: Hijyen pedleri verildi mi ya da hijyenle ilgili başka imkanlar tanındı mı?
10. Kapatıldığınız alanlarda ışık (pencereler, lamba) /ısınma/havalandırma imkanınız var mıydı? Bu imkanlara erişim konusunda kısıtlamalar var mıydı? Geceleri ışıklar söndürülüyor muydu?
11. Yemek ve içme suyu temin ediliyor muydu? Evetse, verilen yemeğin niteliğini, miktarını ve çeşidini tarif eder misiniz? Yemekler ne sıklıkla çıkarılıyordu?
12. Sosyal faaliyetlere ve/veya hobi faaliyetlere imkan tanınıyor muydu?
13. Siz ve gözetim altındaki diğer kişiler dini ibadette bulunabiliyor muydunuz? Eğer cevabınız evetse, koşullar nasıldı?

Gözetim Sırasında Bilgilendirme

14. Yakalanma sebepleri size açıklandı mı? Ne kadar süreyle gözetim altında tutulacağınız söylendi mi?
15. Yakalandığınızda haklarınız bildirildi mi? Örneğin tıbbi yardım isteme, iltica başvurusunda bulunma hakkı gibi...
16. Serbest bırakılmanızın sebepleri söylendi mi?
17. Gözetim merkezinden ayrılırken, eşyalarınız (para, telefon vs.) geri verildi mi?

Polisle İletişim

18. Polisin size karşı davranışlarını tarif eder misiniz?
19. Hiç kötü muameleye (fiziksel ya da psikolojik) maruz kaldınız mı? Evetse, tarif eder misiniz? Gözetim altındaki başka kişilerin kötü muameleye maruz kaldığına tanık oldunuz mu? Gözetim altındaki diğer kişilerin kötü muameleye maruz kaldığı yönünde bir şey duyduunuz mu? Kötü muamele ya da suistimalden şüphelenmenize yol açacak bir şey gördünüz mü?
20. Yaşadığınız sorunlar (tıbbi, psikolojik...) hakkında polise şikayette bulundunuz mu? Bulunduysanız nasıl bir cevap aldınız?
21. Gözetim altındakilerin maruz kaldığı bir kısıtlama aracı (kelepçe...) var mıydı? Hangi koşullarda kullanılıyorlardı?
22. Tek başlarına tutulan kişiler var mıydı? Bu hangi koşullarda gerçekleşiyordu? Gözetim altındaki kişiler ne kadar süreyle tek başlarına tutuluyordu?
23. Gözetim altındakilerin memurlara rüşvet vermesi gibi bir şey gözlediniz mi ya da duyduunuz mu? Evetse, ne için?

Sağlık

24. Hiç sağlık sorunu yaşadınız mı? Tıbbi bakım (doktor/ilaç/hastane) talebinde bulundunuz mu? İmkan tanındı mı? Gözetim altındaki başka kişilerin sağlık sorunları oldu mu? Tıbbi bakımdan yararlanma imkanları oldu mu?

25. Sağlık personelinin gördüğünüz muameleyi tarif ediniz. Hangi tıbbi prosedürleri yaptırıldınız? Tercümanınız var mıydı? Teşhis, tedavi ve muayene size açıklandı mı? Gördüğünüz tedavi yeterli miydi?

Ziyaretler

26. Gözetim altına alındığınızı bir akrabanıza ya da bir arkadaşınıza bildirme imkanınız oldu mu? Ya da polisin böyle bir bildirimde bulunmasını sağlayabildiniz mi?
27. Telefona erişiminiz oldu mu? Aranmanız mümkün oldu mu?
28. Posta gönderip alabildiniz mi?
29. Ziyaretçi kabul edebildiniz mi? Özel görüşme yapmanız sağlandı mı? Ziyaretler ne kadar sürdü?
30. Size ulaşmak isteyen, ama başaramayan biri oldu mu?

Gözetim Altındakilere Farklı Muamele

31. Gözetim altındakiler arasında şöyle ayrımlar yapılmış mıydı?
- Cinsiyet: Evet/Hayır
- Yaş: Evet/Hayır
- Suç (gözetim altındaki siviller ve suçlular): Evet/Hayır
- Suç kategorileri (çok riskli suçlar ve adi suçlar): Evet/Hayır
- Statü (hüküm giymiş ve duruşma bekleyen): Evet/Hayır
- Başka ayrımlar: Evet/Hayır
32. Gözetim altındakiler arasında etnisite, din, cinsel yönelim, siyasi görüş ve başka gerekçelerle ayırım yapılıyor muydu?
33. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ya da akıl sağlığı istikrarlı olmayan gözetim altındaki kişilere özel bakım sunuluyor muydu?

İltica Başvurusu

34. İltica başvurusunda bulunmayı istediniz mi?
35. Eğer öyleyse, başvurunuzu iletmeniz ne kadar zaman aldı?
36. Bu başvuruda bulunmak için ne yaptınız (mektup yazmak, BMMYK’dan ziyaret)?

Gözetim Merkezindeki Sosyal İlişkiler

37. Gözetim altındaki diğer kişiler nereden gelmişlerdi? Sığınmacı mıydılar?
38. Gözetim altındaki diğer kişilerle ne tür bir ilişkiniz vardı? Gözetim altındakilerin birbirleriyle nasıl bir ilişkileri vardı?

Görüşülen Kişinin Bakış Açısı

39. Bu deneyimin sizi nasıl etkilediğinden bahsetmek ister misiniz?
40. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 2: İstanbul Atatürk Havaalanında Gözaltı¹⁶⁷

Nijerya’dan Britanya’ya sahte belgelerle seyahat etmekte olan Nijeryalı bir mülteci aktarma sırasında İstanbul Atatürk Havaalanı’nda gözetim altına alınmıştır. Nijeryalı mülteci ülkesinde bir siyasi gruba üye olduğu gerekçesiyle iltica başvurusunda bulunmak istediği konusunda gerek sözlü gerek yazılı olarak polisi bilgilendirmiştir. Nijerya’ya geri gönderilirse işkence ve ölümlerle karşı karşıya kalacağını söylemiştir. Polis Nijeryalı mültecinin iltica başvurusunu kabul etmeyi reddetmiştir.

Nijeryalı mülteci (“Bay.A”) hYd’ye Türk polisinin kendisini sınır dışı etme girişimleri sırasında şu muamelelere maruz kaldığını aktarmıştır:

- Bay. A BMMYK ile görüşmek için birçok kez talepte bulunduğunu, polisin bütün taleplerini geri çevirdiğini aktarmıştır. Polis onu Nijerya’ya giden bir uçağa bindirmeye çalışırken, Bay A bağırmağa başlamış ayak diremiştir. Polis onu zorla uçağa bindiremeyince, sürükleyerek bir banyoya götürmüş, ellerini bağlayıp yere atmıştır. Bay A’nın bağırıp çağırmasına son vermek için polis memurları ona tokat atmışlar, sonra da anlattığı üzere nefes alamaz hale gelinceye dek ağzını tıkaşlardır. Bay A polis memurlarının sırayla ayakkabılarıyla kafasına bastığını anlatmıştır. Polis memurları, Bay A’nın ellerindeki bağı sıkıştırmışlar, bu da kan dolaşımının yetersizliği yüzünden ellerinin şişmesine sebep olmuştur. Yaklaşık 20 dakika sonra, Bay A havaalanının transit bölgesindeki gözetim merkezine götürülmüştür.
- İki gün sonra, polis yine Bay A’yı Nijerya’ya giden bir uçağa bindirmeye çalışmıştır. Bay A, iltica başvurusunda bulunma talebiyle ilgili havaalanındaki amirleriyle görüşmek için tekrar tekrar istekte bulunmuştur. Polis şefiyle konuşma ya da iltica başvurusunda bulunma fırsatı kendisine tanınmamıştır. Bay A uçağa binmeyi reddedip bağırıp çığlıklar atmaya başlamıştır. Polis memurlarını BMMYK temsilcisiyle görüşmek istediği ve bunu yapmasına izin verilinceye dek uçağa binmeyeceği konusunda yine bilgilendirmiştir. Polis memurları onu zorla uçağa bindirememişler ve Bay A havaalanının transit bölgesindeki küçük kapalı bir odaya alınmıştır. Bu odada bulunduğu sırada, polis memurları onu birkaç kez tekmeleyip dövmüştür. Bay A, iddiasına göre, “helikopter” pozisyonuna sokulmuştur: elleri ve ayakları arkasından bağlanmıştır. Bu vaziyette iki saat boyunca yalnız bırakılmıştır. Saat 17.10 sularında polis memurları onu bu vaziyetten çıkarmışlar ve gözetim merkezinin bekleme odasına götürmüşlerdir.

hYd’nin BMMYK ile temas kurarak ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruda bulunarak alıkonmayı sona erdirme çabalarına karşın Bay A bundan kısa süre sonra Nijerya’ya geri gönderilmiştir. Nerede olduğu halen bilinmemektedir.

---

¹⁶⁷ Bay A, 21 Aralık 2006 tarihinde yardım talebiyle Helsinki Yurttaşlar Derneği’ni aradı. 24 Aralık 2006 tarihinde sınır dışı edildi.

EK 3: Zeytinburnu Misafirhanesi’nde Tıbbi Tedavi¹⁶⁸

Suriyeli bir mülteci, Zeytinburnu Misafirhanesi’nde polislin, başındaki ciddi bir yara için tıbbi tedaviyi reddettiğini anlatmıştır:

“Evde bulunduğumuz sırada, elleri silahlı bazı Türkler eve daldı. Çete üyesiymişler. Kavga çıktı ve kendimizi savunmaya başladık. Biri kafama vurdu. Ağır bir kanama başladı. Adamlar gittikten sonra, arkadaşım beni hastaneye götürdü. Hastaneye gidebilmek için çevremizdeki insanlardan para toplamamız gerekmişti. Oraya gittiğimizde, adamların bizi izlediğini anladık. Hastaneye girdiler ve sorun çıkarmaya başladılar. Polisi aradım. Gerçi o arada başıma birkaç dikiş atılmıştı.

Polis hastaneye vardığında, adamlar gitmişlerdi. Karakoldaki polis bizi sorguladı. Beni yine hastaneye götürdüler çünkü hâlâ kusuyordum. Röntgen filmi çekildi, ama sonucu bana söylemediler.

Polis ertesi gün bizi Zeytinburnu Misafirhanesi’ne aktardı (çünkü oturma iznimiz yoktu). Yaram için bir doktor göremedim, ağrı için de ilaç alamadım. Polise en azından bir doktora gidip dikişleri aldirmama ve yaramı temizletmeme izin vermesi ricasında bulundum. Çok fazla kan kaybetmiştim ve sürekli midem bulanuyordu. Hapishanede birini görmeye bir doktor geldiğinde, polise onu görmeme izin vermesi için yalvardım. Doktor dikişleri aldı, ama çok acıdı, çünkü bana hiç ilaç vermediler. Bir yatağa bile uzanamadım, çünkü onlarca insan olmasına karşın yalnızca 16 yatak vardı. Biri bana battaniyesini verdiği için şanslıydım. Başımın altına yastık niyetine birkaç giysi koydum. Ancak 17 gün sonra yaram için bir tedavi görebildim.”

---

¹⁶⁸ Karakola alınma tarihi 8 Ağustos 2007

EK 4: Kırklareli Gazi Osman Paşa Misafirhanesinde Kötü Muamele

Kırklareli Gazi Osman Paşa misafirhanesinde gözetim altında tutulanların aktardığına göre 15 Mayıs 2007’de, büyük bir kavgaın ardından polis memurları gözetim altında tutulanlardan kavgaya karıştığı iddia edilen sekiz kişiyi ciddi biçimde dövmüşlerdir. Anlatılanlar arasında özellikle dikkat çekici olan iddia, bazılarının falakaya yatırıldığıdır. Aşağıda, olaylara tanık olan Somalili üç erkek ve beş kadınla 16 Mayıs 2007 tarihinde yapılan görüşmelere dayanarak olayların bir özeti yer almaktadır. Ayrıca bu görüşmelerden bazı alıntılar da eklenmiştir.

Olayların özeti

Öğleden sonra 15.00 sularında, gözetim altındakiler misafirhanenin bahçesindeyken polislerle aralarında kavga çıktı. Hamile bir Somalili kadın, civardaki bakkallardan birinden misafirhaneye gelen çıraktan bedava süt istemişti. Çırak ona hakaret edip vurdu. Olayı gören iki polis memuru duruma müdahale etmediği için çırak ile kadının yakınında bulunan Somalili erkekler kadına yardım etmek için araya girdi. Bir kargaşa patlak verdi. Yanlarında köpekler bulunan yaklaşık 12 polis memuru, havaya ve gözetim altındakilere ateş açmaya başladı. Kimse vurulmadı. İnsanlar kaçışmaya başladı. Kısa süre sonra jandarma, sivil ve resmi giyimli polislerden oluşan takviye kuvvetler geldi. Gözetim altındakilerin anlatımlarına göre polislerde tabancalar, coplar, demir borular ve gaz bombaları vardı. Bazı insanlar misafirhanenin içine kaçtılar (binanın kapıları açıktı) ve battaniyeleri yaktılar. Bir saat içinde kavga yatıştırıldı ve polis kontrolü ele geçirdi. Polis kadınlar ve erkekleri ayırdı, sonra da kavgadan kimin sorumlu olduğunu bulmak için insanları küçük gruplar halinde sorgulamaya başladı.

Gözetim altındakilerin iddiasına göre, misafirhanede tutulanların neredeyse tamamı -hamileler, çocuklar ve hastalar gibi hassas konumdaki kişiler dahil- dayak yedi ve gaza maruz kaldı, 25 kişi ağır yaralandı. Örneğin biri, başına aldığı bir darbe sonucu yüzünden yaralanan bir arkadaşının durumunu anlattı (detay için ifade 1’e bakınız). Bir diğeryse kronik ve ciddi sağlık sorunları (sık gelen bayılma nöbetleri dahil) nedeniyle yatağında dinlenirken dayak yediğini anlatmıştı.

Bildirildiğine göre, akşam saat 19.00 sularında, polis gözetim altındakileri sorgulamayı bitirdikten sonra, altı erkek ve iki kadın bir polis arabasıyla kampın arka tarafında kalan karanlık bir bölgeye götürüldü. Polis onları yumruk, tekme ve coplarla dövdü. Bazıları falakaya maruz kaldıklarını aktardı (ifade 1, 2 ve 3’e bakınız). Kadınlardan biri dayak sırasında bayıldığını, hastaneye kaldırıldığını, ama hiçbir tedavi görmediğini anlattı (bakınız ifade 3).

Tanık ifadeleri

İfade 1: Görüşmemiz sırasında, yanında olay günü falakaya yatırılmış bir mülteci bulunan Somalili bir erkek o gün patlak veren olayları şöyle anlattı:

Olaylar öğleden sonra 15.00 sularında patlak verdi. Somalili bir kadın bakkaldan süt istedi. Hiç parası yoktu, bakkaldan süt istedi. Adam onu sözlü olarak aşağıladı, hakaret etti ve Afrikalı olmasıyla ilgili bir şeyler söyledi. Aralarında bir iletişim sorunu vardı. Sonra ona vurdu. Kadının ve bakkalın yanında iki polis duruyordu. Polisler tepki vermedi. Adamın kadına vurduğunu görünce biz de kadını savunmak istedik. O sırada hava almak için dışarıdaydık, bu yüzden adamın ne yaptığını hepimiz görmüştük.

İlk başta 12 polis vardı. Polisler ateş açtılar. Bazen bize, bazen de havaya ateş açıyorlardı. Çok ateş ettiler (...) Polise taş atmaya başladık. Kimse vurulmadı, ama bize ateş etmeye çalışıyorlarmış gibi görünüyordu. Köpeklerini de kullanıyorlardı. (...) Sonra, daha fazla yardım istediler. O zaman sivil polislerin yanı sıra jandarmalar da geldi. Sonradan gelenlerin yanında coplar ve demir çubuklar vardı. Bazılarının yanında şok silahı vardı.

Kadınlardan koşamayıp yere düşenler oldu. Biz polisten ve köpeklerden kaçmaya çalışırken, polisler gelip düşen kadınlara girişti. Yerdeki kadınlardan birine yardım etmeye çalışan bir adam vardı. Polis adamı görüp kafasına vurdu. Adamın başı yarıldı. Yara sol gözüünden başlayıp başının arkasına kadar uzanıyor.

Bazı insanlar hücrelerindeydi. Kapılar açıldı (bu yüzden de odalarına gidebilmişlerdi). Battaniyelerini yaktılar.

Daha fazla sayıda polis geldi. Yaklaşık 300 ya da daha fazla polis vardı. Olay öğleden sonra 15.00’den akşam 19.00’a kadar sürdü. Kavga aşağı yukarı 16.00 sularında son buldu. 17.00’ye kadar bizi dövüp tehdit ettiler. Polisler gelip kimin başlattığını, battaniyeleri kimin ateşe verdiğini vs. öğrenmeye çalışıyordu. Bir seferde içimizden üç-dört kişiyi alıp götürüyorlardı.

Odalarımıza gitmeden önce ağaçların altında oturuyorduk, ağaçların altında oturmakta olan altı erkeği alıp gittiler. Bana polisin onları {altı adam, iki de kadın} hiç kameranın olmadığı, hiç kimsenin onları göremeyeceği karanlık bir yere götürdüğünü anlatıldı. Onlara yüksek sesle hakaret ve taciz ediyorlardı. Ayaklarına vurdular. Falakaya yatırdılar. Şimdi içlerinden bazıları yürüyerek banyoya bile gidemiyor.

Hâlâ tehdit altındayız. Her seferde içimizden dört kişiyi alıp sorguya götürmeye devam ediyorlar. Sorguda olayın arkasında kimin olduğunu soruyorlar. {...} Durumu çok ciddi olan bir adam vardı, ona ağrı kesici bile vermediler.

İfade 2: Birinci ifadeyi veren kişinin yanındaki mülteci olayları şöyle anlattı:

İki arkadaşım size hikayeyi anlattı. Söyleyecek başka bir şeyim yok. Çok yorgunum. Konuşamayacağım.

Futbol oynuyorduk. Bakkalın kadına vurduğunu gördüm. Polis de yakınlarındaydı.

Kavga bittiğinde erkeklerin hepsi kadınlardan ayrılmıştı. Bizi ayrı bir yere götürdüler. Biz sekiz kişiyi arabayla, kampın arka tarafında, hiç ışık olmayan başka bir yere götürdüler. Bizi dövdüler, sonra biri gelip daha fazla dövme için emir verdi. Vücudumun ber yerine dayak yedim. Altı polis vardı. Yüzlerini gayet iyi biliyorum. Bize botlarıyla, sopalarla, yumruklarla dayak attılar. Ayaklarımın altına dövdüler, böbreğime ve başıma darbe aldım. En fazla da dizlerim acıdı.

İfade 3: Falakaya yatırıldığını iddia eden bir kadın:

Yatağımdaydım, saçlarımdan sürüklediler {...} Beni sürükleyerek dışarı götürdüler. Çok fena dövülenlerden biriyim. Vücudum ve yüzüm ağrıyor. Yüzüme, sırtıma vurdular, böbreklerime yumruk attılar. Ayaklarımın altına vurdular. Dayak yerken bayıldığım için beni hastaneye kaldırdılar. Hiç ağrı kesici verilmedi. Beni tehdit ediyorlardı, öldüreceklerini söylüyorlardı. Polis yine gelip beni dövecek diye korkuyorum.

İfade 4: Kavgaya sırasında arada kalan hamile bir kadının anlattıkları:

Dün hepimiz dövüldük. Hepimizin, çocukların bile gözlerine gaz sıktılar. Başka hamile kadınlar da vardı {...} Polisin dövdüğü bir adam vardı. Polisten kaçarken bana sarıldı, polis bana da vurdu. Bana sopalarıyla vurdular. Hastaneye gitmemize izin verilmedi.

EK 5: Kırklareli Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi’nde İltica Başvurusu Mülakatları¹⁶⁹

Kırklareli Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi’nde gözetim altında tutulan iki kişi, geçici sığınma başvuruları sırasında maruz kaldıkları muameleyi şöyle anlatıyor:

İfade 1

“Polis, sabah erkenden beni hücremden çağırıp karakolda mülakata aldı. İlk gün duvara karşı, yaslanmaksızın akşam saat 18.00’e kadar oturttular. Durmadan yanıma gelip, ülkeme dönmeyi kabul ettiğime dair bir kağıt imzalarsam gidebileceğimi söylediler. Kabul etmedim. Sonra parmak izimi alıp gitmeme izin verdiler. Ayrıca tokat attılar, ama acımadı. Orada hiç yiyecek vermediler, banyoyu kullanmama da gün boyunca izin vermediler.

İkinci gün mülakat yapıldı, arkadaşım tercümanlık yaptı. Mülakat bir polis memurunun bürosunda gerçekleştirildi. Polis birçok soru sordu, ben de cevaplamayı reddettim. Onlara güvenmiyordum. Bana durmadan eve dönmeyi isteyip istemediğimi sordular. Sonra da polis bana bağırmağa başladı. Ülkeme dönmeme izin vermeyeceklerini, 4-5 yılımı daba hapisbanede geçireceğimi söylediler. Mülakat sırasında durmadan bana dokunup Hıristiyan olduğumu söylediler. Irkçı bir küfür de ettiler, ama her şeyi anlayamadım.

Polis memuru dizüstü bilgisayarında pornografik bir film oynattıyordu. Memur filme işaret edip “Hiç böyle yaptın mı?” diye soruyordu. Filmdekiler dans ediyorlardı. Polisler de benim dans etmemi istediler, filmde ne yaparlarsa benim de yapmamı istediler. Benden istediklerini yapmadım. Saat 16.00’da hücremize dönmemize izin verdiler.

Ertesi gün beni karakola geri götürdüler. O zamana kadar açlıktan bayılacak hale gelmişim, en son önceki gün yemek yemiştim çünkü. Yine duvara yaslanmayacak şekilde oturtuldum. Yanımda bir satış makinesi vardı, ben de ona yaslandım. Bir polis bunu gördü ve bana bağırıyor, ama canımı yakmadı. Yine tuvaleti kullanmama ya da su içmeme izin vermediler. Beni geri götürürlerken, banyoyu kullanmama izin vermesi için polise yalvardım, ama hücreye dönene kadar tuvalete giremedim. O gün, başka bir pornografik film seyrettikleri sırada soyunmaya zorladıkları arkadaşım ile aynı odada bulunuyordum (İfade 2). Arkadaşım külodunu dabi çıkarmak zorunda kaldı.”

İfade 2

Her gün çevirmenlik yapmam için başka başka insanlarla birlikte beni arabayla merkeze götürüyorlardı. Polis bizi duvarın yanına oturtuyor, yaslanmamıza izin vermiyordu. Su ya da yiyecek alamıyordum. İki gün çevirmenlik yapmaya gittim.

Mülakatım için gittiğim gün, polis kıyafetlerimi çıkarmamı ve dizüstü bilgisayarında oynattığı pornografik bir filmi izlememi istedi. Film bitinceye kadar kıyafetlerimi çıkarttılar. Polislerin ve merkezde gözetim altında bulunan birçok kişinin önünde çıplak kalmışım. Polisler vücuduma baktılar, güldüler, bana dokundular ve cinsel organlarımın büyüklüğü hakkında yorumlarda bulundular. “Bakalım Hıristiyan mı, Müslüman mı” dediler. Bu yorumlar herhalde bir 10-15 dakika sürdü. Bu olaydan sonra hep korktum. Polisler odamı kontrol etmeye geldiklerinde korkuyordum. O günden sonra uyuyamadım.

---

¹⁶⁹ Söz konusu olayların 16-18 Ocak 2007 tarihleri arasında yaşandığı ifade edilmiştir.

British Consulate-General
İstanbul

Bu rapor İngiltere Başkonsolosluğu'nun maddi katkılarıyla hazırlanmış ve basılmıştır.
İçeriği, destek veren kuruluşun görüşlerini yansıtmayabilir.

hYd Mülteci Destek Programı 2006-2007 yılı çalışmalarına destek veren kurumlar

www.europa.eu.int

AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ

www.osiaf.org.tr

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
DERNEĞİ

www.boell-tr.org

www.ohchr.org

Canadian
International
Development
Agency

Agence
canadienne de
développement
international

Canada

www.acdi-cida.gc.ca

British Consulate-General
İstanbul

HELSINKI
YURTTAŞLAR
DERNEĐI

www.hyd.org.tr

Helsinki YurttatŐlar Derneği: Tomtom Mah. Kumbaracı YokuŐu 50/3 BeyoĐlu 34433 İstanbul;
T: (0212) 292 68 42 F: (212) 292 68 44 info@hyd.org.tr

hYd – Mülteci Savunuculuk & Destek Programı: Tomtom Mah. Kumbaracı YokuŐu 50/3 A,
BeyoĐlu 34433 İstanbul; T: (0212) 292 48 30 F: (212) 292 48 34 refugeeaid@hyd.org.tr